



خرداد ۱۴۰۴ - شمارگان مسلسل ۲۳۷ - سال ۲۲ - قیمت ۲۵۰۰۰۰ تومن



خداآفرین 237 xudafərin



شماره مسلسل ۲۳۷ - سال ۱۴۰۴ خرداد ماه - ۹۲ صفحه

مدیر مسئول سردبیر و صاحب امتیاز:

دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

خبرنگاران: فرید ستاری فر

علی محمد نیا

تانای شرقی دره جک

زمینه مجله:

فرهنگی؛ مسایل اجتماعی؛ معلومات عمومی و طنز و سرگرمی سالم

روش مجله:

آموزشی؛ نیونتمیلی؛ خبری؛ اطلاع رسانی؛ پژوهشی

گستره توزیع: آذربایجانهای شرقی غربی؛ اردبیل؛ تهران

آدرس چاپخانه: تهران چهار راه خانقاه پاساژ گوهری نسب چاپ ارسباران/پ ۳

نشانی مجله تهران خیابان وصال شیرازی پلاک ۷ طبقه سوم واحد ۵

تلفن: ۰۹۱۹۲۲۸۱۹۱۶

نحوه ارسال مقاله:

تایپ شده بصورت word به ایمیل یا آدرس ماهنامه به زبانهای ترکی و فارسی

جهت معرفی آثار دو نسخه همراه با توضیح مناسب ارسال نمایید.

اشتراک ماهنامه: شش ماه ۱۰۰۰۰۰۰ تومان به شماره کارت بانک شهر

۷۰۰۷۸۶۴۷۹۳۸۹ به نام حسین شرقی دره جک واریز نمایید.

KHUDAFARIN

Cultural and scial mnthly magazin managing Directr

cncessiner and chief Editr: Dr. HOSSEIN

SHARGHIDAREHJAK (SOYTÜRK)

XUDAFƏRİN

Aylıq Elmi, İctimai, mədəni Dərgi

Təsisşçi və Baş Redaktor: Dr. HÜSEYN

ŞƏRQİDƏRƏCƏK (SOYTÜRK)

Say 237 – il 22 - mayıs-Haziran 2025, Tehran

tiraj: 1000

www.khudafarin.ir

Telegram: <https://t.me/xudaferindergisi>

khudafarin@yahoo.com

ایچینه کیلر:

دؤکتور حسین شرقی دره جک سوی تورک ایله اولدوقجا ماراقلی مصاحبه—۲

«فضلی» دن بیر یئنی غزل—۱۵

قیزیل آلمان: کؤنول جوغرافیاسی، ذکا یولجولوغو—۱۶

بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی نین تاریخی و پرنسیپلری—۱۹

آذربایجانین میلی دؤولتچیلیک تاریخینده گؤرکملی قادینلار—۲۲

مهین بانو سولطانیم—۲۴

روستای قدیمی اسکی آلوار—۲۸

قارتال یوواسی—۴۸

خوی ناغیل لاری—۵۱

ترکستیزی در دستگاه استعمار: بازخوانی تاریخی یک تقابل تمدنی—۵۵

با زیبایی ها و ظرافت های زبان جهانشمول تورکی، بیشتر آشنا شویم—۵۶

روایت محمود محمود از "اختلاف تورک و فارس" و حمایت انگلستان از—۵۸

فارسها در مقابل تورکها در دوره ی قاجاری—۵۸

دو متن اویغوری در "مجمع العجایب"—۵۹

فرهنگ، هنر و تمدن تورک عبدالقادر غیبی مراغه—۶۱

مهربانی با جانداران: نمود فرهنگ تورک در معماری تورک—۶۲

ابوالغازی بهادرخان—۶۳

شعیریمیز - سوزوموز—۶۴

اوزونه اینام—۶۶

منشأ ضمیر "من" و "او" در فارسی: تطابق های ساختاری و تاریخی با زبان—۸۳

ترکی قدیم—۸۳

عراق تورکمنلرینین شعیر باغچاسی—۸۵

شیفاهی خلق ادبیاتی—۹۲

دۆکتور حسین شرقی دره جک سوی تورک ایله اولدوقجا مارقلی مصاحبه Dr. Hüseyin Şarqıdərək Soytür ilə olduqca maraqlı müsahibə

خوش گۆردوک، حسین بی. سیزی پورتالیمیزدا یئنیندن گۆردویوموز اوچون شادیق، زامانین دیرینی آنلایب کئچک سواللاریمیزا .

۱- جی سوال : حسین بی، تئز- تئز ائشیدیریگ کی، دوشونجه میزی دییشک، حیاتی میزی دا دییشجیک. دوشونجه لرین حیاتی میزا تأثیری نجه دیر؟

-سلام اولوییه خانیم، خوش گۆردوک. سؤیلدیینیز کیمی، واختی ایتیرمیک، سواللارینیزی جاوابلاماغا حاضیرام . کاینات صورت چیخاران ماشینلا مارقلی بیر اوخشارلیق داشیییر! نه وئرسن، او سنه قاییداجاق! منفی دوشونجه لری گۆزل، مثبت دوشونجه لره چئویرمک بوتون حیاتی نیزی دییشه بیلر. عاغلی نیزی قاناد وئردیی شئی رثالیغا چئوریلن خیال اولاییلر .

بیر مقصد حاقیندا دوشوننده، اونو ذهنینده قبول ائندنه، اونو الده ائدیله بیلن حساب ائندنه و اونا فوکوسلاندا، مطلق اوغون حرکتله او مقصده چاتاجاقسان. اما نییسه ائده بیلیمجیینیزی ذهنینیزده قبول ائدیکده، عملده بونو ائده بیلیمجکسینیز. و هر ایکی حالدا، سیز حاقلی سینیز . نییسه باجارماق و یا باجارماماق ایلک اولاراق دوشونجه لری نیده گۆرونور و قبول ائدیلیلر. ایسته سه نیز ده، ایسته مه سه نیز ده، دوشونجه لری نیزی دییشدیرمک حیاتی نیزی گندیشاتینی دییشه بیلر. اگر حیاتی نیزی دییشه سین و بؤیومه، ترققی، بؤیوک اوغور و زنگینلیک یولو کئچمه سین ایستیرسینیزسه، دوشونجه لری نیزی اوزرینده ایشلیین کی، اؤز حیاتی نیزی (و بلکه ده سونرادان باشقالارینین حیاتی نیدا) نفوذلو اینسان اولاییل سینیز .

فیکرلری دییشدیرمین آچاری بونلاردیر :
ان یوکسک بال و اوغورلاری الده ائتمک اوچون دوشونجه لری نیزی دییشدیره رک ایداره ائتملی سینیز. دوشونجه لری نیزی داوارانیشلارینیزا، وضعیتلرینیزه، ایمکانلارینیزا و حیاتی نیزی دیگر آسپئکتلرینه بؤیوک تأثیر گؤستریر، چونکی ایستدیینیز شئی چاتدیغینیز ایلک یئر عاغلی نیزی دادیر.



مصاحبه ائدن : علویه ابوالفضل قیزی Müsahibəni apardı : Ülviyə Əbülfəz qızı

سیزی دوشوندوره جک بیر مصاحبه اولاجاق:
«دوشونجه لری نیزی داوارانیشلارینیزا، وضعیتلرینیزه، ایمکانلارینیزا و حیاتی نیزی دیگر آسپئکتلرینه بؤیوک تأثیر گؤستریر، چونکی ایستدیینیز شئی چاتدیغینیز ایلک یئر عاغلی نیزی دادیر.»
«تدقیقاتچیلار حساب ائدیرلر کی، اینسانلار بئش دویغو اورقانی واسطه سیله گونده تخمیناً ۳۴ گیقابایت معلومات آلیر.

احتیاج دویدوغو معلوماتلارینی سوزگجدن کئچیره ن بئیین عقل لی سیستئمیدیر.

سلام عزیز ایزلیجیلریمیز. بو دفعه "قوناق کورسوسو" روبریکاسینین قوناغی پسیخولوق، یازار تهراندا نشر اولونان «خدافرین» درگیسینین تاسیس چیسی و باش رئاکتورو دۆکتور حسین شرقی دره جک سوی تورک دور .



اینسانلارین قورخدوقلاری شئی باشلارینا گلیب و اونلار همیشه بیزیم بختیمیزدن و پیس شئیلرین باشیمیزا گلدیندن همیشه شیکایت اندیر و شیکایتلنیرلر! اونلار اونودوبلار کی، یازیق عقل یاخشی و پیس دوشونجهلری آیرد ائتمکده عاجیزدیر و یالنیز سنین ایستدین شئی سنه وئیر !

دوشونجهمیز و حیاتین معناسی اینساندان اینسانا، گوندن گونه، ساعتدان ساعتا دییشیر. اونا گۆره ده واجیب اولان عمومی حیاتین معناسی دئییل، داها چوخ هر بیر فردین موختلیف آنلاردا حیاتینین معناسینی و مقصدینی تاپماسیدیر. بو عمومی سوال شاهمات چئمپیونوندان شاهمات اوینوندا فیقورلار اوچون ان یاخشی حرکتین نه اولدوغونو سوروشماغا بنزیر.. اینسانین بیر عؤمور خرجلدی و حیاتدا یئرینه یئتیرمه‌لی اولدوغو کونکرئت بیر میسسییاسی (گورو) اولدوغو هئچ بیر موجرد معنا یوخدور. اونون بو وظیفه و میسسییانی یئرینه یئتیرمکده داوامچیسی یوخدور و حیات دؤنمزدیر. اونون مسولیتی بنزرسیز و میثلسیزدیر و اونو یئرینه یئتیرمک ایمکانی دا میثلسیزدیر. حیاتداکی هر بیر وضعیت اینسانا موباریزه آپارماغا ایمکان وئرن قیزیل فورستدیر. اونا بیر دویون وئیر کی، اونو آچماق شانس اولسون. بونو آچماق اوچون دوشونجهیه مراجعت ائتمک گرکدیر .

اینسان حیاتینین معناسینین نه اولدوغونو سوروشمالی، داها چوخ بیلمله‌لیدیر کی، او، بو سوالا اوز-اوزدیر. بیر سؤزله، فرد اؤز حیاتینا جواب دهدیر و حیات سوالینا یالنیز او جواب وئره بیلر .

منجه، عاغلینیزین یاخشی و یا پیسله هئچ بیر علاقہ‌سی یوخدور، عکسینه ایستدینیز و یا ایستمدینیز شئیدیر. بونا گۆره ده، مثبت موناسیبت اطرافینیزدا باش وئرن مثبت حادثه‌لری گۆرمه‌یه کؤمک اندیر. اودور کی، دوشونجه‌لرینیزی دییشدیریب آرزو اولونمازلارینیزا (منفی) دئییل، اؤز ایستکلرینیزه (مثبت) دقت یئتیرمک داها یاخشیدیر .

دوشون دییش و حرکت کئچ. هدف‌لرینیزه چاتماق اوچون بیر آددیم (کیچیک ده اولسا) آتین. اگر حیاتدا اوغور قازانماق ایستییرسینیزسه، ساده‌جه اللرینیزی دیزلرینیزین اوستونه قویون و آیاغا قالخین. اهمیتلی و اوغورلو اینسانلارین حیاتی اونلارین ایشی ایله سیخ باغلیدیر.



اگر مثبت دوشونجه‌لرینیز وارسا، یاخشی و مثبت حادثه‌لر حیاتینیزا یول آچاجاق، بئینینیزی نثقاتیو دوشونجه‌لرله قیدالاندیرسانیز، دایم بلالارلا، خوشاگلمز حادثه‌لرله قارشیشاچاقسینیز .

تدقیقاتچیلار حساب اندیرلر کی، اینسانلار بئش دویغو اورقانی واسطه‌سیله گونده تخمیناً ۳۴ گیقابایت معلومات آلیر و احتیاج دویدوغو معلوماتلاری سوزگجدن کئچیره‌ن بئینینیزین عقلی سیستمیدیر. اصلینده، بئین سیزه بئینینیزدن ایستدینیز و دقتینیزی جعملدینیز معلوماتلاری وئیر. توتاق کی، سیز کوچه‌ده گندرکن بوتون معلوماتلار بئینینیزده قئید اولونور. ایشاره‌لرده کی آدلار، اطرافینیزداکی موختلیف آتوموبیللر، فرقلی خصوصیتلره مالیک مینرله پیادا، آغاجدا قوش، موختلیف ماغازالار و س... بس سیز، حقیقتا، بو معلوماتلاردان هانسینا دقت یئتیریرسینیز؟ !

بئله‌لیکله، ایلک آددیم اولراق عاغلینیزا و دوشونجه‌لرینیزه دقت یئتیرمه‌یه چالیشین، اؤزونوزو کشف اندین و موتیواسییا و احتیراضینیزی قیمت‌لندیرین. اصلینده دوشونجه‌لرینیز دونیانیزی یارادیر و اطرافینیزداکی محیطه تأثیر اندیر. چونکی کابنات سیزین دوشونجه‌لرینیزه دقت یئتیریر و ذهنینیزده آیدین و جانلی اوبراز یاراتدبغینیزی تام اولراق سیزه وئیر .

مثبت علاقہ‌لر بسله بین !

موفقیته، نعمتله و زنگینلییه نایل اولماق اوچون سیزه لازیم اولان تک شئی ایستدینیز موناسیبته صاحب اولماق و تام اولراق ایستدینیز یاخشی شئیلر حاقیندا دوشونمک‌دیر. ایستکلرینیزه دقت یئتیرمک مثبت دوشونمک دئمک‌دیر. بیز دفعه‌لرله گۆرموشوک کی،

ناراحتلىق، گرگىنلىك و قورخو حىسسى ائتمك ايله نئجه موباريزه آپارماق اولار؟



آنتى سىياسىيا قورخوسو او دئمكىدېر كى، بىز حادثه لرى واختىندان اول تخمين ائتمه يه باشلايىرىق حالوكى بئله بىر اولاي يوخدو. ساده جه، ذهنيىمىز ياراتدىغى سوروندور. اونو باشقا معنالارى دا مشغول اولماق، واختىندان اول دانىشماق و يا بىر شئى حركت حاقىندا تخمين ائتمك، قارشىسىنى آلماق، اوستون توتماق، قاباقدا اولماق، واختىندان اول اىستيفاده ائتمك، ايرىله مەك واختىندان تلىسمك آنلامىنداير .

آنتى سىياسىيا قورخوسو (آنتى سىياسىيا ناراحتلىغى)، معين حادثه لره و يا شرايطه جاواب اولاراق يارانان بىر ناراحتلىق نؤودور. اينسانلار اجتماعى چىخىش، ايش موصاحىبه سى و يا پئرفورمانس گؤسترمك كىمى معين وضعيتلرده اؤزلرىنى باجاريقسىز و يا ناراحت حىسس ائده بىرلر. بو ناراحتلىق عاداتا اينسان آنتىسىياسىيا قورخوسو پروبلەملرى ايله اوزلشمكده اؤزونو عاجىز و يا باجاريقسىز حىسس ائتىكده باش وئىر و ائموسيونال و داورانىش دىيشىكلىكلرى ايله موشايەت اولونا بىلر. آنتىسىياسىيا قورخوسو ناراحتلىغىنىن معاليجەسى عاداتا مصلحت و استراحت اصوللارى كىمى پسيخوتراپىيادان عبارت دىر .

آنتى سىياسىيا قورخوسو ناراحتلىغىندان اذيت چكنلرين سرعتلى اورك دؤيونتوسو اولور. بونلار چوخوموزون موختليف وضعيتلرده قارشىلاشدىغى تانىش سيمپتوملاردىر. بونلار ناراحتلىقلا قارشىلاشدىغىمىز سيمپتوملاردان يالنىز بىر نئجه سىدىر. بىزى تهلوكه دن قوروماق اوچون نظردە توتولموش عمومى بىر دويغودور. ناراحتلىغىن موختليف سببلىر اولاي بىلر و عىنى سيمپتوملار سبب اولاي بىلر. بعضا هئچ بىر تهلوكه اولمادان بىز گرگىنلىك، ناراحت ائدىجى فيكىرلر و آنتىسىياسىيا

حياتىنىزى دىيشدىرمك اوچون هدفلىرىز و آرزولارىزىز حاقىندا دوشونمەلى، سونرا حركته كئچملىسىزىز، احتىراصلارىزىزى معين ائتمەلى و بو يولدا اونلارى آراشدىرمالىسىز .

اىستىدىنىز شئىن آيدىن و دقيق وىزواللاشدىرىلماسى سىزه دوغرو زاماندا دوغرو يئردە اولماغا كؤمك ائدجك. اصلينده، بئىنىزىز طلب ائتىدىنىز معلوماتى دوغرو زاماندا و دوغرو يئردە سئچىر و گؤستىر. بئله لىكله، خياللارىزىزدا گوجلۇ اولون و خياللارىزىزىز آيدىن منظرەسىنى يارادىن و دوشونجەلرىزىزى دىيشدىرهرك اىستىكلرىزىزله باغلى مثبت دوشونجەلرى قورويون .

مثبت بىر موناسىبته صاحب اولماق و اصلينده اىستىدىنىزە دقت يئتىرمك اوچون كئچمىشنىزىزى اونوتماق و يا پىس كئچمىش حادثه لرى مثبت دوشونجەلرله اوز ائتمە يى باجارمالىسىزىز. ماراقلیدىر كى، بو يولدا اوغور قازانماق اوچون «اؤزونوزله دانىشماق كىفايت دىر» و بونولا دا دقتىنىزى اىستىكلرىزىزە يۇنلدىن. شوبهەسىز كى، بو اىستىكلره تابع اولماقلا نفسىنىزدن باشقا هئچ نه قازانمازسىزىز! فيكىرلىرىزىزى دىيشمك تىزلىكله اؤز نئيجەلرىنى گؤستره جك !

هوسلى اولون كى، اؤزونوزو موتىواسىيا ائده بىلىسىزىز. خوشبخت بىر روح، آرزولارىزىزىزى حياتا كئچىرمك و يولونوزا خوشبخت و اوغورلا داوام ائتمك اوچون حياتىن ياخشى هدىيەلرىندن ماكسىموم اىستيفاده ائتمە يه ايمان وئىر. اصلينده، هدفلىرىزە چاتماق اوچون كىفايت قدر موتىواسىيا حىسس ائتىكده، اىستىدىنىزىزىزىز آرخاسىنجا سربست و سرعتله گئدىرسىزىز و يولونوزدا هئچ بىر مانعه تصوور ائتمىرسىزىز، چونكى هر شئىن حل اولونا بىلجىينه اينانرسىزىز .

دونيانىزى دىيشمك اوچون دوشونجەلرىزىزىز دىيشدىرمىى اوستون توتماغى باجارمالىسىزىز. اولاي بىلسىن كى، زنگىنلىيه، اوغور، خوشبختلىيه و سئوينجه نايىل اولماق سىزىز اوچون دىيشىكلىك دئمكىدېر، اونا گؤره ده اولجه اونلار حاقىندا دوشونجەنىزىزى دىيشىن .

۲- جى سوال - آنتى سىياسىيا قورخوسو (باش وئرمىش بىر حادثه و يا وضعيت باره ده اولجەدن



اینساندان اینسانا دییسه بیلر. معین شرطلره جاواب اولاراق
اینسانلار آشاغیداکی سیمپتوملارلا قارشیشا بیلر :

کونسئنتراسیادا (تویارلاما) چتینلیک
دویغولاری و احوال-روحیهنی ایداره ائتمکده
چتینلیک

اؤموسیونال اویوشما

عادی هوببیلره ماراغین ایتمهسی

آتلاما و یا ناراحاتلیق

ازله گرگینلیگی و آغری

بولانتی و ایشتاسیزلیق

یوخو پروبلئملری

ایسهال

باشگیجلنمه

قورو آغیز

یونگوللوق

آرتان اورک درجهسی و سرعتلی، دایاز نفس

تیترمیش اللر

بوزولموش ازلهلر

قیجیقلانما

ازله گرگینلیگی

اورک بولانما

عصبی اولماق

ناراحاتلیق و یا تیترمه

ترلهمه

یوکسک قیجیقلانما

ناراحاتلیق، یوخو پروبلئمی و چاخناشما حیسسی ده
آنتیسیپاسییا قورخوس ناراحاتلیغینین عمومی
سیمپتوملاریدیر .

بو جور وضعیتلر بعضا سیخ ناراحاتلیق و یا قورخو دؤورو
اولان چاخناشما هوجومونا دا سبب اولای بیلر. بو
سیمپتوملارین قارشیسینی آلماق اوچون اینسانلار بعضا
ناراحاتلیق رئاکسیاسینا سبب اولاجاغینی بیلدیکلری
وضعیتلردن قاچماغا باشلا یا بیلرلر .

آنتیسیپاسییا قورخوسو ناراحاتلیغینا سبب اولان شئی
اینساندان اینسانا دییسه بیلر. استرس و ناراحاتلیق
سببلری بونلار اولای بیلر .

قورخوسو ناراحاتلیغی آدلانان خصوصی ائموسیيالار
یاشاییریق .

آنتی سیپاسییا قورخوسو- ناراحاتلیغی یئنی، تانیش
اولمایان و یا ایسترسلی وضعیتلره جاواب اولاراق اورتایا
چیخان بیر نؤوع ناراحاتلیق پوزوقلوغودور. بو، ایشین
حسابلانماسی کیمی حساس و واجیب وضعیتلرده
قارشیشا بیلجینیز بیر حیسسیدیر. اصلینده،
آلشیمادیغینیز وضعیتلره قارشیشا بیلجینیز زامان
گرگینلیک و ناراحاتلیق یاشاییرسینیز - مثلاً، یئنی یئر
سیاحت ائتمک و یا یئنی بیر ایش اوچون موصاحیبه
وئرمک - او زامان آنتیسیپاسییا قورخوسو ناراحاتلیغی
یاشاییرسینیز .

بیر چوخ اینسانلار حیاتلارینین بیر نقطهسینده
آنتیسیپاسییا قورخوسو ناراحاتلیغی یاشاییرلار. وضعیت
یونگول اولدوقدا، آنتیسیپاسییا قورخوسو ناراحاتلیغی
معالجه طلب ائتمیر .

آنتی سیپاسییا قورخوسو ناراحاتلیغی خصوصی بیر طبیی
وضعیت دئییل. بونون عوضینه، بو، بیر چوخ اینسانین
"راحتلیق زوناسیندان" کناردا اولدوقلاری زامان
یاشادیقلاری نورمال ناراحاتلیغی تصویر ائتمک اوچون بیر
یولدور. نتیجه اعتباری ایله اینسانلار، عادتا، یالنیز آرا-
سیرا، عادتا یئنی و یا چتین بیر ایش گؤردوکلری زامان
آنتیسیپاسییا قورخوسو ناراحاتلیغی یاشاییرلار .

آنتیسیپاسییا قورخوسو ناراحاتلیغی پوزغونلوغو دا طبیی
پوزغونلوغون بیر نؤونه چئوریلر بیلر کی، بو دا اینسانلارین
گوندهلیک حیاتینا اهمیتلی تأثیر گؤسترر بیلر .

پسیخولوژی کونسولتاسییا (مشاوره) و آنتیسیپاسییا

قورخوسو ناراحاتلیغینین سیمپتوملاری

تانیمادیغی وضعیتلره جاواب اولاراق بیر آز ایسترس و یا
ناراحاتلیق حیس ائتمک نورمالدیر. پروبلئم و یا پوتئنسیال
تهلوکه ایله قارشیشا بیلجینیز زامان بو ایسترس بدهنینیزی
جاواب وئرمهیه حاضیرلاماغا کؤمک ائدیر. بونولا بئله،
حدیدن آرتیق ناراحاتلیق دقتی جعلمیی چتینلشدیره
خوشاگلمز سیمپتوملارا سبب اولای بیلر .

دیگر طرفدن، هر کس فرقلی رئاکسییا وئیرر و
سیمپتوملار نه قدر استرسدن تاثیرلندیینه گؤره

ناراحتلیق دوغورورسا و یا گوندەلیک حیاتینا موداخیلە
ئندیرسە، داها پشکار معاليجه طلب اولونا بیلر .
پسیخوتئراپیا، درمان و یا بو ایکی واریانتین بیرلشمەسی
استرس و ناراحتلیغی معاليجه ائتمک اوچون ایستیفاە
اولونور .



۱. درمان معاليجهسی

حکیمینیز آنکسیئتته سیمپتوملارینی ایداره ائتمەیه
کۆمک ائتمک اوچون آلپرازولام، کلونوپین (کلونازپام) و یا
آتیوان (لورازپام) کیمی ناراحتلیق علیە ینە درمانلار
تعیین ائده بیلر. بو درمانلار آسیلیلیق ریسکی
داشیدیغیندان، عادتا یالنیز قیسمدتی ایستیفاە اوچون
تعیین ائدیلمیر .

۲. آنکسپوزیسیا تئراپیا

آنکسپوزیسیا تئراپیا حکیمین آنکسیپاسیا قورخوسو
ناراحتلیغینی آزالتماق و ایداره ائتمک اوچون ایستیفاە
ائده بیلجی پسیخوتئراپیا اصوللاریندان بیریدیر.
آدیندان دا گۆرۈندۈیۈ کیمی، ایفشا تئراپیا اۆزۈنۈز
قورخدوغونوز وضعیتلره معروض قویماغی احاطه ائدیر .
واخت کئچدیکجه بو معروض قالما ناراحتلیغینیزی تدریجاً
آزالتماغا کۆمک ائدجک و اۆزۈنۈز بو ایسترسلی وضعیتده
تاپدیغینیز زامان ائموسیيالارینیز اوزرینده داها چوخ
نظارت ایمکانی وئرهجکدیر .

۳. منفی دوشۈنجهلرله مشغول اولماق

آنکسیپاسیا قورخوسو ناراحتلیق پوزغولوغونو معاليجه
ائتمک اوچون خستەنین منفی دوشۈنجهلرینی و
ناراحتلیق حیسلرینی داها مثبت و فایدالی دوشۈنجهلرله
عوض ائتمک اوچون ایدراک-داورانیس چى تئراپیا کیمی
پسیخوتئراپیا تئکنیکاسیندان ایستیفاە ائده بیلر .

۴. ساکتلشدیریجی اصوللار

آنکسیپاسیا قورخوسو ناراحتلیق پوزغولوغونون
عهدهسیندن گلیمک اوچون بیر سیرا استراحت

آنکسیپاسیا قورخوسو ناراحتلیق پوزغولوغونون
یارانماسینین اساس سببلریندن بیرى یئنی وضعیتلر
یاشاماق و یا دییشن و کئچید وضعیتینده اولماقدیر. نه
گۆزلدیینیزه و نئجه جاواب وئرجیینیزه امین اولماقدیقا،
چوخ گومان کى، اۆزۈنۈز ناراحت و عصبى حیس
ائدجکسینیز .

آنکسیپاسیا قورخوسو ناراحتلیغی، کئچمیشده معین بیر
وضعیتده منفی و یا اوزوجو بیر تجربەنیز وارسا دا باش
وئره بیلر. مثلاً، اگر بیر دفعه ایجتیمایت قارشیسیندا
چیخیش ائدرکن پیس تجربەنیز اولوبسا، نۆۈبتى دفعه
اوخشار وضعیتله قارشىلاشدیغینیز زامان ناراحتلیق
کئچیره بیلرسینیز .

عمومیلیکده ناراحتلیغا داها چوخ مثیلبیسینیزسه،
آنکسیپاسیا قورخوسو ناراحتلیغی یاشاما احتیمالینیز دا
یوکسکدیر .

آنکسیئتته پوزغولوقلارینین اینکیشافیندا رول اوینایا
بیلەجک دیگر عامللر آراسیندا گئنئتیكا، بئیین کیمیاسى
و اطراف موحیطین تأثیرلری داخیلدر .

آنکسیپاسیا قورخوسو ناراحتلیغی پسیخولوقلارین
دیاقنوز قویدوغو خصوصى بیر طبیبى وضعیت دئییل.
بونولا بئله، بو، هله ده بیر اینسانین حیاتینا اهمیتلى
درجەده تأثیر گۆستره بیلر و اینسان بونون عهدهسیندن
گلیمک اوچون کۆمک ایستەیه بیلر .

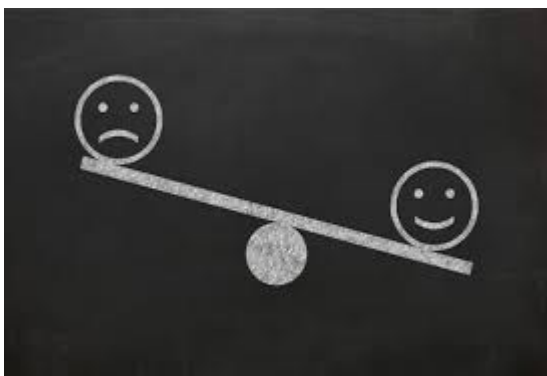
آنکسیپاسیا قورخوسو ناراحتلیغی ایله
عمومیلشدیریلیمیش ناراحتلیق پوزغولوغونو آيیرد ائتمک
واجیبدیر. آنکسیپاسیا قورخوسو ناراحتلیغی
پوزغولوغو معین بیر وضعیته جاواب اولاراق باش وئیر .

آنکسیپاسیا قورخوسو ناراحتلیغی تئز-تئز اوزۈنە کۆمک
و یا اوزۈنە کۆمک ایستراتگيالاریندان ایستیفاە ائتمکله
ایداره اولونا بیلر، لاکین بیر اینسانین ناراحتلیغی چوخ



آنتیسیپاسیا قورخوسو ناراحاتلیغینین موعلیجه واریانتلارینا درمان و پسیخوتراپیا داخیلدر .
آنتیسیپاسیا قورخوسو ناراحاتلیغینین قارشیسینی آلماق اوچون اؤزونوزو و استرس و ناراحاتلیق کئچیردیینیز وضعیتلری تام باشا دوشملیسینیز .

آنتیسیپاسیا قورخوسو ناراحاتلیغینین قارشیسینین آیینماسی یوللاری



وضعیتلری ایداره ائتمک و نظارت ائتمک، ناراحاتلیق حیسلرینین قارشیسینی آلماقین ان یاخشی یوللاریندان بیریدیر. آنکسیئته حاقیندا معلومات الده ائدین و اونون علامتلرینی تانییین. ذهینیلیک، استراحت اصوللارینی تطبیق ائتمک و تکرارلاماق و دوزگون نفس آتما تکنیکلاریندان ایستیفاده ائتمک، مصلحت چیدن کؤمک آخارماق و پهریزینیزی تنظیملمک آنتیسیپاسیا قورخوسو ناراحاتلیق پوزغونلوغونون ایداره ائدیلمه سینده و قارشیسینین آیینماسیندا سیزه چوخ کؤمک ائده بیلر .
آنتیسیپاسیا قورخوسو ناراحاتلیغی حیسلرینه نئجه رئاکسیا وئردیینیزی قیمتلندیرمک واجیب دیر. اؤزونوزو باشقالاریندان تجرید ائتمه یه میللیسینیز؟ اؤزونوزو داها یاخشی حیس ائتمک اوچون ایمپولس آلیشلار ائدیرسینیز؟ یوخسا استرسی آرادان قالدیرماق اوچون ائموسیونال یئمه یه و یا ایسپیرته (الکل) مراجعت ائدیرسینیز؟ بو غیری-ساغلام موباریزه مئخانیزلرینی تانیدیقدان سونرا مورکب و ناراحات ائموسیولارین عهده سیندن گلیمک اوچون داها ساغلام و انفعکتیو یوللار آختارا بیلرسینیز .

اصوللاریندان دا ایستیفاده ائده بیلرسینیز. بعضی استراحت ایستراتئگیالارینی اؤیره نین و تطبیق ائدین کی، ناراحات بیر وضعیتده اولدوغونوز زامان ساکیت قالماق اوچون بو اصوللاردان ایستیفاده ائده بیلرسینیز .
مثلاً، درین نفس آلماقا چالیشین. پروقرئسسو ازله لرین راحتلاماسی بدهنده کی موختلیف ازله قروپلارینین تدریجا سیخیلماسینی و سونرا راحتلاماسینی احتیوا ائدن باشقا بیر فایدالی تاکتیکدیر .

۵. فیزیکی فعالیت

فیزیکی مشق و یا قروپ ایدمانی، ایلنجه لی فیزیکی مشقلرده ایشتیراک ائتمک، ایلنجه لی استراحت فعالیتینده ایشتیراک ائتمک و یا عمومیتله ایدمان ائتمک کیمی فیزیکی فعالیتلر آنتیسیپاسیا قورخوسو ناراحاتلیغی ايله موباریزه ده چوخ فایدالی اولا بیلر. ذهینیلیک و یا مئدیئاسیا و یا یوقا کیمی مشقلر ائتمک هر جور ناراحاتلیغین ایداره ائدیلمه سینده و معالیه سینده بؤیوک تأثیر گؤستریر .

۶. کافئین قبولونو آزالدین

آنتیسیپاسیا قورخوسو ناراحاتلیغینین سیمپتوملارینی ایداره ائتمه یه کؤمک ائده بیله جک باشقا بیر عامل کافئین مصرفینی آزالتماقدیر. بعضا یوکسک کافئین مصرفی بعضی اینسانلاردا آرتان استرس و ناراحاتلیغا سبب اولا بیلر. نتیجه ده، حدیندن آرتیق ناراحات اولان اینسانلارا کافئین قبولونو آزالتماق توصیه اولونا بیلر .
داوام لی آنتیسیپاسیا قورخوسو ناراحاتلیغی بعضی اینسانلاردا بیر سیرا فسادلارا سبب اولا بیلر. دئپرئسسیا، حدیندن آرتیق استرس، جمعیتده اولماق ایستهمه مه سی، پیسلشن پسیخی و فیزیکی وضعیتلر، یوخوسوزلوق و دیگر بو کیمی شئیلر داوام ائدن آنتیسیپاسیا قورخوسو ناراحاتلیغینین فسادلاری اولا بیلر .
بعضی اینسانلاردا بو تیپ پوزغونلوق پانیک آتاکلاردا دا سبب اولا بیلر. آکادئمیک و ایش وضعیتلرینده بو جور ناراحاتلیق یارادیجیلیغی و تاپشیرقلاری یئرینه یئتیرمک قابیلیتینی آزالدالار بیلر و نتیجه ده بو فردلرین اینتیهار ریسکی داها یوکسک دیر .

آنتیسیپاسیا قورخوسو ایله باغلی ناراحتلیق و گلهجک قورخوسو و یا ناراحتلیق پوزغونلوق دئییل، بیر سیمپتوم دور. گلهجک اوچون ناراحتلیق و یا گۆزلینلن ناراحتلیق اۆزلویونده پسیخی پوزغونلوق دئییل، لاکین بعضی پسیخولوژی پوزغونلوقلارین اساس علامتی اولاییلر. گۆزلینلن ناراحتلیق و یا گلهجکله باغلی ناراحتلیق و گلهجک قورخوسو اۆزلویونده پسیخی ساغلاملیق پوزغونلوقو دئییل، عمومیلشدیرلمیش ناراحتلیق پوزغونلوقون بیر علامتی کیمی گۆرونه بیلر.

سوسیال آنتیسیپاسیا قورخوسو رد اندیلمک و یا منفی محاکیمه ائتمک قورخوسونو احتیوا ائدیر. چوخ واخت بو قورخولاری فیزیکی ناراحتلیق علامتلی ده موشایعت ائدیر. اگر سوسیال ناراحتلیغینیز وارسا، اوتانچ وئریجی بیر شئی سؤیله مکدن و یا دوستلارینیزا و یا ایشینیزه باشا گله بیله جک جدی سوسیال سهو ائتمکدن ناراحت اولاییلر سینیز. گلهجکده باشقالارین تنقیدیندن ناراحت اولماق هر هانسی بیر مۆوضودا فیکیرلرینی بۆلوشیمی و یا فیکیرینیزی بیلدیریمی چتینلشدیره بیلر.

معین بیر فوبییا گوندهلیک اشیالار و یا تجربهلردن گوجلو بیر قورخو احتیوا ائده بیلر. ساعت، هۆرومچک، هوندورلوك و یا آوتوبوسا مینمک. فوبیالاری اولان اینسانلار چوخ واخت قورخوقلاری شئیله تماسدا اولماقدان چوخ ناراحت اولورلار.

فوبییا ایله باغلی گۆزلینلن ناراحتلیق او قدر گوجلو اولاییلر کی، نیین باهاسینا اولورسا اولسون چۆله چیخماقدان چکینر سینیز، بو دا دوستلارینیز و یاخینلارینیزا مونسایبتلرینیزی گرگینلشدیره بیلر.

آنتیسیپاسیا قورخوسو ناراحتلیق پانیک پوزغونلوقونون عمومی بیر سیمپتوم دور. چاخناشما هوجوملاری سینه آغریسی، نفس آلماقدا چتینلیک و گوجلو قورخو حیسی ده داخل اولماقلا بیر چوخ خوشاگلیمز حیسلری احتیوا ائدیر. اگر چاخناشما هوجومو کئچیرمیسینیزسه، خصوصیه ده اونو نیین تتیکلیدینی بیلیمر سینیزسه، باشقا بیر چاخناشما اولاییلجیندن ناراحت اولماق چوخ طبیعیدیر. چاخناشما هوجوملاری ایله باغلی ناراحتلیق حدیندن آرتیق اولاییلر. باشقالارین قارشیسیندا نظارتی ایتیرمکدن ناراحت اولماق سیزی اجتماعی یئرلردن قچماغا وادار ائده بیلر. سوکان (فرمان) آرخاسیندا اولارکن



ظاهر، آنتیسیپاسیا قورخوسو ناراحتلیغی و سوسیال ناراحتلیق چوخ اوخشار گۆرونه بیلر. اولار بیر قدر اوست-اوسته دوشور، چونکی سوسیال ناراحتلیغی اولان اینسانلار عادتاً آنتیسیپاسیا قورخوسو ناراحتلیغینا سبب اولان حادثهلردن قورخا بیلرلر.

خصوصی و محدود وضعیتلرده قورخو و یا ناراحتلیغین تصویری؛ باشقالاری طرفیندن ایزنیلیمک و محاکیمه اولونماقدان داواملی قورخو.

آنتیسیپاسیا قورخوسو (گلهجک قورخوسونو) و ناراحتلیغینی معالجه ائتمک

مودیرینزله گۆروشدن اول گئجهنی یاتا بیلیمه جک قدر ناراحت اولموسونوزمو؟ بلکه ده، پارتنیورونوزلا دانیشدیغینیز زامان اوووجلارینیز تریلیر.

هئچ کیمین گلجین نه اولاجاغینی، ایش و یا مونسایبت وضعیتلرینین نجه گئدجینی بیلیمه مەسی تامامیه نورمالدیر. و یا بلکه ده طبیعی فلاکتلر، یاخینلارینیزین ایتکیسی و یا داها آز راست گلین حادثهلر سیزی داها چوخ ناراحت ائدیر.

باش وئره بیله جک و یا اولمایا بیله جک پیس شئیلردن گۆزلینلن ناراحتلیق، قورخو و ناراحتلیق. بو، موختلیف کونتکستلرده باش وئره بیلر، لاکین او، عادتاً پروقتوزلادیرا بیلیمجینیز و یا ایداره ائده بیلیمجینیز شئیلره دقت یئتیریر. یئنه دئییرم، بو ناراحتلیقلار نورمالدیر، لاکین گوندهلیک حیاتیینیزا تأثیر ائتمهیه باشلاسا، گۆزلینلن ناراحتلیغین علامتی اولاییلر.

گۆزلینلن ناراحتلیق کئچجی عصبیلیکدن ضعیفلهدن قورخو حیسینه قدر دییشه بیلر.

گۆزلینلن ناراحتلیقلا، ان پیس وضعیت سسنناریلرینی تصوور ائتمک اوچون چوخ واخت صرف ائده بیلر سینیز. بو آرزولونماز نتیجهلره چوخ دقت یئتیرمک ده مایوسلوقونوزو و ثمرسیزلییینیزی آرتیرا بیلر.



حياتين بيزه ياراتدېغى پروبلېملرى ايداره ائده بيلمىدېكده حيات چوخ خاوتېك اولاي بيلر؛ اونا گۆره ده بو پروبلېملرله ايناملا قارشىلاشماق داها ياخشىدير .

هر كس پسيخى و فيزيكى جهتدن داها گوجلولا بيلر. سيز سادهجه اؤز اينامينيزى و محكمليينيزى آرتيرماق اوزرينده ايشلهمهلى و چتين آنلاردا حيسلرينيزى ايفاده ائتمى اؤيرنمليسينيز. بو ديشيكليك بيلر گنجده باش وئرمهيهجك، لايكن سيز تئزليكه اوغورسوزلوقلارينيلا نئجه داوانديغينيزدا فرق گۆرجكسينيز .

گوجلولا پسيخيا صاحب اولماغين و گوجلولا انسان اولماغين يوللارى

گوجلولا شخصيته ماليك اينسانلار اونلارى ديگر اينسانلاردان فرقلنديره و حياتدا اوغور قازانديران غيرى-عادى داورانيش خصوصيتلرينه ماليكديرلر. بو اينسانلار حياتدا اوغور قازانماق اوچون دويغولاريني، دوشونجهلرينى و داوانيشلاريني ايداره ائديرلر. اگر سيز ده عقلى جهتدن گوجلولا اينسان اولماق ايستيرسينيزسه بونلارى ائدين :

واختينيزى بوشا كئچيرميين .

گوجلولا معنوياتا ماليك اينسانلار بيلرلر كى، حيات هميشه اؤز يولو ايله گئتمير، اونا گۆره ده اونلار هئچ واخت الوئيشيسيز شرايطه و يا باشقالارينين اونلارا موناسيبتينه گۆره پئشمان اولماقلا واختلاريني ايتيرميرلر و هر زامان بوتون حركتلرينه گۆره مسوليت داشيييرلار .

موفقيتلى اينسانلار ماكسيموم باجاريقلاريندان ايستيفاده ائدير و اوغورسوزلوقلاريني گلهجكده اوغور قازانمالارينا كۆمك ائتمك اوچون ايستيفاده ائديرلر. بو اينسانلار ايشه باشلامازدان اول ياس آيه سيني اوخومور و منفى دوشونجهلرى اؤزلريندن اوزاق توتومور، عكسينه، اوغور قازانماق اوچون اللريندن گلنى ائدير و اوغور قازانماق اوچون هميشه مثبت فيكىرلره صاحب اولورلار .

پوزيتيو دوشونجه پسيخولوگيادا گوجلولا اولماغين

آچاريدير .

گوجلولا روحلو اينسانلار هميشه باشقالارينين اونلارى ايداره ائتمهسینه ايمان وئرمير و باشقالارى طرفيندن ايداره

پانيك آتاك كئچيرمه قورخوسو آتوموبيل ايداره ائتمهه نيزه مانع اولاي بيلر كى، بو دا حركت ائتمك قابيليتينيزه تاثير ائده بيلر. تراوما ياشاميش بيلر چوخ اينسان اونو يئنيندن ياشاماق قورخوسو ايله ياشاير . تراوما ايله علاقهلى تئتيكلئييجيلئر، گۆزلىلن ناراحتلىق حيسلرينيزى آرتيرا بيلر. اگر حادثه هئچ واخت اغليينيزدان اوزاق دئييلسه، باش وئره نلرى خاطيرلاماغا و باشقا بيلر شئى حاقيندا دوشونمهيه چاليشماق اوچون اونون يئنيندن باش وئرمه سيندن ناراحت اولماغا چوخ واخت صرف ائده بيلرسينيز .

ناراحتلىق حاقيندا اؤزونوزله نئجه دانيشديغينيز واجيبدير. باش وئره ن پيس شئيلردن ناراحت اولماق طبعيدير. بو ناراحتلىقلار عهده سيندن گلمهيه باشلاياندا اؤزونوزه خاطيرلايين (مئهرىبانلىقلا) منفى شئيلر حاقيندا دوشونمهيه چوخ واخت صرف ائتميينيز حياتدا ياخشى شئيلردن حظ آلماغينيزا مانع اولاي بيلر .

حادثه لردن ناراحت اولماغا باشلاياندا اؤزونوزدن سوروشون: "حادثه نى شرحينيز دوغرودورمو؟" اگر (دوروست) جاوابينيز يوخسا، انئرژينيزى ايندىكى مقاما يۆنلتمهيه چاليشين .

قورخدوغونوز شئى حاقيندا دانيشماق هميشه آسان دئييل، لايكن بعضا بو قورخولارى ايفاده ائتمك اونلارين داها آز قورخماسينا كۆمك ائده بيلر .

ناراحتليغينيز بارهده ياخينلارينيزى معلوماتلانديرماق دا فايدالى اولاي بيلر، خصوصاً ده سيمپتوملارينيلا تجريد اولونموش حيس ائديرسينيزسه. دوستلار و عائله گزينتبيه چيخماق و يا بيلرلرله يئتمك بيشيرمك كيمي مثبت دقتى يايينديران شئيلرى دينله مكله و تامين ائتمكله دستك اولاي بيلرلر .

پئشكار پسيخولوكدان كۆمك ايستيين، پئشكار يارديم آلماغا دير. ناراحتلىق چوخ يايقيندير و اينسانلارين چوخو اونونلا راحت ياشاماق اوچون علاوه دستهيه احتياج دويور .

۳-جو سوال - پسيخولوگيادا گوجلولا اولماق

ايفادهسى نلرى اؤزونده جمع ائدير؟

-پسيخولوژى و ائموسيونال گوجلولاك حياتدا بيزه بونلارى وئير:

حیات تجربه‌لرینیز اؤزونوز، باشقالاری و بوتؤولوکده دنیا حاقیندا نجه دوشوندیونوزه تأثیر اندیر .طبیعی کی، بو عاملردن بعضیلرینی دییشه بیلمزسینیز. اوشاقلیغینیزین پیس و آجی خاطره‌لرینی سیله بیلمزسینیز. اگر گئنئتیک اولاراق استرسه مئیلیسینیزسه، هله ده ائده بیلجینیز هئچ بیر شئی یوخدور. اما بو او دئمک دئییل کی، ذهنی گوجونوزو آرتیرا بیلیمجکسینیز. سیز واخت، انرژی و تجربه قویماقلا ذهنی گوجونوزو آرتیرا بیلرسینیز .

حیات یاخشی گئدیرسه، چوخ واخت عقلی جهتدن گوجلو حیس ائتمک آساندیر؛ اما ایشین ایتیریلمه‌سی، طبیعی فلاکتلر، یاخین آدامین خسته‌لیگی و یا اولومو کیمی پروبلملر یاراندیقدا، بعضا چتینلیکله دؤزمک قایلیماز اولور. عقلی جهتدن گوجلو اولاندا حیاتین چتینلیکلرینین عهده‌سیندن گلمه‌یه داها یاخشی حاضرلاشیرسان.

ذهنی گوجون آرتیریلما سنین فایدالارینا آشاغیداکیلار داخیلیدیر :



ذهنی گوج (گوجلو پسیخولوگیا) تکجه بحرانلارلا قارشیلادیقدا دئییل، گونده‌لیک حیاتدا دا فایدالیدیر. استرس سویه‌نیزی آزالتماق اوچون پروبلملری داها ائففئکتیو و ائففئکتیو شکیلده حل ائده بیلرسینیز. شدتلی استرس و ناراحتلیغین سببلری حاقیندا اؤیره‌نمک اوچون ذهنی گوجونوزو آرتدیقجا اوزونه اینامینیز دا آرتاجاق و دیرلرینیزه اویغون داوراناجقسینیز. بو حرکت روحونوزا راحتلیق گتیره‌جک و حیاتینیزدا حقیقتا واجیب اولانی درک ائتمه‌یه کؤمک ائدجک .

مقصدینیز نه اولورسا اولسون، ایستر داها یاخشی والیدین اولماق، ایستر ایش محصولدارلیغینی آرتیرماق، ایسترسه ده ایدمان ساحه‌سینده داها یاخشی پئرفورمانس گؤستریمک اولسون، بیلیمسینیز کی، ذهنی گوجونوزو

اولونمور. دویغولارینی ایداره ائدیر و حیسلرینه نجه رئاکسیا وئرجینی بیلیرلر .

منفی اینسانلاردان اوزاق دورومانین یولو گوجلو پسیخولوگیادان کئچیر .

بو اینسانلار اونلار دئپرئسسیا گتیره‌نلرله علاقه‌نی آزالدیر و اونلاری کدرلی، غضبلی و یا اعتبارسیز حیس ائتدیره‌ن زهرلی اونسیتدن قاجیرلار. دایم تنقیدی فیکیرده اولان و پوزیتیو و نیکبین اونسیت قوران اینسانلارلا علاقه ساخلاماغی خوشلایانلارلا تماس‌دان قاجیرلار .

گوجلو روح‌لو اینسانلار گوجلودور، دیشیک‌لیکدن قورخمور و چئوکیدیرلر، بونا گؤره ده مثبت دیشیک‌لیک‌لری آلقیشلاییر و ایستعدادلارینی اونلارلا اویغونلاشدیریرلار .

صحت اینسانلارین عقلی جهتدن گوجلو و یا ضعیف اولماسیندان گئتمیر، چونکی هامیمیزین بیر قدر عقلی گوجو وار. بونولا بئله، تکمیللشدیرمه اوچون همیشه یئر وار. ذهنی گوجو اینکیشاف ائتدیرمک، منفی شرطله باخمایاراق، ائموسییالاری ایداره ائتمک و دوشونجه‌لری و داورانیشلاری مثبت شکیلده ایداره ائتمک قابیلیتینی تکمیللشدیرمک دئمک‌دیر. محض بو ذهنی گوج سایه‌سینده بیز مثبت دوشونجه طرزیمیزی قورویوب ساخلایا بیلیریک و چتینلیکدن و طلبلردن آسیلی اولمایاراق ایسته‌نیلن وضعیتین اوستونه قالخا بیلیریک. ذهنی جهتدن گوجلو اولماق ائموسییالارینیزی یاخشی باشا دوشمک، تضییق آلتیندا یاخشی چیخیش ائده بیلیمک و قارشیلادیغینیز پروبلملرله ائففئکتیو شکیلده مشغول اولماق دئمک‌دیر .

بعضی اینسانلاردا فیزیکی گوج دیگرلرینه نیسبتا داها آسان اینکیشاف ائتدی کیمی، ذهنی گوج ده بعضی اینسانلاردا داها طبیعی گلیر. بونلار آراسیندا ذهنی گوجونوزو اینکیشاف ائتدیرمک اوچون بیر نجه عامل حل ائدیجی رول اویناییر، او جمله‌دن :

گئنلر (ژن) احوال پوزغونلوغو کیمی پسیخی پروبلملرده رول اویناییر .

بعضی اینسانلارین شخصیت خصوصیتلری اونلاردا داها طبیعی، رئالیست دوشونمه‌یه و داها مثبت داورانماغا کؤمک ائدیر .



آجى كئچمىشده ياشاماق عوضينه، آغريلارنى و تجربىلەرنى آنلامىرلار. و اۆزلىرىدىن آسىلى اولمايان مسئلەلەر جاواب اولاراق معنا ياراتما اصولوندىن ايستيفاده ائديرلر. منفى ائموسىيالارلا مشغول اولماق عوضينه، بحرانلاردا اوميدوئرىجى معنا تاپماغا چاليشىرلار .

- دويغولار توخونماق و مؤوضولار منطيقه دقت

يئتىرمك

بو قروپ اينسانلار دويغولار حددن آرتيق قارىشماق، اونلار توخونماق و حادثەن قيسا مدتلى هيجانينى ياشاماق عوضينه، داها چوخ منطيقى عقللارنى گونير و پروبلەمىن كۆك سببىنى تاپماقدان علاوه، پروبلەمىن حليە كۆمك ائتمك اوچون حادثەنى موختليف راکورسلاردان اعمال ائتمەيە چاليشىرلار .

-كئچمىش حادثەلرى دفن ائتمك عوضينه،

حادثەلرىن سببىنى معين ائتمەيە چاليشىرلار :-

اونلار جارى داورانىشلارينا تاثير ائتمىش و بحرانين داوام ائتمەسەنە ايمكان وئرمەيەن كئچمىش ائموسيونال سارسىنتىلارى معين ائدير و حل ائديرلر. آرتيرماق و غضب داغى ياراتماق .

۴-جو سوال-كونفورىزم و اونون فسادلارى

حاقىندا ايزلىجىلرىمىزە معلومات وئرمەنيزى ريجا

اؤدريگ .

-كونفورمىزم كونكرئت پرىنسىپلەر و اينانجلارلا گووہنمكدنسە، باشقالارينا و قروپا اويغون گلن و اويغونلاشان رئالليغا، سياستە، داورانىشا و يا دوشونجەيە ايستيناد ائدير. بو دوشونجە سوسىيال اويغونلوق آدى آلتىندا ايستەنيلن آلداتما و ايكىلى ايستاندارتلارلا حاق قازانديرا بيلر .

« ايزديحاملا گئتمك»، «كولك ايستيقامتەندە حركت ائتمك»، «چۆرى ديزينين اوستونده اولماق»، «اويغونلاشماق اوچون چاليشماق»، « بوقلمون صيفت» و س. كونفورمىست اۆز قابىنا اويغون گلن و ايلكىن اولاراق معين بير فورمايا ماليك اولمايان مايە ماددە كيميدير. كونفورمىست، بير سۆزلە، كولك اسىنتىسى كيميدير .

اويغونلوق دئمك دير و كونفورمىست اۆز مقصدىنە چاتماق اوچون خالق طرفىندىن قبول ائدىلن بير شكىلدە داورانان شخص دير. اصل ماهيتىنى و نيتىنى اوزە چىخارماقدان

آرتيراراق تام ذهنى و فيزىكى پوتنسىيالىنىزا چاتماغىنىزا كۆمك ائدجك .

پسيخولوژى قابىلىتى يوكسك اولان اينسانلار حياتين چتىنلىكلرى قارشىسىندا هانسى خصوصيتلەرە ماليكدىرلر؟ بس اونلار اين حياتين بحرانلارى قارشىسىندا داغىلاماسينا هانسى عامللر مانع اولور؟ گوجو و ضعيفلىگى اينسانين زدهسينين درجەسىنى معين ائدە بيلن شخصيتين ان معين ائديجى كومپوننتلرىندىن بيرى محكملىك آدلانان عاملدير .

دۆزوملولوك سوييەسى يوكسك اولان اينسانلار اونلارى بحرانان قورويان ۷ خصوصيتە ماليكدير .
-گئركچلىگى اولدوغو كيمي قبول ائتمك و حكايەنى اينكار ائتمكدن و يا تحريف ائتمكدن چكىنمك .

بو اينسانلار بير پروبلەملە قارشىلاشديقدا قاچماق عوضينه، كۆمك آلماق و اونو حل ائتمكە ذهنى يوكلىرىنى آزالتماغا چاليشير و حياتدا گلەجك چتىنلىكلەرە داها ياخشى حاضىرلاشىرلار .

-قرار و سئچىملرىنيزين نتيجهلرينى قبول ائتمك

قوربان رولونا دوشمك و اۆز قرارلارينا و حركتلىرىنە گۆرە باشقالارنى گوناھلانديرماق عوضينه، داورانىشلارينا و قرارلارينا گۆرە مسوليت داشىيىرلار و شفقتلە تضمينات آختايرلار .

-اۆزونو ايزلەمك باجارىغى (يوكسك اوزونە نظارت)

گوجلۇ اينسانلار كرىتيك وضعيتلردە اۆزلىرىنە نظارت يوكسك ائدير و داورانىشلارنى، دوشونجەلرىنى و دويغولارنى بيليرلر. ايستكلرىنى وضعيتە اساساً تنظيملىيرلر و داورانىشلارنىن هم اۆزلىرىن، هم دە باشقالارنىن حياتينا هانسى تاثيرلرى اوللا بيلجىينى بيليرلر .

-اۆزونو اصلاح ائتمك گوجونە صاحب اولماق

باشقالارنى دوزلتمەيە چاليشماق عوضينه، وضعيتلرە قارشىلاشديقدا و اونلارلا جاواب وئررکن داورانىشلارنى مثبت نتيجهلر وئرەجك شكىلدە تنظيملەمەيە چاليشىرلار. يعنى، اونلار بحرانلاردان اۆيرەنمەيە مشق ائدير و چتين وضعيتلردە اۆز اينانچ و داورانىشلارنى دوزلتمەيە چاليشىرلار .

- كئچمىش اوزرىندە داينماق عوضينه اونا معنا وئرمك

جمعیتین ترققیسینه و گلهجهیه، حتی اؤز اوستونلویونه قارشی سوسیال مسولیتی و سوسیال کیملیگی اولمایان بیر فرددیر. فردلرین بو تیپ حیات طرزی اوچون موختلیف عامللر، او جمله دن قورخو، شخصی ماراقلار و راحتلیق تصوور ائدلمیشدیر.

نهایت، بو شخصلری سیاسی و سوسیال زلیلر و یا پارازیتلر حساب ائتمک اولار، چونکی اونلارین جمعیتین فعالیتینه و پروئسئسینه هئچ بیر ایراده سی و یا موداخیله سی یوخدور و اونلار یالنیز دیگر گوجلر قروپلارین و ایجمالارین اوزرینه مینیرلر. نورمال حیاتلارینی یاشاماق اوچون .

بو کونفورمیستلر بونو کؤنوللو اولاراق ائتدیکده جمعیت اوچون داها منفی فونکسییا مالیکدیرلر و بو حالدا اونلار فرصتچی آدلانان باشقا بیر تئرمینله، یارانان فرصتلردن یارارلانا بیلیمک اوچون اؤزلرینی اوستون اطرافا اوغونلاشدیران اینسانلارلا بیرلشیرلر .

کونفورمیست هم ایسیم، هم ده صیفت کیمی ایشلیر و قروپا عملی و ظاهری اوغونلوق معناسینی وئیر .

کونفورمیزم، همیاشید قروپون دیکته لرینه و یا کونئسنسیالارینا تابع اولماق و یا نظارت اورقانی طرفیندن قویولان نورمالارای رعایت ائتمک له ینه معین ائدلمیش حرکتلرین و یا اینانجلارین دایاندریلماسینی تصویر ائتمک اوچون ایستیفاده اولونان بیر تئرمیندیر .

اوغونلوقون بیر تظاهرو، داها چوخ گوجه مالیک اولان اینسانلارلا "یاخینلاشماق" حرکتینده اؤزونو گؤستریر. اونلار فردلرین و کیچیک قروپلارین اطرافلارینا قاریشاراق و غیری-عادی هئچ نه ائتمه مکله ان یاخشیسینی ائتدیکلرینه اینانیرلار و بو تعریفه گؤره، کونفورمیست دونیا یا قارشی کونفورمیست باخیشی و داورانیشی اولان بیر دئمک دیر .

اوغونلوق داها گئنیش شکیلده ایستیفاده اولونان کونفورمیستله علاقه لی بیر تئرمیندیر و اطرافا آچیق-آشکار اوغونلوق دئمک دیر. اینسانلار تئز-تئز اؤز موستقیل و شخصی ایستک و فیکیرلرینی یئرینه یئتیرمک دنسه، جمعیه اوغونلاشماغی سئچیرلر، چونکی باشقالارینین آرتیق توتدوغو یوللا گئتمک چوخ واخت یئنی یول تاپماقدان داها آساندیر. بو اوغونلاشما مئیلی کیچیک قروپلاردا و یا بوتؤلوکده جمعیتده باش وئیر و اینجه

قاچیر. کونفورمیست، بوقلمون کیمی اطراف موحیطه قاریشیر .

سوسیال جهتلری و احتیاجلاری نظره آلاراق، بو مسئلهیه داها یاخیندان باخماق و نتیجه لری ایجتیمایته پایلاشماق چوخ یاخشی اولار .

اولا بیلسین کی، کونفورمیزمین موختلیف علملرده و یا سیاسی علملرده ایسپئسیفیک نظریه سی اولان و اؤز نومخصوص نظریه سی اولان بیر مکتب اولدوغونو سؤیله مک اولماز، لاکین داها چوخ دئمک اولار کی، بو، جمعیتده کی اینسان داورانیشینین بیر نؤوو ایله باغلی بیر تئرمیندیر و بو، اینسان وارلیغینین اولیندن جمعیتلرده مؤوجود اولان و قینانیلاسی حساب ائدیلن بیر داورانیشدیر .

اوغونلاشماق ایسته مه مک سوسیال تجرید ریسکینی داشیییر.

کونفورمیزم، عمومیتله، اطراف موحیطه اوغونلاشماق و یا اوغونلاشماغا چالیشماق دئمک دیر و بونون اؤزلویونده پیس معناسی یوخدور. پسیخولوگیا، سوسیولوگیا و دیگر علملرده بو سؤز و تئرمین مؤوجوددور و بو، یاشماق اوچون ضروری اولان طبیعی داورانیشدیر. لاکین پولیتولوگیا دا اونون اوچون باشقا بیر معنا دا تصوور ائدلمیشدیر کی، بو دا ان اوغون معنا دئییل. کونکرئت اولاراق، سیاسی تئرمین و سیاسی، سوسیال و پسیخولوژی داورانیش مودئل کیمی کونفورمیست فردلری نظردن کئچیرمک اولار. عمومیتله، بو داورانیش تئندئسنسیاسی همین شخصلرین جمعیتده کی سوسیال و فونکسیونال اینسان شخصیتینین سوسیال فراست سوییه سینین آشاغی اولماسی و آشاغیلیق سوییه سی حساب اولونا بیلر. چونکی فرد بو کاتئغورییا دوشنده، او، شعورلو و یا شعورسوز اولاراق مؤوجود وضعیت و اطرافداکی مسئله لره،





ایستر عقیده، ایستر دینی، ایستر دونوی حاکمیت، ایستر دیکتاتور، ایستر اولیقارخیا، ایستر سه ده معلم لیک باخیمیندان هنج بیر فیکری اولمایان، اوندان نه ایسته سهر، سورغو-سوالسیز یئرینه یئتیره بیر اینساندیر. وضعیتی باشا دوشمک و یا یاخشیشلادیرماق اوچون ذرره قدر سعی گؤسترمیر. اونون یئگانه قایغیسی ایشینده بؤیومک و نورمال یاشایا بیلیمک دیر. بوندان داها پیسی، او، یاخشی و نورمال بیر حیات سوره بیلیمه سی اوچون شعورلو شکیلده گوجلو، دومینانت و گوجلو طرفه اویغونلاشماغا چالیشان کونفورمیست بیر فرصت چی دیر. او، همیشه شخصی ماراقلارینی تامین ائدن طرفه اولور و وضعیت دییشن کیمی یئنی شرایطه اویغونلاشیر .

بو اینسانلار اوچون اؤز ریفاهیندان باشقا هنج نه اؤنملی دئییل. اولنار اوچون نه آزادلیق، نه عدالت، نه اینسانلیق، هنج نه اؤنملی دئییل و بوتون شرایطه یالنیز اؤز ماراقلاری تامین ائدیلمه لیدیر .

اویغونلوق: بو عاداتا قروپدا باش وئیر و شخص اؤز شخصی اینانجلارینی قوروپوب ساخلایا بیلر، لاکین ناراحتلیق و رد ائدیلمه و یا جزا قورخوسو سببیدن قروپلا راضیلاشا بیلر .ایدئنتیفیکاسییا: بیر اینسانین باشقا بیر شخص و یا قروپلا اویغون و معین ائدیجی مونا سبیت قورماق ایستدیکلری اوچون حؤرمتلی، بؤیوک و واجیب حساب ائتدی بیر شخص و یا قروپلا عینیلشدیرمه سی .

داخیلیلشدیرمه: بو، اینسانین قروپدا اولوب- اولمماسیندان آسیلی اولمایاراق اینانج و داورانیشلاری قبول ائتمک دئمک دیر. فرد ایندوکسیا ائدیلمیش داورانیشی بینیر، چونکی بو، اولارین دیر سیستئمینه اویغوندور .

اینفرا تاسیالی مونا سبیت: بو، اینسان دیگر اینسانلاری تصوراتلاندیرماق و یا اولارلی قبول ائتمک اوچون

شعورسوز تاثیرلردن (مقبول احوال-روحیه) و یا بیرباشا، آچیق سوسیال تضييقدن یارانا بیلر. اویغونلاشما باشقالارینین ایشتیراکی ایله و یا اینسان تک اولدوقدا باش وئره بیلر؛ مثلاً، اینسانلار یئمک یئیرکن و یا تئلئویزور باخارکن، حتی تک اولسالار بئله، سوسیال نورمالار را عایت ائتمه یه مئیلیدیرلر .

بو باغلیلیق و اویغونلوق عاداتا اوخشار یاشدا، مدنیتده، دینده و یا تحصیل ایستاتوسوندا اولان قروپدا باش وئیر و بو قروپا قروپ دوشونجه سی دئییلیر؛ اؤزونو آلداتما، راضی یغین مجبوری قورولماسی و دیگر حرکتلرین رئال قیمتلندیریلمه سینه محل قویما یان قروپ دیرلرینه و اخلاقینا اویغونلوق ایله خارا کتئریزه اولونان دوشونجه طرز.

اویغونلوق یاخشی و یا پیس حساب ائدیله بیلر. منتظم اولاراق تصدیقلنمیش یولون کناریندا سورمک اویغونلوق فایدالی حساب ائده بیلر. مووافیق اطراف محیط تاثیرینه اویغون اولاراق، اثرکن اوشاقلیق ایللرینده اویغونلوق فردین اؤیره نمه سینه و بونا گؤره ده جمعیت ده "دوزگون" قارشیلیقلى علاقه و بؤیومه اوچون لازیم اولان اویغون داورانیشلاری منیم سه مه سینه ایمکان وئیر. اویغونلوق سوسیال نورمالارین فورمالاشماسینا و قورونوب ساخلانماسینا تاثیر گؤستیر و یازیلما میش قایدالار ضد اولان داورانیشلاری آرادان قالدیرماقلا جمعیتین روان و پروقنوزلاشدیریلما بیلن فعالیت گؤسترمه سینه کؤمک ائدیر .

اویغونلوق قروپ فنئومئنی اولدوغوندان، قروپون اؤلچوسو، کونسئنسوس، بیرلیک، ایستاتوس، اوولکی عهده لیک و اجتماعی رای کیمی عامللر فردین اویغونلوق سوییه سینی معین ائتمه یه کؤمک ائدیر .

دئدی میز کیمی، کونفورمیست اؤزلویونده پیس اینسان دئییل و یا هنج بیر سهو ائتمیر. اما بو اینسان هر هانسی بیر وضعیتده اویغونلاشدیقدا، حتی او شرطلر پیس و یا غیر-اینسانی اولسا بئله، دئییه بیلر کی، او آدام کونفورمیست دیر؛ دئمه لی، ایستر تحصیلده، ایستر سیاستده، ایستر جمعیتده، ایستر سه ده اطرافیندا کی محیطده پیس شرایطه قارشلی هنج بیر عکس باخیشی اولمایان اینسانین کونفورمیست اولدوغونو دئییه بیلر کی .



چىخماغا، مۇوجود ۋەزىيەتتى دىيىشمەك و آرزو اولونان ۋەزىيەتە نايىل اولماق اوچون بىرلىككە ايشلەمەيە ايمكان وئەرن و تامىن ائىن شئى گوۋەن ائلمىنىتىدۇر.

لاكىن اعتمىد پوزولودوقدا موناسىبتلر پوزولور و جمعيت فردى شىخسى ماراقلار و كونفورمىزمە دوغرو گئرى چكىلىر .

اينىبىاطى و اقتصادى كورروپسىيا (رشوت) اقتصادى ضرردن داها چوخ سوسىيال كاپىتالين ان مهم ائلمىنىتى اولان اينامى محو ائدىر؛ منفى فردىت چىلىگى و كونفورمىزمى آشىلايىر، اينسانى يالنىز اۋز منفىتىنى دوشون، حقوق و اخلاقى مسخرەيە قويان «طبيعىتىن ھوبىي ۋەزىيەتتە» اينسانا چئورىر .

كونفورمىست تفككور اۋزوندن و اۋز منافىيىندن باشقا ھىچ كىمى دوشونمور و باشقالارىنى دا اۋزويلە بىرلىككە كوللكتىو ياخشىلىغىن مقصدلرئە چاتماق اوچون دئىيل، شىخسى ماراقلار چاتماق اوچون گتيرىر .

**-ماراقلى، اوخوجولاريمىز اوچون حدسىز فايدالى
اولاجاق فيكىرلرئىز اوچون سىزە مىننتدارلىق
بىلدىرىرەك.**

**من دە تريبونا وئردىنىز اوچون سىزلرە مىننتدارلىق
بىلدىرىم.**

<https://www.edebiyatveincesenet.az/az/edebiyat/item/21613-psikolog-vae-sheir-sheir-dunyaya-yeni-zhoezlae-bakmagha-vadar-edae-bilaer>

قايناق : ادبيات و اينجه صنعت پورتالى

۲۴،۰۴،۲۰

اويغونلاشدىقدا باش وئرىر. "اويغونلوق" اويغونلۇغوندان فرقلى اولراق، بو تىپ اويغونلوق رد ائدىلمە تەلۋكەسى دئىيل، سوسىيال موكلاتلار احتىاجلا موتىواسىيا اولونور، يعنى قروپ تضييقى اويغونلاشما و اويغونلاشما قارارىنى ايدارە ائتمىر .

كونفورمىزم (اويغونلوق) شىخسى مقصد و فايدالار نايىل اولماق اوچون رسمى تىليغاتا اويغون گلن داورانىش نۇۋونە دە عايدىدۇر. كونفورمىست و يا اوپپورتونىست، دىيشن شرطلرە اويغون اولراق اىستىقامتى دىيشدىرمىي نظردە توتور، ھم دە شىخسى منفىت اوچون. ھمىشە آئىن گوجونە مئىل ائىن و پرىنسىپلرە عمل ائتمەين و يا پرىنسىپلرئىنى فدا ائىنلرە كولك پارتىياسىنىن عضولرى دئىيلير .

كونفورمىزم ايندى جمعيتلرى تەھدىد ائىن معنوى فلاكت و فلاكتين تام تصويريدۇر.

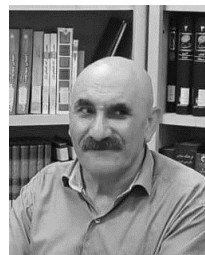
بو، معاصر جمعيت دە يئنى بىر حكاىەدۇر، بورادا اينسانلار اورك يانماسى و دوغوسوزلوقدان اذيت چكىرلر و اولارئين سئوگىسىنىن درينلىگى شىخسى ماراقلاردان او يانا كئچمىر. بو جمعيت سئوگىدن محروم، دستك، كۇمك كىمى آنلايشلارئين معين ائدىلمدى، اۋزونو گۇسترمك، اۋزونو ايفادە ائتمك نامىنە ھر گون ھانسىسا كونجىن يالنىز ساختا كامپانىيا، اعتراض بايراكلارئينن قالدىرىلدىغى دونىايا چئورىلير .

كونفورمىستلر دونىاسى ائلە بىر دونىادۇر كى، اينسانين ياشاماسى اوچون اساس احتىاجلارى اىستاتوس، پول و داها ياخشى حيات اوچون آزادلىق اىستىي و سوسوزلۇغو كىمى شئىلرە چئورىليپ، مثلاً، داها ياخشى ائوە صاحب اولماق، داها ياخشى اونسىت، دىدبە، سوسىيال شىكەلر، سئلفى چك دىرمك و اۋزونو اۋنلندىرمك. گوجلۇ كوللكتىو تفككور «اعتبار و اىشتىراك» ائلمىنىتلىرىنە اساسلانير. اجتماعى ساحەدە مۇوجود اولماق و سوسىيال پروبلملرين حلى اىستىقامتىندە آدىملار آتماق اوچون علاقەلر ياراتماق اوچون اورتاق ماراقلارلا ياناشى، فردلرين «اۋز اىچىندەكى صىنىفدن» «اۋز اوچون صىنفە» چئورلىمەسى، اوزونە ايبلىن اينساندان جمعيتە آچىق بىر اينسانا چئورلىمەسى اوچون بىر-بىرىنە گوۋەنمەسى لازىمدۇر .

اينسانلار ۋەزىيەتلىرى و پروبلملرى حاقىندا بىر-بىرى ايلە دانىشماغا، فرقىنە واراق تنھالىغىن باراماسىندان

« فضلی » دن بیر یئنی غزل

اٹل اوغلو



قم شهرینده، آیت الله گلپایگانی
کیتابخاناسی نین ال یازمالار
بؤلومون کئچمیش مسؤل، نوسخه
شوناس عالیم، اوستاد ابوالفضل
عرب زاده نین دفترینده بیر چوخ
الیزمالارا کاتالوقلار

حاضر یاننوسخه شوناس عالیم « صدراپی خویی » ایله
تانیش اولدوم. همن ایلک و سون گوروشوموزده اوستاد «
صدراپی خویی» تورک دیوانلار اوزره آختاریشدا اولدوغومو
اؤیرندیکدن سونرا، یادگار هدییه اولسون دئییه، منه بیر CD
پای وئردی. ایسته ردیم یئری گلمیش سایغیلی عالیمین
هدییه سینیه و مرحمتینه گؤره بیر داها تشککور لیریمی
بیلدیرمیش اولام. مؤحتواسی تکمیل بیر ادبی «جونگ»
اولان او CD ده ۷۰ نفردن آرتیق تورک ادبیاتی نین
تانیتمیش شاعیرلرینین شعرلری واردیر. الیمیزه چاتان
واراقلاریندا هنج بیر آد و عنوان ایله قئیده آلینمایان و
ایندییه ده ک کاتالولاشمایان او آدسیز «جونگ» ده تورک
،عرب و فارس دیلرینده یازیا آلینمیش نادیر شعرلرین
آراسیندا فضلی تخلصو شاعیردن بیر تورکجه غزل نسخ
اولونموشدور. بیلدیگیمیز کیمی، آذربایجانین بؤیوک
شاعیری محمد فضولی نین شاعیر اوغلو «فضلی» نین
تکمیل دیوانی الده اندیلیمه سه ده، اونون باجاریقلی شاعیر
اولدوغو تدقیقاتچیلار طرفیندن ثبوت اولونموشدور. و
کلاسیکلریمیز آراسیندا اوندان باشقا فضلی تخلصو ائدن
بیر شاعیریمیز یوخدور. سؤزو گئدن جنگ ده اولان همن
تورکجه غزلی آشاغیدا درج ائدیریک. آختاریشلاریمدا، بو
گونه دک بو شعرلرین بیر یاندا نشر اولوندوغونو
تاپمادیغیم اوچون، بو غزلی فضلی یارادیجیلیغینین یئنی
تاپینتیسی کیمی دیرلندیریره م. بیر ادبی تحفه اوسون
دئییه، ایلک نشرینی ده یرلی خداآفرین مجلله سینده
سایغیلی اوخوجولار اوچون چاپ ائدیریک. غزلین اسکی
قرافیکاسینی و چاغداش قرافیکادا اوخونوشونو اسکی متن
ین کویپاسی ایله بیرگه آشاغیدا اوخویوروق:

متنین اسکی قرافیکادا اوخونوشو:

هردم بو جانی عشق اودینه یانه صقلم

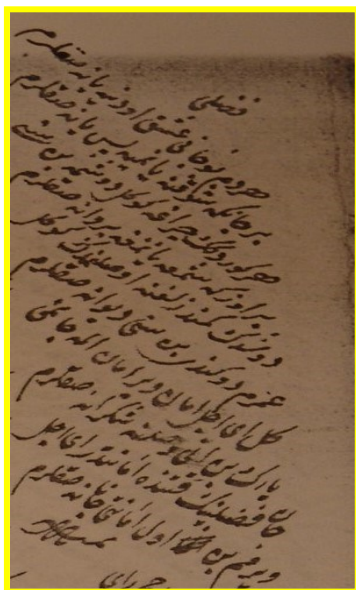
بر جانکه شوقنه یانمیه پس یانه صقلم

هر کوردو کک چراغه کوکل دوشمه بن سنی
بر اوزکه شمعه یانمغه بروانه صقلم
دوشدک کمند زولفنه اوصلنمدک کوکل
عمرم دوکندی بن سنی دیوانه صقلم
کل ای اجل امان ویر امان المه جانمی
یارک بن آنی وصلنه شکرانه صقلم
جان فضلینیک قتنده امانتدر ای اجل
ورم من امانتی جانانه صقلم

شعرین چاغداش الیفبا قرافیکاسیندا اوخونوشو:

ساخلارام

هردم بو جانی عشق اودونا یانه ساخلارام،
بیر جان کی شووقینه یانمیه، پس یانه ساخلارام.
هر گوردوگون چیراغه کؤنول دوشمه ، من سنی،
بر اؤزکه شمعه یانماغا پروانه ساخلارام.
دوشدون کمند-ی زولفونه اوصلانمادین کؤنول،
عؤمروم دوکندی، من سنی دیوانه ساخلارام.
گل ای اجل امان ویر، امان! آلمه جانمی،
یارین من آنی وصلینه شوکرانه ساخلارام.
جان، فضلی نین قتنده امانت دیر ای اجل،
وئرمه م ، بن امانتی جانانه ساخلارام.^۱



^۱ پس یانه: سونرا آلیشا. / اوصلانمادین: آغیلانمادین. / آنی: اونو. / قتنده:

حضوروندا، یانیندا، مرامیندا

قیزیل آلمان : کۆنول جوغرافیاسی، ذکا یولجولوغو

QIZIL ALMA : KÖNÜL COĞRAFIYASI ; ZƏKA YOLCULUĞU

مینارەلی مسجدی.

بیر دە اینسان بزه یی... - بونو کیمین دئدیینی
دقیق بیلیرم - رسول رضائین «آل قیرمیزی» سیدیر.
بونلار ایسه خالق شاعرینین قیرمیزی یا راشدیردیغی
اومید و اینام چالاری دیر:

«اوزاق اولدوزلارین یاخین یولو.

بیر دە اینسان:

آلنی آچیق،

گۆزلری اعتبار دولو...»

«دۆزوم.

گونش ایچمیش اوزوم.

اومید یولو.

گئیش میدان - نغمه دولو.

گوللهرلین، وعدهلرین گوجسوزلویو.

قلبی سکسکه لی آتائین

ایلك اوولادی.

اینسان آدی.

اؤلومون دادی.

اینسانلارا محبت.

چیلپاق حقیقت...»

رنگین باشلانغیجی و یولجولوغو :

قیرمیزینین دیلی...»

قیرمیزی آلمان - ساده جه طبیعتین تبسومودور.

گونشین تورپاغا ووردوغو ایضا، تورپاغین اوز

بتنین ده بویوتدویو هدییه دیر. فیزیکی

گۆزللیک، لذت، ایقلم و جوغرافی کودلارین

تجسومودور او... بو آلمان - اینسان توخونوشونا

مئیوه جه، آلمانجا جاواب دیر... اما او مقصد دئییل.

آدی «آلمان» اولسا دا، او، آلینان دیر، وئریله ن یوخ

...

اکبر قوشالی

ƏKBƏR QOŞALI

برگردان : علی محمدنیا



سیره رنگین زامانلا و زمینله اوفوق و تهسینه

کئچیدین دن سۆز آچماق ایستیرم.

بعضا بیر رنگ بوتؤو بیر دوشونجه نی بویاییر. بعضا بیر

سۆز - بیر تاریخی... بعضا بیر مئیوه - بیر مدنیتی... اما

بعضا ده بیر یول بیر روحو داشیییر... - کیم دئییب،

بیلیرم اما الا دئییب .

«اونودولماز منظره؛

پولادلاشان دمیر.

اینسان یوواسین دا

پرومئتئیین تهفه سی.

داغلاردا لاله گؤللری.

اووود و اونون فاجعه سی.

دالاشقان اوشاق.

قاتیل الین ده بیچاق.

یاغیش لی گون ده سلاح لی عصیان.

قطعی دؤیوش ده خالقین غضبی.

دوغرو سۆزون قیسا مضمونو.

ظفر بایراقلارینین رس می کئچی دی.

داخمالی، قازمالی کندین



گلەسک: بیزیمل اولانی آلمانا گئندن عسگرلریمیزین ۴۴
گون ایچین ده
شهیدی چینین ده،
بایراغی علین ده،
ایمانی کۆکسون ده،

اینامی دا اۆز یئرین ده اولاردیمی؟! قیزیل کیمی
کۆکو، گلینی وار بو ایشلرین؛ هئچ نه بیردن-بیره،
تصادفهن اولمور، اولمور... یالنیز اولانلار اولور! -
تورانین روحی گوجو بئله بیر ایشلهمه مئخانیزمینه
مالیکدیر. یوللار قورتارمايیر، یوللار دییشیر... اما
اولو یول بیردیر - «وحدتی-وجود» کیمی !!
اونا گۆره ده بو سیموول، زامان-زامان میستیکلشیب،
مئتافیزیک حال آلیب، تورکون دوشونجه سین ده
اونیوئرسال بیر دیلهیه چئوریلیب.
«قیزیل اوردو»:

رنگین ذلته دوشمه سی

ضدیت ده بو رنگ ده دیر. «قیزیل اوردو (Красная Армия) آدین دا «قیزیل»، اما ماهیتین ده «قارا-
قیرمیزی» یانار ظولمت!.. تورکوستان دان قافقازا قدر
بو اوردو - تورکون دیلی، دینی، تاریخی و تورپاغی
اوزین ده بیر ایدئولوژی تئخنولوژی رژیم قورماغا
چالیشیب. بورادا «قیزیل» رنگی آرتیق یانیلتما
رنگینه، اۆزونو تحریف ائتمه واسطه سینه چئوریلیب.
گئت سین گلمه سین! - نه ۱-جیسی، نه ده ۱۱-
جیسی!

بو اوردو - نه قیزیلباش ایدی، نه آلمان ایدی، نه ده
ذوق-صفا. بو اوردو - رنگین ایستیمارینین، گوجون
رنگه سیغینیپ ماسکالانماسینین اۆرنیی ایدی. رنگ
اورادا آرتیق سیموول یوخ، سیمولیاکر (هئچ واخت
دوغرولمایام «ایلغیم») کیمی دی. قیزیل آلمان کیمی
افوق گۆستریجی یوخ، منظره نی اۆرتن سیس -
سیس دن ده اۆته قاتی ظولمتین عضودو «قیزیل
اوردو»... «قیزیل اوردو» هئچ هئچ «آلتین اوردو»
دئییل دی، طبیعی!



قیرمیزی - بیولوژی پارلیتی دیر؛ اما بو پارلیتی،
اینسان ذهنینین ترجمه سین ده مده نی آنلاملار
داشیییر. او رنگین بیر دؤیوشچونون بایراغین دا
یثری وار، بیر سئوه نین یاناغین دا... (آبای دئمیش:
«آتش ده، بوز دا وار یاناقلارین دا»)... دی گل، هارادا
ایشلنیرسه، اورادا هم ده سوییه فورمالاشدیریر،
سعجیه کسب ائدیر...

قیزیل :

آنلام قاتین دا یانان آلوو...

قیزیل آلمانا ایسه رنگ دن چوخ مرام دیر، اولکودور .
او، گۆزله گۆرولمز، اما روح دا چاغلار .
او، فیزیکی باخیشین دئییل، کۆنول باخیشینین
تعجلاسی دیر. تورکون تاریخین ده بو اولکو کونکرئت
یثر آدی ایله سینیرلانمایب - ایستانبول اولموش،
روما اولموش، ویانا اولموش، بعضا ده اۆز ایچین ده کی
اوجالیک اولموش دور او...
قیزیل آلمانا - تاریخ ده اولان یثر یوخ، زامان اوستو
یؤن دور؛

قیزیل آلمانا - یورومک دیر، یان دیرماق اوچون دئییل،
یانماق اوچون یورومک؛

قیزیل آلمانا - ارازینین دئییل، عقیده نین فتحی دیر!..
باخ، باخ، بئله اولماسای دی، نه گمیلر ایستانبول
عشقینه سودان چیخاریلیب، قورو ایله چکیلردی؛ نه
چاناققالا کئچیلمه سین دئییه - «خط مدافعه یوخ دور،
سطحی مدافعه وار» دئییلردی؛ نه ده محمتجین
تانکی قبرس دا بئشارماغا چیخاردی!.. لاپ یاخینا

قىزىل آلمانا - آرتىق جوغرافىيا دىيىل، كۆلتۈرل
مىتافور، اونتولوژى اىستىناد نىداسىدۇر. بو، تۈركۈن
اۋزۈنۈ بۈيۈك بىر مەدنىيەت آغاجىنىن مەنبەسى
بوداغى كىمى خىسسىيەتلىك سىنىپ رەمىزىدۇر. اگر بو
اولكولماسايدى:

- قەدىمىي ئانادولونون اويماقلىرىدا الەمىي تەسۋىرلەر
دوغمەزلىكى؛

- دىۋان ادەبىياتىنىن رەمىز دىلى قاپقارلىق قىلاردى؛
- يۈنۈس دىن خەتايىيە، نىسەمىيە دىن آيتماتوۋا گەندەن
جىغىر - كۈنۈل جىغىرى اولمەزلىكى...

قىزىل آلمانا - ايندى دە ۋار. بەزى ۋار،
عدالتلى بىر دۆۋلەت اولكوسو،
بەزى مەدەنىيەتلىك سىنىپ دىلى،
بەزى دە اينسانىيەت بۇتۇنلۇك اخلاقى
فورمەسىنى دا بۇي گۇستەرىر .
قىزىل آلمانا - فەتىھ شەرىئەت قاتى دىيىل، فۇۋق الفەھم
بىر چاغىرىش دۇر.

ۋ سۈن اولاراق :

قىزىل آلمانا، قىزىل آلمانا ياشانمى...

بىز نە قىزىل آلمانا لىتىن دە قالمىلىق، نە دە
«قىزىل اوردو» كىمى رەنگى زورلاين دە تۇتۇنلار
يولۇندا...

بىزىم يولۇمۇز - قىزىل آلمانا اولو يولۇدۇر!
بو يول - چۈكۈمەش دىرلەرنى دىرچىلىش،
بو يول - سۇزىلە سىلاھلانمىش عەقىدە نىن فەتىھ،
بو يول - بايراقلا دىيىل، كۈنۈل گەندىلەن بىر يۈرۈشۈن
اۋزۇدۇر!

چۈنكى قىزىل آلمانا - ھەچ ۋاقت لىچەتمەز دىيىل،
او - دايم يول اوزرىن دە، كۈنۈل لىچەتمەز دە، گۈز
اۋستۇن دەدۇر...

دۆۋلەتمىز زىۋال گۇرەمەسىن!

قىزىل آلمانا عشقىنە 🍎!..



قىزىلجا ھامام :

فىزىكىيەتلىك، تارىخىي گەلەن اىستىلىك

امىر تەيمۈرۈن ئىككى قىزىلجا ھامامىنى دا ياغىنى
تەرمال سۇيا سالىپ اۋنۇن اىستىلىكىنى خىسسىيەتلىك
ئەتمەسى ۋ ھەمىن اىستىلىكى «قىزىلجا» لىلە لىفادە
ئەتمەسى، فىزىكىيەتلىك ھادىسە سەمەتلىك بىر باشلانغىچ
دوغمۇر. بو سۇلار - بەدەننى آغرىلارنى دىيىل، بەزى
دە زامانىن زەلەلەرنى ساغلاملىقى اولامۇ؟..

بو «قىزىلجا» - بىلگە بىر «اىستىلىك ۋاھىدى»
اولسا دا، تارىخ دە بىر شەفا مەكانىنا چىقىرىلدى...

او تۇرپاقلىرىن اۋستۇن دە گەزەن تارىخىن، آلتىن دىن
قانىيان شەفا ۋ اىستىلىك قۇۋۋەتلىكى كىمى...
امىر ئانادولۇيا سۇلتانلا ساۋاشماغا گەلەشەتتى:
تەيمۈرلۈك يىلدىرىم لىقلا دۇيۇشۇردۇ - كەشكە دە، نە
ئەلە باغ اولادى، نە ئەلە باغلىق... قارداشلار نە
ئىككىرە، نە چالدىران دا ساۋاشما سۇلاردى كەشكە!..
ئىككىرە تارىخ كەشكەلەرلە ۋلچۇلمۇر؛ تارىخ دە
«اولسايدى-اولماسايدى» دۋالىست باخىشى دا دوغمۇر
دىيىل بىلگە؛ بىلگە، ھەلەلىك ان دوغمۇر باخىش (مەنلىق)
غەيرى-سەلىس مەنلىق دۇر:

بوتۇن رەنگە، ايسەكتەلەر، ھەتتە ايسەكتەلەرنى،
اولتۇرەنۋەشەن رەنگى دىخى بىسەرت گۈزۈلە گۈرەن
مەنلىق...

دەرنىلىك :

قىزىل آلمانا بىر خەلقنى كۈنۈل دەكى مەتەفىزىك
كۈۋەتلىك دۇر



بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی نین تاریخی و پرنسپلری

آماندا برینی



ایدی و اوغورلو سایلیردی. ۱۹۳۰-جو ایللرده محور دؤولت لرینین (متحدین: آلمان، ایتالیا و ژاپن) نفوذ قازانماسی نتیجه سینده اونون اوغورو آزالدی و نتیجه ده ۱۹۳۹-جو ایلده ۲-جی دونیا موچاربه سی نین باشلاماسینا گتیریب چیخاردی.

«بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی» ترمینی داها سونرا ۱۹۴۲-جی ایلده وینستون چرچیل و فرانکلین روزولت طرفیندن بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی نین بیاننامه سینده ایستیفاده ائدیلیمیشدیر. بو بیاننامه اکینجی دونیا موچاربه سی زامانی متفقلرین (بؤیوک بریتانیا، آمریکا بیرلشمیش دؤولت لری و سووئت سوسیالیست رئسپوبلیکالاری ایتیفاقی) و دیگر دؤولت لرین امکداشلیغینی رسمی شکیلده بیان ائتمک اوچون وئریلمیشدیر.

بو گون معلوم اولدوغو کیمی، بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی ۱۹۴۵-جی ایلده کالیفرنیا نین سان فرانسیسکو شهرینده کئچیریلن بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی نین بین الخالق تشکیلات کنفرانسیندا، اونون نیظامنامه سی حاضیرلانا قدر رسمی اولراق تاسیس ائدیلمه میشدیر. کنفرانسیدا ۵۰ میللتین و بیر نچه سیویل تشکیلاتین نماینده لری ایشتیراک ائتمیش، هامیسی نیظامنامه نی ایضالاییبار. بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی رسمی اولراق ۲۴ اؤکتیابر ۱۹۴۵-جی ایلده نیظامنامه سی راتیفیکاسییا ائدیلدیکدن سونرا یارانیب.

بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی نین پرنسپلری گله جک نسیل لری موچاربه دن قوروماق، اینسان حقوق لارینی بیر داها تصدیق ائتمک و بوتون اینسانلار اوچون برابر حقوقلار یاراتماقدیر. بودان علاوه، او، همچنین بوتون عضو دؤولت لرین خالق لاری اوچون عدالتی، آزادلیغی و سوسیال ترققینی تشویق ائتمک مقصدی داشیییر.

بو مقاله آماندا برینی طرفیندن ۲۰۱۹-جی ایلین آپریل آیینین ۱۰-دا «ThoughtCo» سایتیندا درج ائدیلب و «تک یازی» ترجمه قروپو طرفیندن آذربایجان تورکجه سینده ترجمه ائدیلب. بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی بین الخالق حقوقون، تهلوکه سیزلیگین و اینسان حقوق لارینین تامین ائدیلمه سی اوچون نظرده توتولموش؛ ایقتیصادی اینکیشاف و دونیا اؤلکه لری اوچون سوسیال ترققینی آسانلاشدیران بین الخالق تشکیلاتدیر. بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتینا ۱۹۳ عضو اؤلکه و سس وئره بیلمه یین ایکی دایمی موشاهیده چی قوروم داخیلدیر. اونون اساس قرارگاهی نیویورک-دادیر.

تاریخی و پرنسپلری

بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتیندان اول میللتلر ایتفاقی دونیا دؤولت لری آراسیندا صولحون و امکداشلیغین تامین ائدیلمه سینده جاوابده اولان بین الخالق تشکیلات ایدی. او، ۱۹۱۹-جو ایلده «بین الخالق امکداشلیغی تشویق ائتمک و صولحه و تهلوکه سیزلییه نایل اولماق اوچون» تاسیس ائدیلب. ان گوجل و اخیتمدا میللتلر اتفاقی نین ۵۸ عضو و

بو گون بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی

بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی نین نۆبۆتى قولو
هلندین لاهه شهرینده یئرلەشن بین‌الخالق عدالت
محکمەسیدیر. سونرا ایقتیصادی و
سوسیال شورا باش مجمع عضو
دؤولتلرین ایقتیصادی و سوسیال
اینکیشافی، ائله‌جه ده امکداشلیغی نین
تشویقینده یاردیم ائدیر. نهایت،
کاتیلیک باش کاتیپین رهبرلیک
ائتدیگی شعبه‌دیر.

اونون اساس مسئولیتی بیرلشمیش
میللتلر تشکیلاتی نین دیگر
بۆلمه‌لرینین گۆرۈشلری اوچون لازیم
اولان آراشدیرمالار و معلوماتلاری
تقدیم ائتمکدیر.



عضولوک

بو گون دئمک اولار کی، هر بیر موستقیل دؤولت
بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی نین عضوودور.
بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتینا عضو اولماق اوچون
دؤولت هم صولحو، هم ده نیظامنامه‌ده قئید اولونان
بوتون عهدەلیک‌لری قبول ائتمه‌لی و بو عهدەلیک‌لری
یئرینه یئتیرمک اوچون ایستەنیلن حرکتی ائتمه‌یه
حاضیر اولمالیدیر. بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتینا
قبوللا باغلی یئکون قراری تهلوکەسیزلیک
شوراسی نین توصیه‌سیندن سونرا باش مجمع قبول
ائدیر.

بو گون بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی نین

فونکسییالاری

کئچمیشده اولدوغو کیمی، بو گون ده بیرلشمیش
میللتلر تشکیلاتی نین اساس فونکسییاسی بوتون
عضو دؤولتلر اوچون صولح و تهلوکەسیزلیگی
قوروماقدیر. بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی نین
اؤزونون اوردوسو اولاماسا دا، عضو دؤولتلر طرفیندن

عضو دؤولتلرین ان ثمره‌لی شکیلده امکداشلیق
ائتمه‌سی کیمی مرکب وظیفه‌نین عهدەسیندن گلیمک
اوچون بو گون بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی بئش
قولا بۆلۈنۈر. بیرینجیسی، بیرلشمیش میللتلر
تشکیلاتی باش مجمعی‌دیر (مجمع عمومی). بو، اساس
قرار قبول ائدن و تمثیل ائدن مجلسدیر و اونون
سیاستی و توصیه‌لری واسیطه‌سینه بیرلشمیش
میللتلر تشکیلاتی نین پرنسیپ‌لرینی قوروماق
مسئولیتی داشیییر. او، بوتون عضو دؤولتلردن
عبارتدیر، عضو دؤولتلر طرفیندن سئچیلن بیر صدر
طرفیندن ایداره اولونور و هر ایلین سئنتیابر-دئکابر
آیلاری آراسیندا توپلانیر.

بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی تهلوکەسیزلیک
شوراسی (شورای امنیت) باشقا بیر شعبه‌دیر و ان
گوجلوسودور. او، بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتینا
عضو دؤولتلرین حربی قوه‌لرینین جبهه بویو
یئرلشدیریلمه‌سینه ایجازه وئره بیلر، موناقیشه‌لر
زامانی آتشکس فرمانی وئره بیلر و وئریلن فرمانا
عمل ائتمه‌دیکلری تقدیرده اۆلکه‌لره قارشى جزالار
تطبیق ائده بیلر. او، بئش دایمی عضودن و ۱۰
دییشن عضودن عبارتدیر.

مین ایلیک اینکیشاف مقصدلری

عصرین اۆلینده بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی مین ایلیگین اینکیشاف مقصدلری آدلاندیردیغی مقصدلری معین ائتدی. عضو دؤولتلرین اکثریتی و موختلیف بین الخالق تشکیلاتلار ۲۰۱۵-جی ایله قدر یوخسوللوق و اوشاق اۆلومونون آزالدیلماسی، خسته لیکلر و اپیدئمیلارلا مباریزه و بین الخالق اینکیشاف باخیمیندان قلوبال اورتاقلیغین اینکیشاف ائتدیریللمه سی ایله باغلی هدفلری قبول ائتدی. سون تاریخه یاخینلاشاندان نشر اولونان بیر حساباتدا الدن ائدیلمیش ایره لیله ییش قئید ائدیله رک، اینکیشاف ائتمکده اولان اۆلکه لرده کی سعلری تقدیر ائتدی و داواملی دقت یئتیریللمه سی واجیب اولان چاتیشمازلیقلاری دا گؤستردی: خیدمتلره چیخیشی اولمایان و هله ده یوخسوللوق ایچینده یاشایان اینسانلار، گئندر برابر سیزلیگی، ثروت فرقی و ایقلم دیشیکلیگی نین ان یوخسول اینسانلارا تأثیرلری

تامین ائدیلمی صولح مراملی قوه لره مالیکدیر. بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی تهلوکه سیزلیک شوراسی نین تصدیقی ایله بو صولح مراملیلار، مثلاً دؤیوشچولری دؤیوشلری برپا ائتمکدن چکیندیرمک اوچون ساحلی موناقیشه نین سون بیتدیگی بۆلگه لره گۆنده ریلیر. ۱۹۸۸-جی ایله صولح مراملی قوه لر اۆز حرکتلرینه گۆره نوبتل صولح موکافاتینی قازاندیلار. بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی صولحو قوروماقلا یاناشی، اینسان حقوقلارینی قوروماق و لازیم گلدیکده هومانیتار یاردیم گؤسترمک مقصدی داشییر. ۱۹۴۸-جی ایله باش مجمع، اینسان حقوقلاری اوزره عموم دونیا بیاننامه سینی اینسان حقوقلاری اوزره فعالیتلری اوچون ایستاندارد کیمی قبول ائتدی. بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی حاضیردا سئچکیلرده تئکنیکی یاردیم گؤستیر، محکمه ایستروکتورلارین و آنا یاسا لایحه لرینین تکمیللشدیریللمه سینه کۆمک ائدیر، اینسان حقوقلاری اوزره مسئول ایشچیلری حاضیرلاییر، آجلیق، محاریبه و طبیعی فلاکت نتیجه سینده کۆچکون دوشموش اینسانلارا قیدا، ایچمه لی سو، سیغیناجاق و دیگر هومانیتار خیدمتلر تامین ائدیر.

نهایت، بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی اۆزونون بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی اینکیشاف پروقرامی واسیطه سیله سوسیال و ایقتیصادی اینکیشافدا مهم رول اویناییر. او، دونیادا ان بؤیوک تئکنیکی باغیش (کمک هزینه) یاردیمی منبعی دیر. بوندان علاوه، عموم دونیا صحیه تشکیلاتی؛ UNAIDS؛ اچ آی وی، ورم و مالاریا ایله مباریزه اوزره قلوبال فوند؛ بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی نین اهالی (جمعیت) فوندو؛ و دونیا بانک قروپو بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی نین بو آسپکتینده مهم رول اویناییر. باش تشکیلات همچنین اۆلکه لری یوخسوللوق، ساوادللیق، تحصیل و گۆزله نیلن عؤمور باخیمیندان سیرالماق اوچون هر ایل اینسان اینکیشافی ایندئکسینی نشر ائدیر.



آذربایجانین میلی دؤولتچیلیک تاریخینده گؤرکملی قادینلار

مؤلیفلر:

دکتر ملاح حسنووا ایبراهیم قیزی

شرف جلیللی

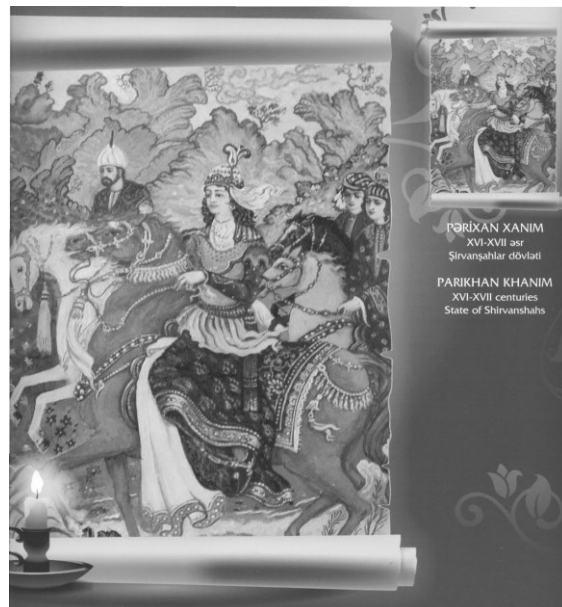
برگردان: دکتر حسین شرقی دره جک

یولداشی پریخان خانیملا بیرلشک آذربایجانین بوتؤلولویو ایله باغلی ایدئانی گئچکلشدیرمک نیتینده ایدی. اصلینده ۱ شاه تهماسبیین ۲ خلیل الاها او قدر ده ایستی موناسیبتی اولمامیشدیر. بونون ایسه کؤکونده بیر زامانلار قیزیلباشلار طرفیندن تعقیب اولونموش گیلان حاکیمی بییناس امیری دئباچئییه شاماخی ساراییندا سیغیناجاغین وئرلمه سی ایدی. اوزامان شاهین ائلچیلری شاماخییا گله رک ۲ خلیل الاهدان دئباچئنین تسلیم اولماسینی طلب ائندده اونا ردد جاوابی وئرلمیشدیر. شیروانشاهین ۱۵۳۴-جو ایلده تبریزی توتموش تورک سرکرده سی ابراهیم پاشایا قییمتلی هدییه لر گؤندرمه سی خبری ده تهماسبیه معلوم ایدی. ۲ خلیل الاهدان وفاتیندان سونرا شیروان عیاملاری نین اونون آزیاشلی قارداشی اوغلو شاهروخو تاختا چیخارماسی نتیجه سینده یارانمیش اؤزباشینالیق و چوختیره لیک ده بونا شرایط یاراتمیشدی. بو فاکتلاری حتّی تاریخی منبعلر ده ثبوت ائدیر. شیروان شاهلیغی نین بو آغیر گونلری باره ده ایسکندر مونشی قئید ائدیر: " شیروندا قایدا-قانون پوزولموشدو، ایغتیشاشلار و آسایشین پوزولماسی بو اؤلکه ده عادی حال آلمیشدی ".

وضعیتدن چیخیش یولونو شیروانین صفویلر دؤولتینه بیرلشدیرلمه سینده گؤرن پریخان خانیم قارداشی تهماسبیه یازدیغی مکتوبلارلا اوندان بیرلشدیرمه ایدئاسینی تنزلشدیرمگی خواهیش ائدیردی.

۲ خلیل الاهدان حیات یولداشی اولان، بوتون دؤولتی ایشلرده اونون یاردیمچیسینا چئوریلن پریخان خانیم سارایدا جیدی قانونلارین یازیلماسیندا، داخیلی و خارجی سیاستین یورودولمه سینده ده شاهلا بیرلیکده اولوردو. خلیل الاهدان زامانیندا مدنیتین اینکیشافینا، صنعت-سؤز آداملاری نین حیمایه سینه چالیشان پریخان خانیم ادبی مجلسلرین یارانماسینا دا خصوصی دیقت یئتیریدی.

شیروانشاهین واریشینی دونیایا گتیرمک سعادت اونا نصیب اولماسا دا، پریخان خانیم عاغلی، منطقیی، آنالیتیک تفکورو ایله آتاسی صفوی حؤکمداری ۱ شاه ایسمایل ختائینی خاطیرلادیردی. اونون کیمی لیریک شعرلر یازان، کلاسیک ادبیاتا و موسیقییه دریندن بلد اولان پریخان



پریخان خانیم

قودرتلی خاقانلار طرفیندن تملی قویولان شیروانشاهلار دؤولتی بوگون آذربایجانین دؤولتچیلیک تاریخینده اؤزونمخصوص بیر یئر طوطور. بو دؤولتین ان آغیر ایللری، داها دوغروسو، وارلیغینا سون قویولماسی ۱۵۳۷-جی ایلین سونو و ۱۵۳۸-جی اوو لینه تصادوف ائدیلیر.

۱۵۳۵-جی ایلده ابراهیم شئیخشاه اوغلو سولطان خلیلین ۲-جی خلیل الاهدان وفاتی ایله شیروان شاهلیغی تنزول ائدیر. واریشیز دؤولت بوتونلوکله صفوی دؤولتینه بیرلشدیریلیر.

بونون باشلیجا سببی صفویلر دؤولتی نین عوئمانلی تورکییه سی ایله موحاریبه سی فاصیله سیندن و خلیل الاهدان اؤلوموندن یارارلانماسی ایدی. بئله کی، صفوی حؤکمداری، شاه تهماسب باجیسی، خلیل الاهدان حیات



بو شالماسی پریخان خانیمی داها چوخ ناراحت ائتمیش، بو سببدن ده قارداشینا شاه تهماسیه خبردارلیق مکتوبو گؤندرمیشدیر. او، قارداشینا شیروانین خیالاصینا، شاماخینی صفویلر دؤولتینه بیرلشدیرمه یه چاغیرمیشدیر. اونون بو مؤوقئیینی شیروانشاهلیغین آپاریجی سیملاریندان ساییلان قورچیباشی پادار دا دستکله میشدی، حربچی شخصلر قروبو ایله شاماخ دان تبریزه گلیمیش و شاهدان وضعیتینی نورماللاشدیرماق، آسایشی قایدا یا سالماق اوچون کؤمک ایسته میشدیر.

تاریخی منبعلرده پریخان خانیمین قارداشینا، قورچیباشی پادارین صفوی حؤکمداری شاه تهماسیه بو موراجیتی و اونون شاماخیا هوجومو باره ده معلوماتلار و فاکتارلار راست گلینیر: " ۱۵۳۸-جی ایلین یاییندا، شاهین قارداشی القاس میرزه ۲۰ مینلیک اوردو. همچنین قاراباغ و موغانین قوشون دسته لری ایله شیروانا داخل اولدو. همین اۆلکه ده اوردونو بوتون گیریش و چیخیشلار یاخشی بلد اولان آدی چکیلن پادار موشاییت ائدیردی. سورخاب، قورچو قالالاری، هابئله قبله طولودو. سونرا قیزیلباشلار گولوستان و بوغورد قالالارینا حرکت ائتدیلر. شیروان عیانلاری بوغورد قالاسینا سیغیندیلار. خورشاهین ملوماتینا گؤره، بوغورد " بؤیوک مئشه لرله احاطه اولونموش داغدا یئرلشیردی ". ارزاق چاتیشمازلیغیندان و خستلیکدن اذیت چکن قالا ساکینلری نین آغیر وضعیتینه باخمایاراق. بوغوردون موحاصیره سی بیر آی چکدی. موحافیظه چیلرین مردلیگی خبری شاه گلیب چاتدی و او، بؤیوک قوشونلا قالا دیوارلارینا یاخینلاشدی. قیزیلباش قوشونلاری نین دا مالیک اولدوغو توپلار ایشه سالیندی و قالانین مودافیعه چیلری موقاویمتی دایاندیردیلار. اونلار قالیبلرین مرحمتینه تابع اولدولار. بوغورد شیروانشاهلارین عنعنه وی اولاراق خزینه ساخلانیلان انباری ایدی و خورشاهین سؤیله دیگینه گؤره، اورادا ساخلانیلان پولون. قییمتلی داش-قاشین و ماللارین سای-حسابی بیلینمیردی. شاه تهماسیب بوتون بونلاری شخصن موصادیره ائتدی ".

شیروان اهالیسینه دیوان توتان، خزینه نی داغیدان، شیروانشاه شاهروخون تجروبه سیزلیگیندن ایستیفاده ائدیپ شاماخ کییمی قودرتلی بیر شرق شهرینی تنزوله اوغرادان عیانلارین وارلیغینا بئلجه سون قویولدو. بو نه قدر آجی اولسا دا، هم ده شیروان شاهلیغی

خانیم دوشونجه طرزی، دویغولاری ایله خالق روحونا، خالق ماهنیلارینا و شیفاهی ادبیاتا باغلی ایدی.

شیروانشاه ۲ خلیل الاهی و فاتیندان سونرا یارانمیش وضعیت اونو قانع ائتمیردی. اولدوقجا وطنپرور و اینسانستور بیر ایجتماعی خادیم کییمی تانینان پریخان خانیم وضعیتین بو جور داوام ائتمه سی ایله باریشا بیلیمزدی. دؤولت علئیه ینه قالخان و چئوریلیشه جهد ائدن قووه لرین قارشیسسی آلینمالییدی. اونو داها چوخ ناراحت ائدن ایسه شیروان عیانلاری نین یاراتدیغی اؤزباشینالیق لار ایدی. اؤزونو شیروانشاه ۲ خلیل الاهی قارداشی محمد علی کییمی تقدیم ائدن، اصلینده ایسه اونون خیدمتچیسسی اولان قلندرین ماحمودآباددان و سالیاندان دسته ایله شاماخیا قوشون یئریده رک حاکیمیت اوغروندا موباریزه سی ایسه داها آغیر ایدی.

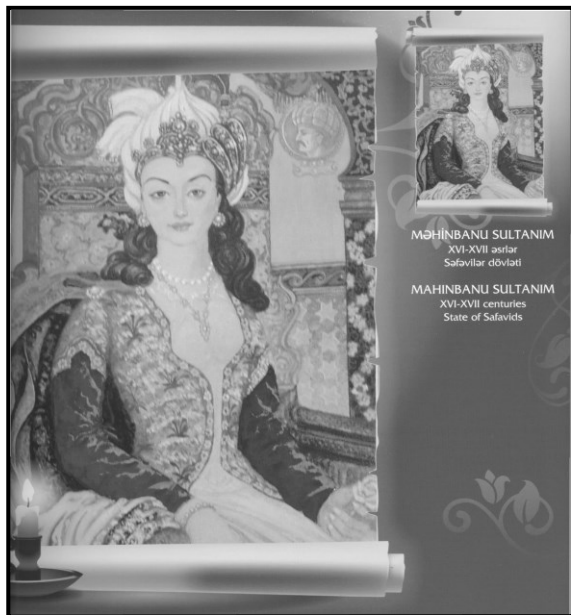
امیرلر و عیانلار آراسیندا بیرلیگین اولماماسی عوصیانچیلارین شاماخ ایله باغلی پلانلارینی گئرجکشدیرمیشدی. ۱۵۳۷-جی ایلین سونو و ۱۵۳۸-جی ایلین اوو لینه تصادوف ائدن بو عوصیانلا باغلی حسن بی روملونون قئیدلری بیر داها شیروانشاهلیغین ضعیف ایداره اولوندوغونو ثبوت ائدیردی: " قلندر ساییسز-حسابسز قوشونلا شیروانین پایتاختینا حرکت ائتمیشدی. امیرلر آراسیندا بیرلیگین اولماماسی و قوشونداکی چکیشمه لر شاماخ سارایینی قلندر موقاویمت گؤستمکدن ایمتیناع ائتمه یه و آلینماز ساییلان بوغورد قالاسیندا گیزلمه یه مجبور ائتمیشدی. عوصیانچیلار موقاویمته راست گلیمه رک شاماخینی اله کئچیرمیشدیلر. لاکین آیدین مقصدلری، مؤحکم رهبرلیگی اولمادیغی اوچون اونلار اؤز حاکیمیتلرینی تشکیل ائده بیلمه میش و بونا گؤره ده شهرده ۴۰ گوندن آرتیق قالا بیلمه میشدیلر ".

بعضی تاریخچیلر ایسه بو فاکتلا باغلی قئید ائدیرلر کی، " قلندرین گئری چکیلیمه سی خبری بوغوردا چاتاندا شیروان عیانلاری شاهروخلا برابر قالادان چیخیدیلار و عوصیانچیلاری تعقیب ائتمه یه باشلادیلار. شاهروخ سالیاندان بیر قدر آرالیدا قلندر چاتدی. عوصیانچیلار دارماداغین ائدیلدی ".

شیرواندا باش وئرن ایعتیشاشلار، سارایداخیلی گرگینلیکلر، عیانلارین داها چوخ ثروت توپلاماق مقصدیله اهالینی ازمه سی، وئرگیلرین آرتیریلماسی و خزینه نین

مهين بانو سولطانيم

برگردان: دکتر حسين شرقی دره جک



میللی دۆولتچیلیک تاریخیمیزده آذربایجانین صفویلر دۆولتی ان شانلی صحیفه لریندن بیریدیر. محض صفویلر دۆولتی نین قوروجوسو ۱-جی شاه ایسمایل ختائی نین زامانیندا آنا دیلیمیز دۆولت دیلی ائلان ائدیلمیشدیر.

گۆرکملی دۆولت خادیمی، قودرتلی سرکرده ایستعدادلی شاعیر کیمی تانینان ۱-شاه ایسمایل ختائی خالق نین ایجتماعی-سیاسی و مدنی یوکسه لیشی ایستقامتینده جسارتلی آددیملا آتمیشدیر. اوزان-آشیق صنعتی نین اینکیشافینا توحفه لر وئرن. سارایینی صنعت-سۆز آداملاری نین گولزارینا، آشیقلا رین و ائل شاعیرلری نین مئیدانینا چئویرن ۱-شاه ایسمایل اؤزو ده دیلره داستان اولان پوئتیکی نومونه لر اثرلر یاراتمیشدیر.

ادبیاتا قلبی نین پیچیلتیس، کۆنلونون سسی ایله گلن، روحونو سۆزه و سازا کۆچورن، سۆزه موقدسلیک کیمی باخان ۱-شاه ایسمایل ختائی شئیخ نیظامی نین، علیشیر نوای نین. مۆولانا جلال الدین رومی نین اثرلرینی ازبردن سؤیله میشدیر. ۱۶-۱۷ عصرلر

نین سونو دئمک ایدی. شاه تهماسیبین یوروشوندن سونرا شیروانشاهلار دۆولتی صفویلر دۆولتی نین بیلربیلیکلیندن بیرینه چئوریلدی. شاهین قارداشی القاس میرزه ایسه شیروانین بیرینجی بیلربی اولدو.

آذربایجان تورپاقلاری شیروان صفویلر دۆولتی ایله بیرلشندن سونرا تجاواوزلردن خیلاص اولموشدو. " اۆلکه نین جنوب و شمال ویلایتلری نین آذربایجان صفویلر دۆولتی نین حودودلاریندا بیرلشمه سی آذربایجانین سونراکی اقتصادی و مدنی یوکسه لیشینه کۆمک ائتدی " .

شیروان عیانلاری اوزون مودت بو وضعیتله باریشا بیللمسه لر ده، زامان پریخان خانیمین، خلیل اللهین باش خاتونونون میللی دۆولتچیلیگین قورونماسی و آذربایجانین بوتؤولویو نامینه آتدیگی بو آددیمی نین بؤیوک تاریخی اهمیته مالیک اولدوغونو ثبوت ائتدی.

آدی ایکی قودرتلی تورک - آذربایجان دۆولتی نین - شیروان-شاهلارین و صفویلرین تاریخینه باش خاتون کیمی یازیلان پریخان خانیم ایجتماعی خادیمه، قودرتلی سرکرده یه و اوزاقگۆرن سیاستچییه چئوریلیمیشدیر. پوئزیایا، میللی موسیقییه، موغاملاریمیزا و سازا اولان سایغیسی ایله او شیروانشاهلار سارایینی کۆنلونون، عاغلینین و منطقینی نین نورونا غرق ائتدی.

پریخان خانیم بؤیوک ننه سی، آغقویونلو حۆکمداری اوزون حسنین آناسی، شرقین ایلک دیپلومات قادینی سارا خاتونون و آتاسی ۱-شاه ایسمایل ختائی نین مودریکلیگینی و مغرورلوغونو دۆولتی فعالیتینده یاشاتدی. اونون روحو و دوغولاری ایسه سونرالار قارداشی قیزی، شاه تهماسیبین یادیگاری اولان صفویلر سارایی نین اینجیسی پریخان خانیمدا اؤز عکسینی تاپدی!



قندهار كېمى ايرى-ايرى شېھەرلىرى و مشھور دۆولتلىرى احاطە ئايدىردى. شىرقىدە ايكى قودرتلى تورىك دۆولتى نىن مۇوجود اولماسى، آوروپانى حىيرتە سالان آغقويونلور دۆولتى نىن حۆكىمدارى اوزون حىسنىن نوه سى نىن بو دۆولتلىرىدىن بىرى نىن تىملىنى قويماسى، تىرىزىن يىنىدىن ايجتماعى سىياسى، مدنى و ايقىصادى مركزه چئوريلمه سى ۲-جى روما پاپاسىنى داھا چوخ ناراحت ائيدىردى. بو سىبدىن ده ايكى قودرتلى تورىك دۆولتىنى - عوتمانلى ايمپىراتورلورغو ايله صفوى دۆولتىنى ساواش مئيدانىنا چىكىم گرگ ايدى. بو سىياسى گىرچىكلىشىدىمىك ايسىتە يىن آوروپا كىرالىرى، روما پاپاسى ائىلچىلر گۆندىرىر، اونلار يىن آراسىنا نىفاق سالاردى. آغقويونلورلا عوتمانلىلار آراسىندا ۱۵-جى عصرده مۇوجود اولان گرگىن وضعىت ده بو سىبدىن يارانمىشىدى. ۱۶-۱۷ يوزايللرده كى بو دهشتلى آنلار و موخارىبه قودرتلى دىپلومات سارا خاتونون سايه سىندە قاقچىلماز اولموشدو.

بئله بىر چىتىن زاماندا اى شاه ايسمايىلىن كىچىك قىزى مھىنبانو سولطانمىم آتاسى ايله دانىشىقلار آپارار، اونون خارىجى سىياسىتىنە موداخىلە ائىردى. عوتمانلى سولطاننى نىن قىزى صىبھە خاتونا مکتوب يازاراق آتاسىنى دن داشىندىرماغا چاغىراردى. سولطان سلىمىن قىزى مکتوبو آلان كىمى آتاسىنا مسله نى آنلادار، صۆحبىتى آلىنماياندا مھىنبانو سولطانمىم كدر دولو مکتوب يازار، آتاسى نىن موخارىبه يە چوخ جىدى حاضىرلاشىدىغىنى بىلدى رردى.

مھىنبانو سولطانمىم ايسه مکتوبو اوخويوب آتاسىنى معلوماتلاندىراردى. اونون بو فعاليىتى جوخ واخت نىتىجه سىز قالمىر، اى شاه ايسمايىل دىپلوماتىك گىدىشلر ائىتمىك، دۆيوشه حاضىرلاشماق عوضىنە بىلدىرچىن اووونا يوللانارد ۱ •••

ننه سى بۆيوك سارا خاتونون يولونو گىدىن مھىنبانو سورتانىم دۆيوش گونو يىنە قوشونون اۆنونه چىخار، بو سىفرىن فلاكتله بىتە جگىنى آتاسىنا سۆيله يېھردى. عىنىنى صحنه عوتمانلى ساراينىندا دا باش وئىرردى.

آذربايجان پوئىياسىندا عىنىنى زاماندا ظريف ناخىشلارى ايله ده ياددا قالمىشىدىر.

نئىلرم اول جىتى. اىچىندە دىدار اولماسا؟!

قوى آنى وىرانه قالسىن باغچادا بار اولماسا

سۆيله يىن ختائى اوچون حاقا اوزانان يول معرىفتدن و حقىقتدن كىچىر: سوفى ايسىن، آلىب-ساتما، حالالىنا حارام قاتما، يولون ايرىسىنە گىتمە، دوغرو يولا نظر ائىله نفسىن دئىيل، نفه سىن، حاقىن و عدالتىن قولو اولان ختائى ايكى قودرتلى سوپون وارىشى ايدى. ۱۴۸۷-جى ايلىن بىر ياي گونونده آذربايجانىن اردبىل شېھرىندە دونيايا گلن ۱ شاه ايسمايىل آتا طرفىن اردبىل شىخلىرىنە، آنا طرفىن آغقويونلو حوكمدارى اوزون حىسنلە باغلى ايدى.

اونون اىيرمى بىشىنچى باباسى ابوالقاسىم همزه نىن اون بىشىنچى باباسى قىزىلبۇرك فىروزون مزارلارى اىندى ده اردبىلىن شىخكېرلان كىندىندە زىارتگاھ كىمى قورونور. ۱۶-۱۷ عصرلرده ياشايان شىخ سفى الدىدىن اسحاق اردبىلى نىن دۆوروندىن فعاليىتە باشلايان اردبىل دارالارشادى آذربايجاندا و ياخىن شىرقىدە علمى-فلسفى دوشونجه نىن مركزلىرىدىن بىرى اولموشدور. داھا چوخ قىزىلباشلىق طرىقتى كىمى تانىنان اوچ فلسفى فىكىر جىريانى نىن؛ خوررمىلىيىن، مزده كى لىيىن، سوفىلىيىن مركزىنە چئوريلن، اردبىل دارالارشادىنا اوز توتان مورىدلر ۱ شاه ايسمايىلىن باباسى سولطان جونئىده و سولطان حىدره داياق اولموشدولار.

۱ شاه ايسمايىلىن ۱۴ ياشىندا ۱۵۱۴-جى ايلده قوردوغو دۆولت صفوىلر دۆولتى نىن اساس سوتونونا چئوريلمىشىدى. تارىخى منبىلرده هم ده "قىزىلباش-مىدىيا دۆولتى" كىمى تانىنان صفوىلر دۆولتى اصلىندە آذربايجاندا مىدىيا دۆولتىدىن سونرا يارانان ان قودرتلى دۆولت ايدى. سرحدلى قارقويونلو و آغقويونلور دۆولتىنى يوز مىن كىلومئىرلرله آشىب كىچىن صفوىلر دۆولتى يزد، كرمان، فارس، كاشان، مرو، بلخ، دىياربىكر، عرضىنجان، بدخشان، كابول،

موحاربه نین هر ايكي تورک خاقانی صفوی ژ شاه ایسماییل و عوثماني سولطان سلیمه گتیره جه ی فاجیه لره دوشمنلرین سئوینه جگینی سؤیله ین مهینبانو سولطانیم آتاسینی دؤیوشدن چکیندیرمک ایستیر: " بو دؤیوش آنجاق دوشمنلری شاد ائده جک " دئیردی. او، ۲-جی روما پاپاسی نین و بیر چوخ آروپا کراللاری نین دؤیوشو صبرسیزلیکله گؤزله دیگینی، بو موحاربه نین " آلاهیین اونلارا وئردیگی فرصت " حساب ائتدیگینی تئز-تئز آتاسی نین یادینا سالاردی.

آتاسی نین دؤیوشدن چکینمه دینی گؤرنده ایسه مهینبانو سولطانیم " تاریخ هر ايكي خاقانا بو موحاربه نین گوناھینی باغیشلامایاجاق " دئی ره، شاهین حوزوروندان کدرله اوزاقلاشاردی.

قانلی دؤیوشلر مهینبانو سولطانیمین کدر قاریشیق جسارتله سؤیله دیگی بو فیکری حقیقته چئویرمیشدی. تورک دونیاسی نین او دؤورده کی دوشمنلری ضعیف دوشن صفوی دؤولتینه، الی قارداش قانینا بولانان عوثماني سولطانلیغینا هوجوملار ائدر، اونلارین وارثلرینی ده اوز اوزه قویاراق، آرالاریندا دینی تفریق لره سالاردیلار.

تاریخی منبعلرده قئید ائدیلمیش کی، چالديران دؤیوشوندن سونرا ۱ شاه ایسماییل ختائی نین بیر ضربه ایله قیلینجلا پارچالادیغی توپو تاریخی آبیده کیمی سولطان سلیم سارایا گتیرمیش، توپو پارچالایان قیلینجین نندن حاضیرلانیدیغی سارای عیانلاریندان، سرکرده لردن حئیرتله خبر آلمیشدیر. توپا هانسی قیلینجلا ضربه وورورلار قیلینج پارچالانیر.

سولطان سلیم مکتوب یازیب صفوی شاهیندان همین قیلینجی ریجا ائدیر. چالديران دؤیوشوندن سونرا روحدان دوشن شاه ایسماییل قیلینجی عوثماني سارایینا گؤندیریر. سولطان سلیم اؤنجه سرکرده لره همین قیلینجلا توپا ضربه ائندیرمک امری وئیریر. ضربه لردن ایز گؤرمینده اؤزو قیلینجا ال آتیر. ایستگینه نایل اولمور. ..

آتاسینا دیله یه گلن سببه خاتون اونو دؤیوشدن قاجماغا، قانداق اوزاق دورماغا چاغیراردی. آتاسی نین اؤز

ایراده سیندن دؤنمه دیگینی گؤرنده ایسه ،، خئییرخواه عمللری ایله ائل-اوبادا بؤیوک شؤهرت قازانمیش آناسی تاجلی خاتونا سیغیناردی. ختائی پوئزیاسی نین عاشیقی اولان تاجلی ای خاتون اونلارین آراسیندا اولان اوچونجو شر قووه لرین جاواینی آلا ره جک دئمکله بزن اونا تسکینلیک وئردی.

ایکی تورک گؤزه لی نین ، مهینبانو سولطانیملا سببه خاتونون کدرینه و گؤز یاشلارینا باخمایاراق، ت ۵ ای ۴-جو ایله تاریخه چالديران دؤیوشو کیمی داخل اولان موحاربه باشلانیشدیر.

... تاریخی چالديران دوزونده ایکی قوشون اوز-اوزه گلیمیشدی. اوچ گون داعوام ائدن دؤیوشلرده قان سو یئرینه آخمیشدی. اؤلن ده، اؤلدورن ده تورک و موسلمان ایدی. دوشمن سارایلاریندا سئوینج باده لری جینگیلده ینده قیزیلباشلارلا عوثمانيلارین ناله سی عرشه بولند اولموشدو.

هئچ واخت مغلوب اولمایان، دؤیوشلردن قالیب دؤن ل شاه ایسماییلدان بو دفعه طالع اوز چئویرمیشدی. آروپانین ۰ دؤور اوچون موعاصیر سیلاحلاری - توپلاری ایله سیلاحلانا سولطان سلیم صفوی حؤکمدارینی یئتمک اوزره ایدی. مغلوبئدیلمزلیگینه اینانیب دؤیوشه حاضیرلاشمايان، اونا اهمیت وئرمه یهن ژ شاه ایسماییل سرکرده لیک مهارتیندن بوتونلوکله ایستیفاده ائتسه ده، زامان و گوجلو تئخنیکا اؤز ایشینی گؤرموشدو.

مغلوبیتدن سونرا سارایینا چکیلن، ایتیردیگی تورپاقلارین - دییاربکرین، عرضینجانین، عوثماني ساراییندا گلرووا چئوریلن دوغمالاری نین آجیلارینی چکن، پوئزیاسینا کدر و ماتم چؤکن سرکرده-خاقان سئویملی قیزی مهینبانو سولطانیمین موحاربه دن اؤنجه کی گؤز یاشلارینی گؤز اؤنونه گتیرردی. بو



اڭتدی. او، اردبیلده بابالاری نین اویودوغو " شیخ صفی توربه سی " نین یانیندا تورپاغا تاپشیریلدی. یوخلوغوندان سونرا پارچالانان صفویلر دؤولتی، هوجره لری چار روسیاسی زامانیندا پئتئربورقا داشینان شیخ صفی کیتابخاناسی، دورد حیصه یه بؤلونوب، دونیانین دورد بیر یانینا سورولن شیخ صفی خالچاسی، خاقان اوغوللاری، بیر ده صفوی-عثمانلی موحرابه سی نین قییمتینی مهینبانو سولطانیم چوخ-چوخ اؤنجه دن خبر وئرمیشدیر. هر ایکی خاقانی میلی بیرلیه و بوتؤلویه چاغیران دیپلومات قیزی مهینبانو سولطانیملا اؤیونن شاه بابامیز دونیادان بئلجه کدرله کؤچموشدو!

ایکی قارداشین قانینی اؤز الی ایله تۆکدورن ایمپئریالارین جاوابینی ایسه دوز ۵۰۰ ایل سونرا آذربایجانین باشقا بیر قودرتلی خاقانی وئرمیشدی. حیدر علیرضا اوغلو علییون " بیر میل، ایکی دؤولت " نیداسی سانکی یاتمیش روح لاری و اؤلوش دویغولاری اویاتدی!

بو قودرتلی دؤولت قوروجوسونون، عظمتلی واریشی ۱ شاه ایسمایل ختائی نین ۵۰۰ ایللیک یوبیلی نین قئید ائدیلمه سی سرانجامینا ایضا آتدی. باکی نین مرکزی کوچه لریندن بیرینده آبیده سی اوجالان شاه ایسمایل ختائی نین قودرتی احتیراملا خاطیرلانیدی! بو موقدس مقامدان شاد اولان بیر روح ایسه قاناد چالیب پروانه کیمی اونون باشینا دولانیدی. بو، آتاسی نین خارجیسی سیاستینه صولح و امین-آمانلیق گتیرمک ایسته یین، قوومونو بیرلیه، بوتؤلویه سسلین مهینبانو سولطانیمین نیسگیلن و نیگارانیلقدان آرینان موقدس روحو ایدی.



سولطان سلیم شاه ایسمایلا مکتوبلا موراجیعت ائده رک، اونو ساختا قیلینج گؤندرمکده " ایتیهام " ائدیر. صفوی شاهی جاواب مکتوبونو " قیلینج همین قیلینجدیر. ووران قول همین قول دئییل! " جومله لری ایله بیتیریر. ..

عثمانلی سولطان! مکتوبدان سارسیلیر. صفوی شاهینا، قانی و دینی بیر قارداشینا ووردوغو ضربه یه گؤره قم دریاسینا باتیر. قیزی نین موحرابه دن اؤنجه کدرله دئدیکلرینی خاطیرلاییر. صبیحه خانیم چالدران دؤبوشو باشلامامیش اوزونو سولطانا طوطوب سؤیله میشدی: " الینی قارداش قانینا باتیران هئچ بیر تورکو تانری باغیشلامایب! موحرابه یوخ، صولح، باریش، بیرلیک سیزی داها قودرتلی ائدر. "

تاریخ بو ایکی اینجه قلبی، لاکین چوخ مودریک و اوزاڭگورن تورک خاتونلاری نین دئدیکلرینی گئچکلیه چئویردی. .. سولطان سلیم ۱ شاه ایسماییلین بیر-بیرینه توشلادیغی قیلینج تورانین اورگینه سانجیلدی. صلیب یوروشونه چیخانلار، ایمپئریا پرست قوووهر لر تورک دونیاسینی پارچالادی. تورکستان، اورتا آسیا، صفوی آذربایجان دؤولتی نین بیر حیصه سی ایران دؤولتینه و دیگر حیصه سی ایسه قوزئی آذربایجان، عثمانلی ایمپئراتورلوغو ایسه موعاصیر تورکیه جومهوریتینه، ایندی قان ایچینده اوزن ایراق-تورکمن ائلری ایراق دؤولتینه چئویریلدی. ۲۰- عصرده تورک دونیاسی سماسیندا ایکی پارلایان اولدوز گؤروندو ...

موصطفا کامال آتاتورک عثمانلی تورکلرینی، حیدر علیرضا اوغلو علییو ایسه آذربایجانلیلاری ایمپئریالارین بوخووندان خیلاص ائتدی! آذربایجانین میلی دؤولتچیلیک و پوئریا تاریخینه آدی قیزیل حرفلره یازیلان، صفویلر دؤولتینی قیلینجلا قوروب، قانونلارینی قلمله یازان، روحونو ساز و سؤزه کؤچورن ۱ شاه ایسمایل ختائی ۱۴ یاشیندا صفویلر سلطنتی نین باشچیسى اولدو. عؤمرنون ۳۸-جی باهاریندا صفویلر سلطنتی نین باشچیسى کیمی دونیادان کؤچ

روستای قدیمی اسکی آلوار

قدرت ابوالحسنی ساغالان

محمدرضا شوکتی یوخاری آلوار



(۱) مقدمه

مطابق با آخرین سرشماری کشور ایران در سال ۱۳۹۵ شمسی، دو روستا با نامهای یوخاری آلوار و آشاغی آلوار در دهستان آجی‌چای بخش مرکزی شهرستان تبریز وجود دارند که بترتیب دارای اسامی رسمی و فارس‌یزه الوار علیا و الوار سفلی هستند. یوخاری آلوار در آن سرشماری، ۴۸۰ خانوار و ۱۷۶۱ نفر سکنه دارد و آشاغی آلوار بزرگتر از آن بوده، دارای ۲۰۶۶ خانوار و ۶۹۱۶ نفر جمعیت میباشد. به یوخاری آلوار در منطقه، نام با مسمی تر اسکی آلوار (آلوار کهن) نیز گفته میشود که این موضوع، منعکس کننده قدیم‌تر بودن آنجا نسبت به آشاغی آلوار میباشد. طبیعتاً، در زمانی فقط اسکی آلوار وجود داشته و به آنجا فقط آلوار گفته میشده است. بعداً و پس از ایجاد آلوار جدید در آن منطقه، آنرا به زبان خودشان یعنی آلوار و قدیمی را اسکی آلوار نامیده اند و یا مطابق با موقعیت جغرافیایی آنها کلمات آشاغی و یوخاری را جهت تمایز آنها به اول آلوارها اضافه نموده اند. همچنین، آلوارها دارای نام کتابتی علی آباد نیز هستند که به احتمال زیاد توسط کاتبین فارسی نگار ابداع شده، استفاده گردیده است. به هر حال، در قسمت دوم راجع به روستای اسکی آلوار که موضوع این مقاله میباشد، مطالب بیشتری ارائه میگردد.

همانطوری که در بالا گفته شد، اسم بومی آلوار (Alvar)، فارس‌یزه شده الوار (Əlvar) گردیده است. در صورتیکه توپونیم (اسم یک مکان) نشان میدهد، هویت بخشان به آن محل و ساکنین اولیه آنجا از کدام قوم بوده است. از اینرو،

جهت تحریف نشدن گذشته تاریخی و حفظ هویت ساکنان اولیه مکانها، بایستی از اسامی خاص و بومی آنها بدقت محافظت گردد. ولی در ایران، بعد از به قدرت رسیدن رضاخان پهلوی و حاکم شدن فارسها در حدود یکصد سال پیش، سیاستهای شوونیستی فارس‌یزه کردن توپونیمهای غیرفارسی از جمله ترکی رواج داشته است. با وجود این در مبحث سوم، در باره صحیح بودن صورت بومی آلوار نسبت به الوار فارس‌یزه استدالات زبانشناسی ارائه خواهد گردید.

بعد در قسمت چهارم، اسناد تاریخی معتبر مربوط به دو قرون گذشته در تایید آلوار بودن نام روستای مورد بحث ارائه خواهند گردید. در کتابهای مخزن الوقایع تالیف حسین بن عبدالله سراسی، سیاحت نامه ابراهیم‌بیگ نوشته زین العابدین مراغه‌ای، انجمن ارگان انجمن ایالتی آذربایجان اثر دکتر منصوره رفیعی و نیز کتاب ترکی آذربایجان فولکلوریندان نمونه لر تالیف دکتر سلام‌الله جاوید، نام روستای مورد بحث آلوار قید شده است. نقشه ای روسی نیز، در تایید آلوار بودن در آن قسمت ارائه گشته است. همچنین، در وقف نامه ربع رشیدی که حدود هفتصد سال پیش توسط رشیدالدین فضل‌الله همدانی نوشته شده، اسم علی آباد از نامهای کتابتی آلوارها بدون پسوند یا پیشوند آمده است و قریب به یقین منظور از آن اسکی آلوار میباشد. حتی اگر سند مربوط به یعنی آلوار نیز باشد، با این مدرک تردیدی باقی نمی‌ماند که در آن زمان اسکی آلوار وجود داشته و آنجا روستایی قدیمی است.

عنوان مبحث پنجم، اسکی آلوار در ۳۰۰ سال پیش خواهد بود و در آنجا یک سند ارزشمند تاریخی از دفاتر مالیاتی عثمانیها ارائه خواهد گردید که مربوط به زمان اشغال آذربایجان در آن برهه توسط آنهاست. از دفاتر مالیاتی مزبور، مدارکی در تایید اسکی آلوار و یعنی آلوار بودن این دو روستای منطقه ارائه خواهد گردید. همچنین در آن دفاتر، نام دیگر اسکی آلوار، موللا احمدلی (ملا احمدلو) ضبط شده است که از نامهای مورد استفاده این روستا در گذشته بوده است.

در قسمت ششم و نهایی این مقاله نیز، به ریشه شناسی نام آلوار پرداخته شده است. همانطوریکه خواهد آمد، به این نتیجه رسیده شده که نام اصلی آنجا آلبار (Albar) بوده، نامیده آلوار (Alvar) از تبدیل حرف ب به واج و در آن پدیدار گشته است. آلبار (آل بار) در زبان ترکی، همه سرخ

شهرک صنعتی اطلس تبریز واقع در قبل از سه راهی مایان گرفته، تا سینیک و سه راهی ساغالان اراضی تاریخی اسکی آلوار هستند که ساختمانهای دولتی و غیردولتی زیادی در آن اراضی احداث گشته اند، مانند شهرک بزرگ پلاسکو در اول جاده مایان، پلیس راه تبریز- مرند و انبارها و کارگاههای ادارات برق و مخابرات استان آذربایجان شرقی. جهت آشنایی تصویری خوانندگان با محل اسکی آلوار، در شکل ۱ یک تصویر هوایی بهپادی از آن روستا نشان داده شده است. در این تصویر علاوه بر روستای مورد بحث، مابین راه آهن تبریز- جلفا و اوتوبان جدید کنار گذر غرب تبریز، شهرک مبل آلوار هم مشاهده میگردد که در اراضی روستای آشای آلوار و احتمالا خوجا دیزه (خواجه دیزج) احداث گشته است.



شکل ۱: اسکی آلوار، راه آهن تبریز- جلفا و اوتوبان جدید کنار گذر غرب تبریز

روستای اسکی آلوار، در دشت تبریز واقع میباشد که در کتب تاریخی به این ناحیه بیشتر عنوان صحرای تبریز یا سردرود و صحرا (سردصحرا) اطلاق شده است. اما، در مقاله آلان؛ نام بومی ناحیه تاریخی صحرای تبریز که اسفند ماه ۱۴۰۳ در شماره ۲۳۴ ماهنامه خدا آفرین تهران چاپ گردیده، استدلال شده نام بومی این ناحیه بایستی آلان بوده باشد و آلان ترکی به کلمه صحرا در زبان فارسی ترجمه گشته است. آب و هوای این روستای دشتی هم، معتدل کوهستانی میباشد که تا چند سال پیش بارش برف و باران در آنجا زیاد بوده است. ولی متأسفانه از زمان

یا کامل سرخ معناشناسی شده است. به نظر میرسد این روستا به خاطر اینکه نمای ظاهری جالب توجه سرخ رنگی داشته، بدین نام نامیده شده و مشهور گردیده باشد. به خاطر اینکه موقع تشکیل آن روستا، مصالح و خاک خانه های کاه گلی آن که مشخصا در آن موقع محدود و معدود بوده اند، در همه یا غالبشان از خاک قرمزی شبیه کوه عینالی تبریز استفاده شده، آلبار نامگذاری گشته است. آلبار کندی نیز، روستایی که خانه های از دور مشخص آن همه سرخ یا کامل سرخ هستند، وجه تسمیه مناسبی میباشد.

نکته: اسکی آلوار در چند سال اخیر، طبق مصوبه شورای عالی شهرسازی و معماری ایران به علت قرارگرفتن در محدوده طرح جامع شهر تبریز به صورت منفصل به این شهر الحاق گردیده و در حال حاضر جزو محلات شهرداری منطقه ۶ کلانشهر تبریز میباشد. با وجود این در مقاله، بعلت سابقه تاریخی، از عنوان روستا برای آن محله تبریز استفاده گردیده است.

۲) معرفی روستای اسکی آلوار

همانطور که در مقدمه بیان گردید، مطابق با آخرین سرشماری کشور ایران در سال ۱۳۹۵ شمسی، روستای اسکی آلوار (یوخاری آلوار/ آلوار/ الوار علیا/ علی آباد علیا/ موللا احمدلی)، در دهستان آجیچای بخش مرکزی شهرستان تبریز واقع بوده، ۴۸۰ خانوار و ۱۷۶۱ نفر سکنه دارد. همچنین اسکی آلوار، در چند سال اخیر طبق مصوبه شورای عالی شهرسازی و معماری ایران به علت قرارگرفتن در محدوده طرح جامع شهر تبریز، به صورت منفصل به آن شهر الحاق گردیده و در حال حاضر جزو محلات شهرداری منطقه ۶ کلانشهر تبریز میباشد.

راه اسکی آلوار، در حدود ده کیلومتری شهر تبریز، بعد از سه راهی مایان و قبل از پلیس راه مرند از جاده اصلی تبریز-صوفیان منشعب میگردد. حدود دو کیلومتر هم در سمت دریاچه اورمیه جاده فرعی دارد و به خط آهن تبریز- جلفا منتهی میگردد. گفتنی است، جاده اصلی مذکور روی یک مسیر قدیمی احداث گردیده که اسکی آلوار نیز یک محل بین راهی آن مسیر کهن بوده است. همچنین میتوان گفت، تقریباً همه زمینهای دو طرف جاده تبریز- صوفیان از

خشکانده شدن دریاچه اورمیه، مانند دیگر روستاهای منطقه دچار خشکسالی مهلکی شده است.

آب اراضی کشاورزی اسکی آلوار، مطابق حق آبه قدیمی آن با دهنه ای واقع در روستای زبرلی از رود سینیک چایی تامین میگردد که این نهر عمومی آلوار، از زبرلی شروع و به سمت تبریز تا سه راهی میان ادامه دارد و در طول مسیر نسبتاً طولانی با انشعابات مختلف وارد اراضی کشاورزی میگردد. عمده ترین محصولات آبی کشاورزی این روستا هم، گندم، جو و یونجه میباشد. اراضی کشاورزی و محدوده اسکی آلوار، از مابین کوچه سولماز و کوی صنعتی اطلس تبریز شروع و تا نزدیکی روستای ساغالان در امتداد جاده تبریز- صوفیان ادامه دارد. از طرف شرق، تا نزدیکی روستای اوغلو که هوانیروز ارتش جمهوری اسلامی ایران هم در این اراضی احداث شده، میباشد. از سمتی دیگر، از محدوده اراضی آنخاتین که فعلاً در داخل حریم فرودگاه تبریز قرار دارد، شروع و تا محدوده اراضی روستای زبرلی کشیده میگردد. اما متأسفانه، از زمان احداث سد خاکی امند بر روی رودخانه سینیک چایی، اراضی همه روستاهایی که از آن رود آبیاری میشوند، از جمله این روستا، دچار مشکل کم آبی شده اند. همچنین، آب و خاک کشاورزی اسکی آلوار مانند ساغالان، به جهت شور بودن مستعد کشت زعفران و پسته میباشد، ولی با وجود این بنا به دلایل زیادی، تاکنون، حاکمیت و اهالی رغبتی به این محصول سودآور نشان نداده اند.

در اراضی دیم اسکی آلوار، نخود و گندم کاشته میشود. پوشش گیاهی اراضی آنجا هم، دشتی بوده و معمولاً علفهای فصلی میرویند. لازم به ذکر است، مسیری از جاده ابریشم از اراضی دیم این روستا عبور میکرد و با گذر از داخل فرودگاه تبریز تا پل قدیم آجی چای ادامه داشت و وارد شهر تبریز میگشت.

همچنین میشود گفت، عمده ترین بادهای محلی روستای مورد بحث باد شرقی میباشد و در زبان محلی به آن مه یثلی (باد مه) میگویند که از طرف شرق در تمام فصول سال میوزد و سرد و مرطوب میباشد. باد دیگری که در زبان محلی آغ یثل میگویند، از طرف غرب میوزد و در تبخیر و خشکاندن زمین مؤثر است. سایر بادهای آنجا نیز عبارتند از: آغ داش یثلی، کچچی قیران و تبریز یثلی.

در رابطه با زندگی جانوری در این روستا هم یاد کردنی است، به دلیل عدم وجود درختان انبوه در منطقه، جانوران معمولاً همان حیوانات مناطق خشکی هستند و بصورت پراکنده در مزارع زندگی میکنند، از جمله آنها روباه و خرگوش میباشد که به وفور یافت میشوند. گرگ نیز، در فصول سرد در حوالی گله چوپانان دیده میگردد.

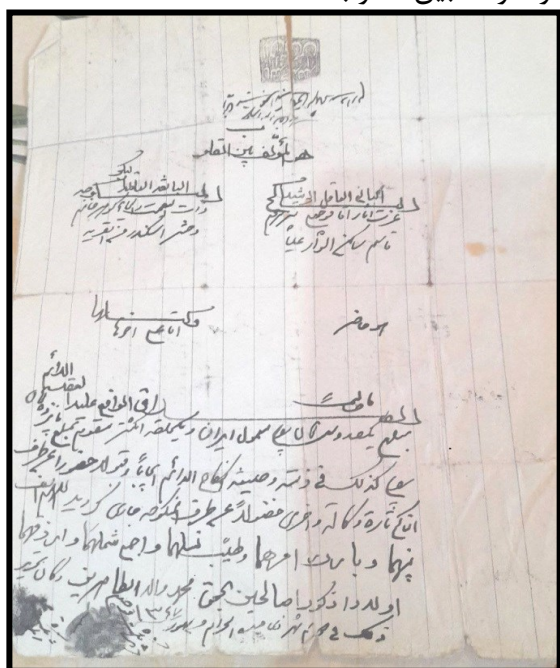
در مورد اشتغال روستاییان میتوان گفت، بیشتر اهالی اسکی آلوار، طبق روال قدیم از راه کشاورزی، دامداری و کارگری کسب در آمد میکنند. ولی مشاغل جدیدی مانند مغازه داری، صنعت بیمه، کارهای مرتبط ساختمانی، پیمانکاری ساختمان، چرم سازی، پلاستیک، تراشکاری، صافکاری انواع خدمات خودرویی، رانندگی ماشین آلات سنگین و ترانزیت و سایر صنایع در بین جوانان روستا متداول گشته است. همچنین، افراد دارای تحصیلات دانشگاهی مانند وکیل، کارمند دولت، حسابدار، اساتید دانشگاه، دبیر، معلم، نظامی، هنرمند و فعالین فرهنگی مختلف از اهالی این روستا در شهر تبریز مشغول هستند.

اسکی آلوار، از رشد جمعیت بسیار پایینی برخوردار است. عمده ترین دلایل رشد پایین جمعیت هم، گرانی و تورم اقتصادی، عدم وجود امکانات مالی، نبود امنیت شغلی، گرانی مسکن و مهاجرت میباشد. این روستا مهاجر پذیر هست، ولی نسبت به روستاهای همجوار به دلیل عدم امکانات رفاهی از جمله وسایط نقلیه عمومی از مهاجرین کمتری برخوردار است. موضوع مهاجر فرستی روستا نیز، قابل چشم پوشی نیست و مسبوق به سابقه است. بطوری که از صد سال پیش شاید بیشتر از نصف جمعیت فعلی روستا به تبریز، تهران و یا روستاهای اطراف مهاجرت کرده اند و این روند هنوز هم ادامه دارد.

همسایگان روستای اسکی آلوار نیز، آشای آلوار، ساغالان، اوغلو، زبرلی، اراضی کشاورزی لاکه دیزج (نوکه دیزه) و آنخاتین میباشد و فرهنگ و زبان آنجا، مشابه فرهنگ و آداب و سنن شهر تبریز است. صددرصد جمعیتش ترک میباشد و آنها، آداب و رسوم ازدواج و ترحیم، اعیاد مختلف ملی مذهبی، عزاداری های ائمه و اموات خود را تقریباً مانند اهالی روستاهای همجوار و شهر تبریز برگزار میکنند. اهالی آنجا هم، شیعه هستند و آداب و رسوم ایام عزاداری محرم را در قالب هئیت های عزاداری و دسته های



هوال مؤلف بین القلوب



شکل ۲: سند ازدواج قوچعلی و گوهر خانم در قریه الوار علیا، سال ۱۳۶۷ قمری

النّاکح: البالغ العاقل الرشید عزت آثار قوچعلی پسر مرحوم قاسم ساکن الوار علیا المنکوحه: البالغة العاقلة الباکره ذات العصمت و الحیاء گوهر خانم دختر اسکندر من القرية هو حاضر

وکیلها آقا علی اخوها الصّداق الواقع علیه العقد الدائم مبلغ یکصد و سی تومان پول معمول ایران و یک حلقه انگشتر مقوم مبلغ پانزده تومان پول کذلک فی ذمته و صیغه النّکاح الدائم ایجبه و قبولاً حضوراً عن طرف الناکح تارةً و کالةً و أخرى فضولاً عن طرف المنکوحه جاری گردید. اللهم ألف بینهما و بارک أمرهما و طیب نسلهما و أجمع شملهما و أرزقهما اولاداً ذکوراً صالحین بحق محمد و آله الطّاهرین و کان تحریر ذلک فی دوم شهر ذیقعده الحرام ۱۳۶۷

اثر انگشت قوچعلی اثر انگشت آقا علی (اینجانب حمدالله انصاری بمراتب متن شهادت دارم مهر: الواثق بالله الغنی .. حمدالله)

شاخصی و اخسئی که خاص روستا بوده و از قدیم الایام مرسوم است، برگزار مینمایند.

اما، از مهمترین عواملی که اسکی آلوار را در مقایسه با سایر روستاها متمایز ساخته، عبارتند از: همسایگی آن با فرودگاه و پایگاه دوم شکاری تبریز، همجواری با شهرک بزرگ پلاسکو در اول جاده میان که خود شهرک در اراضی این روستا احداث شده، همسایگی شهرک میل و خودرو، همسایگی نزدیک با ریل آهن تبریز- جلفا، عبور اوتوبان جدید کنارگذر غرب تبریز از کنار روستا که در شکل ۱ هم مشخص است، واقع بودن روستا در کنار جاده ترانزیتی تبریز- صوفیان و همچنین ایجاد شهرک صنعتی در جوار روستا در چند سال اخیر که مانع رشد و توسعه روستا هم شده است.

در مورد عمومی اماکن عمومی هم گفتنی است، اسکی آلوار در حال حاضر دو مدرسه دولتی به نامهای دبستان مولوی و متوسطه اول مولانا دارد که هم دخترانه میباشند و هم پسرانه. دو مسجد نیز در آنجا بنامهای امام حسن (ع) و مسجد قدیم امام حسین (ع) فعال هستند. همچنین دو باب حسینیه، یک مرکز خدمات جامع سلامت یا همان مرکز بهداشت، غسالخانه، مرکز مخابراتی و پست بانک هم دارد.

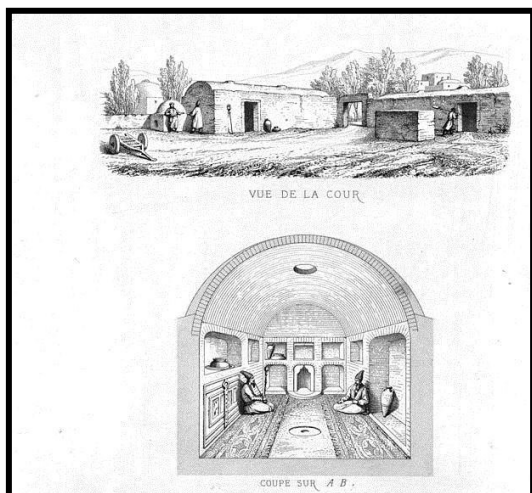
سندی نگارش یافته در اسکی آلوار

تعدادی سند قدیمی نگاشته شده در اسکی آلوار، جهت استفاد در این مقاله در دسترس و مطالعه ما هستند و نمونه ای از این اسناد مطابق شکل ۲، سند ازدواج قوچعلی فرزند قاسم و گوهر خانم دختر اسکندر از اهالی قریه الوار علیا در سال ۱۳۶۷ قمری میباشد که مرحوم حاجی قوچعلی پدر بزرگ نگارنده اهل این روستاست.

سند ازدواج فوق توسط آقای سلمان اباذری، از افراد تحصیلکرده آبالان (آشاغی مایان) و آشنا به زبان و اصطلاحات عربی، بازنویسی شده است و بازنویسی سند بصورت زیر میباشد:

۱۱

پاسکال کوست (نقاش، معمار و خاورشناس فرانسوی)، در سال ۱۲۲۰ هجری شمسی و دوران محمدشاه قاجار به ایران سفر نموده بود. از تبریز و اسکی آلوار نیز گذشته بود و از این روستا یک نقاشی با ارزش کشیده، به همراه سایر آثارش انتشار داده بود. نقاشیهای مذکور کوست، در ویکی پدیا هم آپلود گشته اند و همانگونه که در شکل ۳ نمایانده شده، عنوان یکی از نقاشیهای نقاش فرانسوی، خانه اعیانی در روستای الوار میباشد.



شکل ۳: خانه اعیانی در اسکی آلوار، اثر پاسکال کوست، سال ۱۲۲۰ شمسی

اسم آلوار، در نقشه خاورمیانه هنری کیپرت آلمانی نیز مشاهده میگردد و این موضوع در شکل ۵ مقاله ساغالان در اسناد تاریخی سه قرن گذشته، چاپ شماره ۲۱۱ ماهنامه خدا آفرین تهران و سال ۱۴۰۱ شمسی مشخص میباشد. همچنین اسکی آلوار با نام دیگر موللا احمدلی، در اسناد مالیاتی عثمانی و مربوط به حدود ۳۰۰ سال قبل آمده است و این موضوع در قسمت پنجم به تفصیل بحث خواهد گردید.

در وقفنامه ربع رشیدی در هفتصد سال قبل، از همسایگان لاکه دیزج نام علی آباد را هم قید کرده اند که دقیقا همین اسکی آلوار میباشد. این مطلب مهم، با عنوان سند قدمت اسکی آلوار از وقف نامه ربع رشیدی در اواخر قسمت چهارم بحث خواهد گردید.

۳) آلوار یا الوار؟

فارسیزه کردن توپونیمهای ترکی در نوشته ها

محل قدیمی اسکی آلوار

محل قدیمی اسکی آلوار، کنار جاده تبریز- صوفیان بوده است که امروزه درون محوطه های انبارها و کارگاههای ادارات برق و مخابرات استان آذربایجان شرقی قرار گرفته است و تقریبا روبروی پلیس راه تبریز- مرند و بالای جاده میباشد. امروزه اراضی طرف پایین جاده به قبرستان آلتی معروف است. چرا که روستا در بالای جاده تبریز- صوفیان و قبرستانش در پایین جاده قرار داشته است. تا چند سال پیش هم، موقع شخم زدن زمینهای کشاورزی حوالی جاده مذکور، آثاری از دیوارها، اسکلت انسان، تنور و برخی لوازم زندگی از زیر خاک بیرون می آمد. همانطوریکه در مبحث پنجم استدلال شده، به نظر میرسد، زلزله مهلک ۱۱۳۳ قمری تبریز باعث ویرانی کامل اسکی آلوار در این محل قدیم شده و این روستا در مکان فعلی، پس از زلزله ۱۱۳۳ قمری شکل گرفته، توسعه یافته است.

البته مکان فعلی اسکی آلوار نیز، در زمان باستان خود آبادی یا شهر بوده است، احتمالا به قدمت سایت عصر آهن مسجد کبود تبریز. زیرا، در حفر چاه توالی در حدود بیش از سی سال قبل، در ۳ متری عمق زمین سنگ قبر بزرگی پیدا میشود که متأسفانه در اثر بی اطلاعی از ارزش تاریخی آن، سنگ را خرد نموده و بیرون میکشند. در محله دیگر هم، در همان عمق تنور پیدا میشود. همچنین در یک نقطه از روستا در عمق چهار متری تونل زیر زمینی پدیدار میشود که از سمت تبریز به طرف روستای ساغالان امتداد داشت که به احتمال زیاد این تونل به تپه باستانی پیر موسی ساغالان منتهی میشود و گویا در آنجا به دو شاخه تقسیم، شاخه ای به طرف مرند و شاخه ای دیگر به شبستر میرود. در تایید موضوع تونل از اهالی ساغالان نیز شنیده شده، موقع ساختن بنای جدید شورای اسلامی در کناره پیرموسی تونل باز شده است.

مروری سریع بر اسکی آلوار در اسناد تاریخی

از نقشه ها و نقاشی های سیاحان غربی، چنان بر می آید که از قدیم الایام جهانگردان نیز این روستا را به نام آلوار (الوار) میشناختند. این روستا در برخی اسناد، آلوار موسوم به ملا احمدلو ثبت شده است. در اسناد رسمی هم که سال ۱۳۴۲ شمسی و زمان اصلاحات ارضی زمینها را به کشاورزان فروخته اند، نام آنجا علی آباد علیا قید شده است.

تفاوت که در آثار قدیمی غیرفارسی جعلی مشاهده نمیشود، بلکه مولیفین اسمی که از مردم شنیده اند را، گاهی با تفاوت طبیعی در حروف صدادار ضبط کرده اند.

قانون هماهنگی اصوات در زبان ترکی

حروف صدادار در زبان ترکی ۹ عدد میباشند: آ (a)، او (u)، ای (i)، اُ (o)، اَ (ə)، اِ (e) ای (i)، او (ö) و او (ü). چهار صدای اول اصطلاحاً قالبین نامیده میشوند و پنج حرف بعدی اینجه. اگر اولین حرف صدادار کلمه ای اینجه باشد، تمام حروف صدادار آتی آن کلمه اینجه و اگر حرف اول صدادار کلمه‌ای قالبین باشد تمام حروف صدادار آن کلمه قالبین خواهند بود. اگر یک اسم ترکیبی، از دو بخش شکل گرفته باشد که یک بخش آن قالبین و دیگری اینجه باشد، در آنصورت تبدیل حروف صدادار انجام گرفته و تماماً قالبین یا تماماً اینجه میگردند.

پس، اگر در تلفظ یک اسم، قانون هماهنگی اصوات ترکی رعایت شده باشد، بومی است و بومیان آشنا به فقط ترکی هم حتماً آن قانون را رعایت مینمایند. اما اگر رعایت نشده باشد، غیر بومی بوده و معمولاً فارسیزه است و اینگونه کلمات فقط از زبان افراد با سواد فارسی یا عربی خارج میگردند.

در کلمه الوار (Alvar)، قانون هماهنگی اصوات ترکی مذکور فوق رعایت نشده است. چون، بخش اول این اسم (ال) دارای حرف صدادار اینجه میباشد، ولی بخش دومش (وار) دارای مصوت قالبین میباشد. اگر بخش اول این روستا ال میبود، بایستی شیوه بومی ترکی آنجا الوار (Alvar) میشد نه آوار.

در آوار (Alvar) اما، قانون هماهنگی اصوات ترکی رعایت گردیده است و صورت صحیح نام این روستا آوار میباشد.

۴) آوار، در اسناد تاریخی دو قرون گذشته

در تایید آوار بودن نام روستای مورد بحث، اسناد تاریخی متعددی جستجو و تحقیق گردیده اند و در زیر، به پنج مدرک معتبر یافته شده در این باره پرداخته میگردد که مربوط به دو قرون گذشته هستند.

۴-۱) قریه آوار در مخزن الوقایع تالیف حسین بن عبدالله سرابی، سال ۱۲۷۲ قمری

توپونیم (اسم یک مکان) نشان میدهد، هویت بخشان به آن محل و ساکنین اولیه آنجا از کدام قوم بوده است. از اینرو، جهت تحریف نشدن گذشته تاریخی و حفظ هویت ساکنان اولیه مکانها، بایستی از اسامی خاص و بومی آنها بدقت محافظت گردد. ولی در ایران، بعد از به قدرت رسیدن رضاخان پهلوی و حاکم شدن فارسها در حدود یکصد سال پیش، سیاستهای شوونیستی فارسیزه کردن توپونیمهای غیرفارسی از حمله ترکی رواج داشته است.

فارسیزه کردن توپونیم ترکی یعنی، حروف صدادار آنرا طوری تغییر دادن که تلفظش برای فارس زبانها راحت بوده و در زبانشان کلمه با تلفظ مشابه داشته باشد. با فارسیزاسیون توپونیم ترکی هویت خود را از دست داده جعلی میگردد و حتی ممکن است در خود زبان فارسی نیز بی معنی باشد. میتوان گفت، اغلب اسامی رسمی شهرها و روستاهای مناطق ترک نشین ایران از جمله آذربایجان، فارسیزه گشته اند. مثلاً در دشت تبریز، اسکی یا یوخاری آوار به الوار علیا، آشاغی آوار به الوار سفلی، آشاغی مایان (آبالان) به مایان سفلی، ساغالان به سهلان و غیره بدل شده اند. قابل ذکر است، زبان ترکی نه حرف صدادار دارد که همگی کوتاه هستند، در صورتیکه فارسی سه حرف صدادار کوتاه و سه حرف صدادار کشیده دارد. از اینجا مشخص میباشد، نوشتن درست بسیاری از اسامی ترکی به دلیل عدم انتقال صحیح حروف صدادار به زبان فارسی مقدور نیست. بنابر این در مورد ثبت اسامی ترکی اگر مشاهده کردیم، مردم بومی یک منطقه نام یک محل را یک گونه تلفظ میکنند، ولی در ثبت اسم به فارسی اساساً در حروف صدادار تفاوت وجود دارد، نام صحیح را تلفظ مردم منطقه منعکس مینماید و باید از آن توپونیم محافظت گردد. جعل عمدی اسامی ترکی (بومی) به شکل فارسی با دستورات حکومتی نیاز بحث طویل دارد که در اینجا به آن نمیپردازیم.

همچنین در مورد این موضوع، مقاله ای با عنوان تغییر نام و فارسیزاسیون توپونیمهای شهرستان مرند نوشته شده است که مهرماه ۱۴۰۳ در شماره ۲۲۹ ماهنامه خدا آفرین تهران چاپ گشته است. در آن مقاله، مطالب بیشتر و مفصلتری در مورد فارسیزاسیون وجود دارند.

گفتنی است، شبیه عمل فارسیزاسیون در مورد ثبت توپونیمهای ترکی در سایر زبانها نیز روی میدهد، با این

روان، تأثیر زیادی در آگاهی اجتماعی و سیاسی جامعه در آستانه جنبش مشروطه داشته است. به نوشته دکتر میرهدایت سیدمرندی، مورخ مرندی، در کانال مرندیم، جلد اول کتاب در اواخر سلطنت و حیات ناصرالدین شاه چاپ و منتشر شده، به احتمال قوی سال انتشار آن ۱۲۷۴ شمسی هجری بوده است. جلد دوم کتاب ده سال بعد در ۱۲۸۴ شمسی در زمان مظفرالدین شاه و جلد سوم در ۱۲۸۸ در زمان استبداد محمد علی شاهی نوشته و منتشر شده است. سیاحتنامه سه جلدی ابراهیم بیگ، در یک مجلد سال ۱۳۸۴ شمسی به کوشش محمدعلی سپانلو در تهران منتشر گشته است. در قسمت عریضه دولتخواهانه جلد سوم و عنوان مکتوب ارومی در صفحه ۷۴۸، در رابطه با کشتار اهالی ساغالان (ساولان) توسط سواران ماکو به سرکردگی عزت الله خان ماکویی (عیزوخان) در دو فرسخی تبریز نکاتی ذکر نموده است. در صفحه بعدی (۷۴۹) کتاب همانطوریکه در شکل ۵ نشان داده شده، نام آوار نیز برده گشته و به دزدیهای انجام گرفته در آن روستا توسط آدمهای عزیزخان (سالار) اشارتی کرده است:

جلد سوم ۷۴۹

شما را به خدا! ملاحظه فرمایند سالار مکرم از خوی حرکت می کند، به قدر سصد و پنجاه نفر سوار کرد به عنوان پیشدار خود یک روز اول حرکت می دهد و آن ها کاری می کنند که سالار خودش به هر منزلی که می رسد همه را زیر و زیر دیده، به جسد های خاک و خون آغشته و زن های بی سیرت و خرمن های سوخته حیرت می آورد. نزدیکی «کوزه کانه» رسیده، اهالی آنجا از ترس جن قربانی برای خود و توپ دولتی و تعارف و فلان آورده و شیوخ و ذاکرین شان با هزار التجا و سوگواری دستخط امانی از سالار گرفته و بر می گردند اهالی را اطمینان بدهند که قشون دولتی دیگر با ما ندارد. می بیند سیصد نفر پیشدار سالار یک بام و یک جای سرپوشیده باقی نگذاشته اند که لامحالہ سردار شریخ خودشان در آن خانه منزل نمایند، یک خرمن باقی نگذارده اند که مرغان صحرا و مورچه های بیابان تمتعی بردارند. بیچاره اهالی «کوزه کانه» در سایه رعیت پروری شاه شما دست زن و بچه به دست آمده خودشان را گرفته و به دامنه کوه «میشو» رفته، فقط مرغان خانگی که از ایشان باقی مانده بود نصیب سربازان بیچاره بازمانده شده و غیر از دود و حریق چیزی باقی نمانده اند. اهل «نیشتر» از قبیله و رفتار اردوی دولتی مطیع شده با ریاست حاجی میرطاهر پسر حاجی میراسماعیل، چهارصد نفر به استقبال اردو در بیرون شهر منتظر قدوم مبارک سالار برده اند که صد قدم به هیئت مستقبیلین مانده سواران ماکو ریخته همه را لخت کرده و کوتک زده دست کشیده اند؛ و خود سالار حرام زاده به هر قصبه، به هر دهی که رسیده از باقی ماندگان آن ها پول گزاف گرفته که دوباره خودش قتل و غارت نکند. از آن جمله مبلغ کلی از «نیشتر» گرفته و تمام اغنام و مواشی را هم برده اند. قریه ای که در سر راه بود همه را قتل عام نموده و غارت و آتش زده اند و قریه «علی شاه» را بعد از غارت و قتل، پیشداران مبلغ کلی گرفته دوباره نجا پیداهند و این راه دور را از «خوی» تا دم «پل آبی» غنیمت و مال و قرش و پول و به قدر دوست نفر اسیر از دهاتیان و حتی در «قریه» آوار، مخزنی را که پر از موال مفروشه و جواهر و لحاف های سفید و پرده های املسی و غیره بود و گویا رحیم خان از غارت تبریز در آنجا پنهان کرده بود آدم های سالار پیدا کرده با هم برده اند.

شکل ۵: قریه آوار، سیاحت نامه ابراهیم بیگ، سال ۱۲۸۸

شمسی

مطلب مربوطه بصورت زیر بازنویسی هم گشته است:
 "... و حتی در قریه آوار مخزنی را که پر از اموال مفروشه و جواهر و لحافهای مخمل و پرده های اطلس و غیره بود و گویا رحیم خان از غارت تبریز در آنجا

مخزن الوقایع، شرح ماموریت و مسافرت فرخ خان امین الدوله با نمایندگی تام الاختیار ایران به ممالک اروپایی و سال ۱۲۷۲ قمری (۱۸۵۶ میلادی) میباشد. شرح مسافرت به قلم حسین بن عبد الله سراسی است که یکی از اعضای هیأت همراه امین الدوله بود و کتاب را در دو جلد تألیف کرده است. این کتاب در سال ۱۳۴۴ شمسی به کوشش کریم اصفهانیان و قدرت الله روشنی (زعفرانلو) توسط دانشگاه تهران منتشر گردیده است.

امین الدوله و همراهان، موقع رفتن از تبریز به سمت شهر خوی شیی را هم در قریه آوار سپری میکنند و همانطوریکه در شکل ۴ ملاحظه میگردد، در صفحه ۱۴ جلد اول مخزن الوقایع نام این روستا، آوار قید شده است.



شکل ۴: قریه آوار، مخزن الوقایع، سال ۱۲۷۲ قمری

موضوع مطابق زیر بازنویسی نیز شده است:

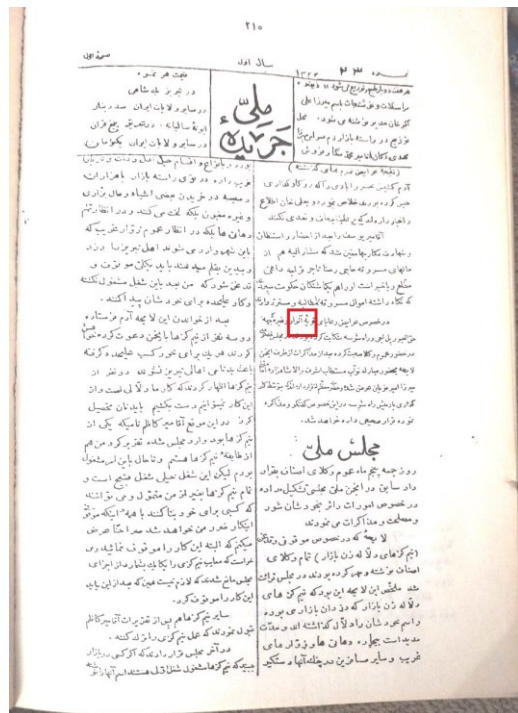
"ذی الحجة الحرام که بنای حرکت از تبریز گردید، جناب قایم مقام برای وداع بسفارت آمده و بعد از مراجعت ایشان، جناب سفیر کبیر شرفیاب خدمت سرکار شاهزاده شده، از ایشان وداع نمود و دو ساعت بغروب مانده از شهر سوار شدند و همه صاحبمنصبان نظام و غیرنظام و اعیان و تجار، برای مشایعت تا خارج شهر همراهی نموده، ایشان معاودت بشهر [نمودند] و جناب ایلچی کبیر روانه منزلی که قریه آوار بود شدند و آن شب را مقرب الخاقان یحیی خان ایلخانی و تقی خان سرهنگ خویی، در خدمت جناب معزیالیه بسر بردند. ..."

۴-۲) قریه آوار در سیاحت نامه ابراهیم بیگ تألیف

زین العابدین مراغه‌ای، سال انتشار ۱۲۸۸ شمسی

سیاحتنامه ابراهیم بیگ، سفرنامه‌ای سه جلدی از زین‌العابدین مراغه‌ای میباشد. این کتاب انتقادی با نشر





شکل ۶: قریه آلوار، روزنامه انجمن (ارگان انجمن ایالتی

آذربایجان)، سال ۱۳۲۴ قمری

موضوع فوق بصورت زیر بازنویسی نیز شده است:

"در خصوص عرایض رعایای قریه آلوار و غیره، جهت حق العبور پل آجی و راه شوسه شکایت کرده بودند. در مجلس خصوصی در حضور عموم وکلا صحبت کرده بعد از مذاکرات از طرف انجمن لایحه بحضور مبارک نواب مستطاب اشرف والا شاهزاده امامقلی میرزا امیر خوبان عرض شده، و حضرت معظم له قرار داده اند که بتوسط کارگزار با رئیس راه شوسه در این خصوص گفتگو و مذاکره نموده قرار صحیحی داد خواهد شد."

۴-۴) جنگ آلوار در کتاب آذربایجان فولکلوریندان نمونه لر (جلد اول) اثر دکتر سلامالله جاوید، سال

۱۳۵۸ شمسی

دکتر سلامالله جاوید، وزیر کشور حکومت ملی آذربایجان به رهبری میرجعفر پیشه وری بود. حکومت ملی که یکسال پس از استقرار در آذر سال ۱۳۲۵ با دسایس شوروی و آمریکا از بین برده میشود. ده ها هزار نفر به قتل رسیده یا دستگیر و یا مجبور به فرار میگردند. دکتر جاوید نیز، چند سالی در زندانهای محمدرضاشاه پهلوی محبوس میگردد. او پس از آزادی به زندگی خود

پنهان کرده بود آدمهای سالار پیدا کرده با هم برده اند."

۳-۴) قریه آلوار در روزنامه انجمن (ارگان انجمن ایالتی آذربایجان) اثر دکتر منصوره رفیعی، سال ۱۳۲۴ قمری

آقای رضا همراز، از پژوهشگران شناخته شده دوران مشروطیت، در شروع مطلبش تحت عنوان روزنامه انجمن که در وبلاگش منتشر گشته، راجع به روزنامه انجمن نوشته است: "روزنامه مستطاب و تاثیر گذار انجمن، ارگان مقدس انجمن ایالتی آذربایجان، یکی از چند روزنامه مفید و ثمر بخش انقلاب مشروطه بود که درباره ثمراتش بارها ارباب قلم، قلم فرسایی نموده اند. اولین شماره با دو عنوان «روزنامه ملی» و «جریده ملی» در غره رمضان ۱۳۲۴ هجری قمری مطابق با ۲۷ مهر ماه ۱۲۸۵ هجری شمسی منتشر شد. از شماره ۲ تا ۹ روزنامه با عنوان روزنامه ملی و از شماره ۱۰ تا ۳۷، سال اول با عنوان جریده ملی و از شماره ۳۸ به بعد با عنوان انجمن تبریز منتشر شده است. در این روزنامه مسائل سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، اخبار، مسائل ادبی، اعلانات و... درج می شدند..."

آرشیو روزنامه مذکور در کتابی تحت عنوان انجمن (ارگان انجمن ایالتی آذربایجان) به قلم دکتر منصوره رفیعی (جعفری فشارکی) توسط نشر تاریخ ایران در تهران و سال ۱۳۶۲ قمری انتشار یافته است.

در صفحه ۲۱۰ این کتاب، صفحه اول شماره ۲۳ روزنامه انجمن (جریده ملی) منتشر گشته در سال ۱۳۲۴ قمری مشاهده میگردد. همانطوریکه در شکل ۶ نمایانده گشته، در این صفحه خبری از شکایت اهالی روستای مورد بحث و غیره از حق العبور پل آجی چای و راه شوسه نیز درج شده است و نام آنجا قریه آلوار ضبط گردیده است.

اسکی یا یوخاری آلوار است که در مسیر مرند به تبریز است نه آشاهی آلوار دور از مسیر. احمد کسروی تاریخ نگار ایرانی هم، در کتاب تاریخ مشروطه ایران و بخش سوم و صفحات ۸۴۶ و ۸۴۷ به تشریح این نبرد پرداخته است و در زیر، دو پاگراف اول جنگ آلوار روایت کسروی را در تایید گفته خود با تغییرات جزئی نقل میگردد:

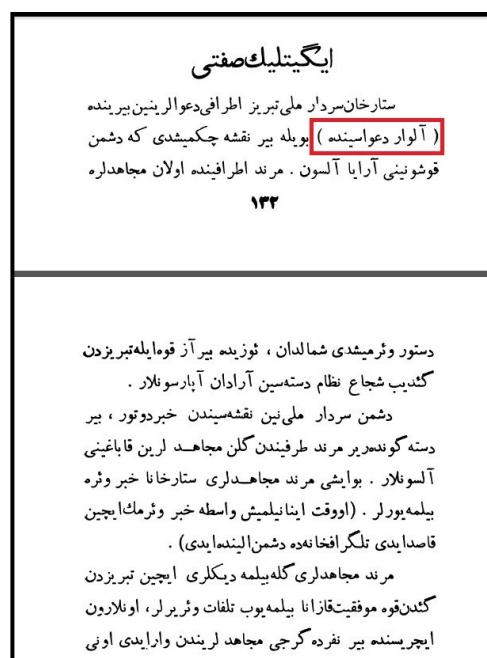
جنگ آلوار

رحیمخان چون در آلوار نشست، راه جلفا را بست و پستها که از راه اروپا میرسیدند، در مرند به امید باز شدن راه میایستادند. این راه که آزادیخواهان آن همه دلبستگی به باز کردنش میداشتند و آن همه تلاشها کرده بودند، نشستن رحیمخان در آلوار همه آن رنجها را بیهوده میگردانید. از آن سوی سواران رحیمخان در آلوار، ساغالان، مایان و همه آبادیهای نزدیک آزار و بی داد به مردم دریغ نمیگفتند و ناله روستاییان از دست آنان بلند میبود.

این است سردار به این شد که به چاره او کوشد، و چون بلوری و فرج آقا با دسته های خود در مرند میبودند به ایشان نوشت، نزدیکتر آیند و روزی که از شهر جنگ آغاز شود، ایشان نیز از پشت سر بر آلوار تازند، و باشد که رحیمخان را از میان بردارند...."

۴-۵) قریه مالی آلوار در نقشه روسی، سال ۱۹۲۶ میلادی

در سایت جهانی نامهای جغرافیایی، در قسمت نامهای دیگر برای روستاهای یوخاری آلوار و آشاهی آلوار شهرستان تبریز، بترتیب اسامی دیگر مالی آلوار (Malyy Alvar) بولشوی آلوار (Bolshoy Alvar) نیز مشاهده میگرد که برای ما مدتها جای سؤال بود و شاید برای دیگر محققان منطقه نیز باشد. این سؤال اخیراً، زمانی پاسخ خود را یافت که نقشه روسی قبلاً انتشار یافته در مقاله ساغالان (بازخوانی یک سند تاریخی) راه برای مشاهده نحوه نگارش نام آلوارهای منطقه در روسی بررسی میگردند. نقشه مزبور که در شکل ۸ هم نشان داده شده، مربوط به سال ۱۹۲۶ میلادی میباشد و نام روستاهای مورد بحث را در آن، مال آلوار و بول آلوار ضبط کرده اند. با



شکل ۷: جنگ آلوار، آذربایجان فولکلوریندان نمونه لر (جلد

اول)، سال ۱۳۵۸ شمسی

ادامه میدهد، ولی مشخصا کارهای سیاسی یا فرهنگی ترکی در زمان دیکتاتوری شاه فراهم نبوده است. اما دکتر جاوید، پس انقلاب و سرنگونی شاه، سال ۱۳۵۸ شمسی کتابی به زبان ترکی و بنام آذربایجان فولکلوریندان نمونه لر در دو جلد منتشر نموده است.

دکتر جاوید، در جلد اول صفحه ۱۳۲ کتاب آذربایجان فولکلوریندان نمونه لر عنوانی با نام ایگیتلیک صفتی (صفت مردانگی) دارد که در آن مطلب به یکی از مردانگی ستارخان در دوران مشروطیت و جنگ آلوار (آلوار داعواسی) اشاراتی نموده است، همانگونه که در شکل ۷ هم نشان داده شده است.

لازم به ذکر است، اهالی منطقه آلوار در دوران مشروطیت، بیشتر مشروطه طلب بوده یاریگر مجاهدان بوده اند. یکی از جنگهای مهمی هم که در منطقه بوجود آمده، جنگ آلوار مذکور بالا میباشد. منظور از آلوار در اینجا نیز، به نظر همان

[۲۵۶] متن و قبیله	[۲۵۶]
بست به وایقان و حریم ابار و قنات وایقان و به حریم قناتی معروف به ایشاه و رعایا و منسوب به امیر عازله الدین فلکی و به راه کوزه کتان از تبریز باجمله قناتی که منسوب است، و این هر دو معروفند به ایشاه این صریح.	که موقوف ^۱ بر مصالح مسجد دینه.
[۲۵۸] تمامت چهار دانگه مشاع از قریه متیق از دیه های ناحیه تبریز. حدود آن متصل است به اراضی قریه پرام ^۲ علیا و به اراضی مزرعه کرد ^۳ و به اراضی مزرعه نمرد و به اراضی قریه سماج یا نواحی و لواحق که منسوب است این حصه از میر ^۴ جمال الدین محمد ابرقوی به این ضمیمه وقف به بیایمت شرعی منتقل شده.	[۱۵] تمامت زمین به راه تبریز و زمین یرده کوئی ^۵ معروف به زراعت حسین دستان (۹) و به زمین کهنه راه و به زمین معروف به زراعت محمد الیاس.
[۲۶۱] تمامت قریه اشلاق ناحیه مهر ابرود از نواحی مدینه تبریز، حدود آن متصل است به اراضی گلوان علیا و به اراضی قریه واعدان و به اراضی قریه کچل اباد و به موضع شوره دره با نواحی و لواحق.	[۱۶] تمامت زمین ^۲ [۱۷] تمامت سدس و ثمنی مشاع از قریه لاکدج از دیه های ناحیه صحرای تبریز، حدود آن متصل است به اراضی قریه علیا باد ^۱ به اراضی قریه شامیان و ابلال و به اراضی قریه کجیاد و به اراضی مزرعه فضل الدین احمد و به ساقی خواهان بند و به سوردچین و به اراضی درب و بیجویه و به اراضی درب نو باخونی، با جمیع نواحی و لواحق و مناسبات و منسوبات و متعلقات، و این حصه از ملکه
[۲۶۲] تمامت قریه ایشاه ^۱ معروف به بلدق از نواحی رودقنات از نواحی تبریز محدود به اراضی دیه کلا ^۲ [نه] دیه اراضی مسافان و به اراضی دیه و متیق ^۳ و به نهرس راه رود ^۴ با جمیع نواحی و لواحق و منسوبات و متعلقات.	[۱۹] تمامت حواصت متعلقه که متین اند بر ساقی قریه و (۹) برس کوچه خاصه (۹) کی از نواحی این مفتوح است بر طریق خراسان، سواى ملکه ورثه حسن دود ^۵ . [۲۰] تمامت قطعه آینه بیشتر محدود به راه

شکل ۹: سند قدمت اسکی آلوار از وقف نامه ربع رشیدی، سال ۷۰۹ قمری

نامه موجود میباشد. در وقف نامه مذکور، از روستاهای مختلف صحرای تبریز هم اسناد تاریخی مهمی وجود دارند. در وقفنامه ربع رشیدی که به کوشش مجتبی مینوی و ایرج افشار چاپ گشته، در صفحه ۲۵۶، اراضی وقفی رشیدالدین در روستای لاکه دیزج (لاکدج، نوکه دیزه) از دیه های ناحیه صحرای تبریز مکتوب شده است. همانگونه که در شکل ۹ هم، نمایانده شده است.

موضوع بصورت زیر بازنویسی هم شده است:
" [۱۷] تمامت

سدس و ثمنی مشاع از قریه لاکدج از دیه های ناحیه صحرای تبریز، حدود آن متصل است به اراضی قریه علیاباد و به اراضی قریه مایان و ابلال و به اراضی قریه کجیاد و به اراضی مزرعه فخرالدین احمد و به ساقی خواهان بند و به سور جدید و به اراضی درب و بیجویه و به اراضی درب نو باخونی، با جمیع نواحی و لواحق و مضافات و منسوبات و متعلقات، و این حصه از ملک نظام الدین به مبیعت شرعی منتقل شده."

در این سند قدیمی، به روستای آلوار با نام علیاباد (علی آباد) اشاره شده است که از اسامی کتابت آلوارها میباشد. ابلال از نامه های کتابتی آبالان (آشاغی مایان) بوده، مایان همان یوخاری مایان فعلی میباشد. در این سند، اسم علی آباد (آلوار) بدون پسوند یا پیشوند متمایز کننده دو آلوار



شکل ۸: نقشه روسی، روستاهای مالی آلوار و بولشوی آلوار، سال ۱۹۲۶ میلادی

جستجوی ساده اینترنتی هم به این نتیجه رسیدیم که مالی و بولشوی در زبان روسی بترتیب دارای معانی کوچک و بزرگ هستند که در برای تفکیک این دو روستا در دو قرن اخیر آنها هم لغات مناسبی بوده اند. نتیجه اینکه، مالی (مال) و بولشوی (بول) در اول اسامی دیگر آلوارها در سایت جهانی نامهای جغرافیایی، از زبان روسی نشات گرفته اند. بعلاوه در نقشه روسی هم کاملاً مشخص است که اسکی آلوار در مسیر بوده، ولی آشاغی آلوار نیست.

سند قدمت اسکی آلوار از وقف نامه ربع رشیدی

وقف نامه ربع رشیدی، توسط رشیدالدین فضل الله همدانی وزیر غازان خان ایلخانی در سال ۷۰۹ قمری (۱۳۰۹ میلادی و حدود هفتصد سال پیش) نوشته شده، در آن به شرح و توضیح املاک و اراضی وقف شده شخصی رشیدالدین و نحوه اداره عواید وقفات برای شهرک علمی ربع رشیدی تبریز که خود او ایجاد کرده بود، پرداخته شده است. اطلاعات ارزشمند جغرافیایی و تاریخی در مورد تبریز و اطراف آن در وقف

نظام مالیات عرفی دولت عثمانی دارای قواعد پیچیده مخصوص خود بود که تفاوت اساسی با نظام مالیات‌گیری ایران عهد صفوی داشت (موسوی و ستایش، ۱۳۹۷، ۱۶۷). مأموران عثمانی طبق نظام‌نامه‌های مدون و منظم از ساکنان سرزمین‌های فتح شده مالیات‌های گوناگونی را اخذ مینمودند. در این نظام مالیاتی، رعایای روستانشین علاوه بر پرداخت مالیات زمین زراعی از بابت محصولات کشاورزی و دامی نیز خمس، عشر و ... پرداخت میکردند. علاوه بر این، مالیات‌های دیگری نیز از بابت حوادث و اتفاقات گوناگونی همچون عروسی، جرم و جنایت و ... بر گرده رعیت ساکن روستا بسته میشد. این مالیات‌ها با نام «رسم»، «عادت»، «خمس»، «عشر» و ... مشخص میگردد و در اینجا، به سه دسته مالیات مربوط به سند مورد بحث اشاراتی میشود:

(الف) زمین زراعی

دهقانان برحسب مقدار زمینی که جهت کشاورزی در اختیار داشتند مبلغ معینی را به عنوان مالیات پرداخت میکردند. این نوع مالیات «چفت رسمی» یا «رسم چفت» نامیده میشد. این مالیات هم از زمین کشاورزی اخذ میشد و هم از خانوارهای کشاورز (احسان اوغلو و دیگران، ۱۳۹۷، ۷۷۰)؛ به این معنا، رعایایی هم که زمینی در اختیار نداشتند «چفت رسمی» پرداخت میکردند. میزان مالیات مربوط به هر یک از طبقات رعایا در ادوار گوناگون تاریخی و نیز در هر یک از مناطق جغرافیایی متفاوت بوده است. چفت: مقدار زمینی که سالانه با یک جفت گاو نر شخم زده میشد. این مقدار زمین نسبت به جنس خاک در جاهای مختلف تفاوت داشت. مالیات سالانه این مقدار زمین ۵۰ آغچه بود.

نیم: کسانی که نصف «چفت» زمین در تصرف خود داشتند مشمول مالیات «نیم» یا «نیم چفت» میشدند و مالیات آنها نیز نصف مالیات «چفت» بود (۲۵ آغچه).

بناک: کشاورزی که کمتر از نیم چفت زمین در اختیار داشت مالیات «بناک» ادا میکرد (۱۸ آغچه).

جبه: اگر مرد متأهلی مالک زمین زراعی نبود و بر روی زمین دیگران کار میکرد در این رده قرار میگرفت و ۱۲ آغچه مالیات سالانه پرداخت میکرد.

مجرد: مردان مجرد فاقد زمین که دارای درآمد بودند ۶ آغچه مالیات میپرداختند.

آمده است. با وجود این، همانطوریکه در قسمت دوم ذکر گردید، یکی از همسایگان اسکی آلوار، لاکه دیزج میباشد، آنهم در شهرک صنعتی اطلس تبریز. اما به گفته آقای فرامرزی ابیضی، از افراد مسن آشاهی آلوار و آشنا به کووشنهای منطقه، آشاهی آلوار با لاکه دیزه همسایه نمیباشد و بین اراضی این دو روستا، کووشن خوجا دیزه (خواجه دیزج) قرار گرفته است. پس قریب به یقین این علی آباد، همان اسکی آلوار میباشد. اما بفرض اگر آن قسمت از کووشن خوجا دیزه که مابین آشاهی آلوار و لاکه دیزه قرار گرفته در زمان نوشتن وقفنامه ربع رشیدی متعلق به آشاهی آلوار بوده باشد و علی آباد وقفنامه هم همان یثنی آلوار باشد. باز با این مدرک، تردیدی باقی نماند که در آن تاریخ اسکی آلوار هم وجود داشته است، بدلیل قدمت بیشترش از آشاهی آلوار.

(۵) اسکی آلوار در ۳۰۰ سال پیش

حدود ۳۰۰ سال پیش، عثمانیها، برای مدت محدودی و تا ظهور نادرشاه افشار آذربایجان و غرب ایران را تصرف مینمایند. از آن دوران اشغال، اسناد و مدارک تاریخی فراوانی به جای مانده است که حاوی اطلاعات ناگفته و ارزشمندی درباره اوضاع مملکت و شیوه تعامل عثمانیان با سرزمین‌های تصرف شده در آن روزگار پرآشوب است. این اسناد در دو جا در ترکیه نگهداری میشوند: آرشیو نخست‌وزیری عثمانی و آرشیو موزه کاخ توپ‌کاپی.

قبلا در این موضوع، در مقاله ساغالان (بازخوانی یک سند تاریخی)، بطور مفصل به بازخوانی دفتر مالیاتی ساغالان از روستاهای لوای (ایالت) تبریز آذربایجان پرداخته شده که فروردین ماه سال ۱۴۰۰ شمسی و ماهنامه اوزان در تهران چاپ گردیده است. در اینجا اما، مروری مشابه بر داده‌های اسکی آلوار منطقه درج گشته در دفاتر مالیاتی عثمانیها خواهد شد، ولی از منبعی دیگر. در ابتدا هم، جهت آشنایی خوانندگان این مقاله با موضوع، قسمت نظام مالیاتی عثمانی با تغییراتی اندک از مقاله ساغالان درج میگردد و برای مشاهده منابع و توضیحات بیشتر به مقاله مذکور مراجعه شود.

نظام مالیاتی عثمانی



(ب) محصولات زراعی و باغی

اراضی فتح شده توسط قوای عثمانی تحت ادارهٔ مأموران دولت فاتح قرار میگرفت و کشاورزان به عنوان مستأجر دایمی و موروثی بر روی زمین زراعی کار میکردند و در ازای محصولی که از آن برداشت میکردند سالانه مبلغی را به عنوان مالیات پرداخت میکردند (احسان اوغلو و دیگران، ۱۳۹۷، ۷۶۷). مالیات محصولات کشاورزی با اسامی و قواعد خاصی مشخص میشد:

خمس: محصولات کشاورزی (غلات، تخم کتان و ...) شامل خمس یا پنج یک میشد که در واقع مالیات ۲۰ درصد محصول بود. گفتنی است، این خمس غیر از خمس شرعی میباشد.

عشر: یا ده یک که مالیات ۱۰ درصد محسوب میشد. شامل باغات، میوه، بستان و پنبه و ... بود. میوه و بستان و ... اگر به قصد رفع نیاز خانواده کاشته میشد مشمول مالیات نمیگردید (احسان اوغلو و دیگران، ۱۳۹۷، ۷۶۸).

علاوه بر خمس و عشر محصولات زراعی و باغی، مالیاتی به نام «بهاء کاه» نیز از بابت کاه و علوفه اخذ میگردد.

(ج) مالیات‌های متفرقه

طیف گسترده‌ای از فعالیت‌های جمعی و عملکردهای فردی رعایا مشمول انواع مالیات میشد که هر کدام اسم و رسم خاصی داشت:

عادت اغنام: مالیاتی که از صاحبان گوسفند و بز دریافت میگردد.

رسم عروسانه: به هنگام برگزاری مراسم ازدواج داماد (احسان اوغلو و دیگران، ۱۳۹۷، ۷۷۳) و یا پدر عروس (تاشکین، ۲۰۱۳، ۶۸) مبلغی را به عنوان مالیات عروسی به مأموران دولتی پرداخت میکردند. این مبلغ برای عروس باکره ۱۲۰ آغچه و برای عروس ثیبه ۶۰ آغچه بود. ثیبه زنی که شوهر خود را به سبب مرگ یا طلاق از دست داده باشد.

دشتبانی: جریمه‌ای که از بابت آسیب به محصولات کشاورزی اخذ میشد.

طاپوی زمین: مبلغی که از بابت هزینهٔ ثبت سند تصرف زمین دریافت میشد.

نیابت: مالیاتی که در برابر خدمات ارائه شده توسط کارکنان دولت اخذ میگردد.

جرم و جنایت: مالیات اخذ شده از مجرمان با توجه به نوع جرم و توان مالی مجرم.

مژدهٔ عبد آبق و یاوه و قاچقون و غیرها: مبلغی که از بابت پیدا شدن عبد آبق (بردهٔ فراری)، یاوه و قاچقون (حیوان فراری) از مالک برده یا حیوان اخذ میشد.

باد هوا: رعایایی که زمینی در اختیار نداشتند و به مشاغل تجاری میپرداختند شامل مالیات باد هوا میشدند (پاکالین، ۱۹۷۱، جلد ۳، ۲۹) در منابع دیگر باد هوا را مجموعه‌ای از مالیات‌های متفرقه (شامل موارد فوق) تعریف کرده‌اند (تاشکین، ۲۰۱۳، ۶۷). کلمهٔ *bedava* در ترکی استانبولی به معنای «رایگان» نیز شکل دیگری از این واژه است.

سال قبل (۲۰۲۴ میلادی) در رابطه با موضوع فوق، در باکو کتاب دفتر مفصل مالیاتی مربوط به لوای تبریز و سال ۱۷۲۴ میلادی توسط پروفیسور شاهین مصطفی یثف از آکادمی علوم جمهوری آذربایجان به زبان ترکی آذربایجانی ترجمه گشته، در دو جلد انتشار یافته است. بعداً نیز خود مؤلف، متعاقب تقاضای بسیاری از علاقمندان، این اثر بسیار با ارزش را برای استفاده عموم به طور رایگان در وبسایت آکادمیا قرار داده است. هر دو جلد کتاب پروفیسور مصطفی یثف از وبسایت مذکور دانلود شده، از آنها استفاده شده است. اطلاعات گرانقدری در مورد اسکی آلوار هم، در دفاتر مالیاتی لوای تبریز مشاهده میگردند.

در جلد اول کتاب دفتر مفصل مالیاتی پروفیسور مصطفی یثف، فهرست ناحیه خیتای لوای تبریز در صفحه ۲۴۲ ذکر شده که شامل ۳۰ مورد میباشد. اولین مورد و مرکز آن ناحیه، شیخ حسنلی است که به نظر میرسد همان روستای شیخ حسن دهستان لاهیجان بخش خسروشاه شهرستان تبریز باشد. نام اسکی آلوار با نام دیگر موللا احمدلی نیز، در فهرست ناحیه خیتای مشاهده میگردد.

تحلیل محتوا

توضیحات مالیاتی روستای اسکی آلوار با نام دیگر موللا احمدلی، در صفحات ۲۵۶ و ۲۵۷ جلد اول کتاب دفتر

23 – ADI ÇƏKİLƏN [NAHİYƏYƏ] TABE [OLAN] ƏSKİ ƏLVAR KƏNDİ,
BAŞQA ADI MOLLAƏHMƏDLİ³⁰³

Hacı Zaman Hacı Əsgər oğlu (bennak)	Qorxmaz Sərrafqulu oğlu (bennak)
Əlipənəh – onun qardaşı (bennak)	Murad Bayram oğlu (bennak)
Əbdülrəhim – digər qardaşı (müçərrəd)	Məhəmmədəli – onun qardaşı (bennak)
İmamqulu Hacı Əliverdi oğlu (bennak)	Məhəmmədmirzə – onun oğlu (bennak)
Məhəmməd – onun qardaşı (bennak)	İmamverdi – onun qardaşı (bennak)
Dilək Səlbəli oğlu (bennak)	Nəqdi Qeydi oğlu (bennak)
Rəsul – onun qardaşı (bennak)	Nuru Əli oğlu (bennak)
Əbdülrza – onun qardaşı (müçərrəd)	Şükürqulu Əliqulu oğlu (bennak)
Şərif Mövcəli oğlu (bennak)	Hüseynəli – onun oğlu (müçərrəd)
Bədirəli – onun oğlu (bennak)	Əlihümmət Mirim oğlu (bennak)
Hüseyn Şərif oğlu (bennak)	Aşır Sübhanverdi oğlu (bennak)
Cahanqulu Hacı Hüseyni oğlu (bennak)	Kazıməli – onun qardaşı (bennak)
Əlisuvar – onun oğlu (bennak)	Rüstəm Dərviş oğlu (müçərrəd)
Əliəvsər (?) – onun qardaşı (müçərrəd)	Əli – onun qardaşı (bennak)
Dinməhəmməd Əlif oğlu (bennak)	Dövlət Rəhmanqulu oğlu (bennak)
Sultan – onun qardaşı (müçərrəd)	Ağaqulu – onun oğlu (müçərrəd)
Yaqub – digər qardaşı (bennak)	Nurqulu – onun qardaşı (bennak)
Məhəmmədrza Kəlbəli oğlu (bennak)	Əlibəy Hacı Piribəy oğlu (bennak)
Saqi – onun qardaşı (müçərrəd)	Nəqdi Əliqulu oğlu (bennak)
Budaq Xocaqulu oğlu (bennak)	Niyaz – onun qardaşı (müçərrəd)
Bünyadəli – onun oğlu (müçərrəd)	Ələmqulu – digər qardaşı (müçərrəd)
Rəcəbəli Tahir oğlu (bennak)	Seyfəli Piri oğlu (bennak)
Rəhimqulu Hatəm oğlu (bennak)	İsmayıl Əmirqulu oğlu (bennak)
Gürzəli Əbdülcəni oğlu (bennak)	Mürüvvətəli Hacı Piribəy oğlu (bennak)
Səlbəli – onun qardaşı (bennak)	Hüseynəli – onun oğlu (müçərrəd)
(s. 175) Şərbətəli Gürzəli oğlu (bennak)	Tagi İmamverdi oğlu (bennak)
Hümmətəli – onun qardaşı (müçərrəd)	İmamverdi – onun oğlu (müçərrəd)
Ələkbər Cəbiəli oğlu (bennak)	Yəhya Xanəhməd (bennak)
Cəbiəli – onun oğlu (bennak)	İmamqulu – onun qardaşı (bennak)
Səfixan Ələkbər oğlu (bennak)	

³⁰³ Əlyazmada "Əlvar-i Atiq" (الوار عتيق) və "Monlaəhmədlü" (منلا احمدلو) kimi yazılıb.

همچنین، مطابق شکل ۱۱ که در صفحه ۲۵۷ کتاب آمده، انواع خمس (مالیات) گرفته شده از بابت گیاهان دانه دار در روستای اسکی آلوار به تفکیک تعداد افراد و قیمت آنها ذکر گردیده اند.

مفصل مالیاتی مصطفی یثف آمده است. مطابق شکل ۱۰، نام سرپرستان مرد اسکی آلوار در آنجا قید شده است و شامل ۵۹ نفر مرد بالغ میباشد که وضعیت تصرف زمین کشاورزی نیز داخل پارانتر ثبت شده است.

شکل ۱۰: اسامی سرپرستان مرد قریهٔ اسکی آلوار به زبان ترکی آذربایجانی همانطوریکه در شکل ملاحظه میگردد، نام این روستا، در نسخه اصلی عثمانیها الوار عتیق ضبط شده است و توسط مترجم آذربایجانی مانند موارد مشابه، بصورت اسکی الوار برگردان شده است.

در اینجا، کلمه اسکی بومی و صحیح است، اما بومی الوار، آلوارمیباشد. کلمه عتیق نیز، به روشنی نشان دهنده کهن تر بودن این روستا نسبت به آشاهی آلوار است. همچنین، نام دیگر این روستا به شکل منلا احمدلو ضبط شده است و مترجم بدرستی منلا را گویشی از ملا تشخیص داده،

ثبت کرده است. ضبط موللا احمدلی (ملا احمدلو) بعنوان نام دیگر این روستا جای شکی باقی نمیگذارد که این روستای مضبوط در ناحیه خیتای همان روستای مورد بحث است.

اسامی سرپرستان مرد قریهٔ اسکی آلوار شکل ۱۰، از ترکی آذربایجانی به زبان فارسی ترجمه شده، در جدول ۱ درج گشته است. توجه به اسامی رعایای ساکن روستای اسکی آلوار، زبان رایج و نوع مذهب رعایا را در این آبادی آشکار میسازد. وجود نامهای ترکی همچون آشیر، قورخماز، بایرام، آققلی، بوداق و غیره نشان دهنده حضور تاریخی ترکان در این آبادی میباشد. همچنین، نامهایی نظیر امام وثردی و اسامی ترکیبی زیاد علی، منعکس کننده شیعه بودن اهالی این روستاست.

حاجی زامان پسر حاجی عسگر (بناک)	قورخماز پسر صراف قلی (بناک)
علی پناه – برادر او (بناک)	مراد پسر بایرام (بناک)
عبدالرحیم – برادر دیگر او (مجرد)	محمدعلی – برادر او (بناک)
امامقلی پسر حاجی علی وثردی (بناک)	محمدمیرزا – پسر او (بناک)
محمد – برادر او (بناک)	امام وثردی – برادر او (بناک)
دیلک پسر سلبی علی (بناک)	نقدی پسر قیدی (بناک)
رسول – برادر او (بناک)	نوری پسر علی (بناک)

عبدالرضا - برادر او (مجرد)	شکرقلی پسر علی قلی (بناک)
شریف پسر موج علی (بناک)	حسینعلی - پسر او (مجرد)
بدیرعلی - پسر او (بناک)	علی همت پسر میریم (بناک)
حسین پسر شریف (بناک)	آشیر پسر سبحان وئردی (بناک)
جهان قلی پسر حاجی حسینی (بناک)	کاظم علی - برادر او (بناک)
علی سووار - پسر او (بناک)	رستم پسر درویش (مجرد)
علی سووار (؟) - برادر او (مجرد)	علی - برادر او (بناک)
دین محمد پسر علی (بناک)	دولت پسر رحمان قلی (بناک)
سلطان - برادر او (مجرد)	آفاقلی - پسر او (مجرد)
یعقوب - برادر دیگر او (بناک)	نورقلی - برادر او (بناک)
محمدرضا پسر کلبعلی (بناک)	علی بی پسر حاجی پیر بی (بناک)
ساقی - برادر او (مجرد)	نقدی پسر علی قلی (بناک)
بوداق پسر خواجه قلی (بناک)	نیاز - برادر او (مجرد)
بنیادعلی - پسر او (مجرد)	علمقلی - برادر دیگر او (مجرد)
رجبعلی پسر طاهر (بناک)	سیفعلی پسر پیری (بناک)
رحیم قلی پسر حاتم (بناک)	اسماعیل پسر امیرقلی (بناک)
گرزعلی پسر عبدالغنی (بناک)	مروتعلی پسر حاجی پیری بی (بناک)
سلبی علی - برادر او (بناک)	حسینلی - پسر او (مجرد)
شربت علی پسر گرزعلی (بناک)	تقی پسر امام وئردی (بناک)
همتعلی - برادر او (مجرد)	امام وئردی - پسر او (مجرد)
علی اکبر پسر جبی علی (بناک)	یحیی پسر خان احمد (بناک)
جبی علی - پسر او (بناک)	امامقلی - برادر او (بناک)
صفی خان پسرعلی اکبر (بناک)	

جدول ۱: ترجمه فارسی اسامی سرپرستان مرد قریه اسکى آلوار

در این سیاهه، کنار اسامی افراد به نوع مالیات پرداختی هر فرد نیز اشاره شده است که حاصل جمع آنها عبارت است از: بناک ۴۵ نفر و مجرد ۱۴ نفر. یعنی، ۴۵ نفر از اهالی روستا کشاورزانی بوده اند که کمتر از نیم چفت زمین در اختیار داشته مالیات «بناک» ادا میکردند که بهای آن ۱۸ آغچه میباشد. ۱۴ نفر هم، مردان مجرد فاقد زمین که دارای درآمد بودند، ۶ آغچه مالیات میپرداختند. همچنین با این فرض که کسی از اهالی روستا از پرداخت مالیات معاف نشده است میتوان گفت، در سال سرشماری در روستای اسکى آلوار ۴۵ خانوار و با فرض هر خانوار ۵ نفر، حدود ۲۲۵ نفر زندگی میکردند.

در این لیست اسامی، در صورتیکه مردی نسبت خانوادگی پدری با مرد ردیف قبلی داشته، به جای نام پدرش آن نسبت ضبط شده است و مشخصا بدین ترتیب نام پدر فرد مزبور هم در لیست وجود خواهد داشت. بعنوان مثال، در ابتدای لیست حاجی زامان پسر حاجی عسگر قید شده، بعدا علی پناه بعنوان برادر او ذکر گردیده است که مشخص میشود حاجی عسگر پسر علی پناه نیز میباشد.

شکل ۱۱: انواع خمس گرفته شده از گیاهان دانه دار به زبان ترکی آذربایجانی
انواع خمس گرفته شده از بابت گیاهان دانه دار از اهالی اسکی آلوار، به فارسی ترجمه گشته و در جدول ۲ درج گردیده است.

چفت ۷ نفر قیمت ۳۵۰ آغچه	بناک ۴۴ نفر قیمت ۷۹۲ آغچه	مجرد ۱۵ نفر قیمت ۹۰ آغچه	گندم ۷۰ کیل قیمت ۲۸۰۰ آغچه	جو ۳۵۰ کیل قیمت ۱۱۵۰ آغچه
عشر ۷ پنبه من قیمت ۷۰۰ آغچه	عشر بستان ۲۰ آغچه	مالیات گوسفندوبز ۱۰ آغچه	مالیات چمن ویونجه ۲۰ آغچه	مالیات آغل و قشلاق ۱۰۰ آغچه

Dənli bitkilərdən alınan xüms

Çift vergisi – 7 [nəfər] – 350 [ağça]
 Bennak vergisi – 44 [nəfər] – 792 [ağça]
 Mücərrəd vergisi – 15 [nəfər] – 90 [ağça]
 Buğda – 70 keyl; dəyəri – 2 800 [ağça]
 Arpa – 350 keyl; dəyəri – 1 150 [ağça]
 Pambıq üşrü – 7 mən; dəyəri – 700 [ağça]
 Bostan üşrü – 20 [ağça]
 Qoyun və keçi vergisi – 10 [ağça]
 Çayır vergisi ilə yonca – 20 [ağça]
 Ağıl və qışlaq vergisi – 100 [ağça]
 Gəlinlik vergisi: bəkirə qız üçün – 120 [ağça], dul qadın üçün – 60 [ağça], dəyəri – 180 [ağça]
 Daştbani və torpaq tapusu – 360 [ağça]
 Niyabət, badi-hava, cürm-ü-cinayət, müjdə-i abd-i abiq, yava və başqa [rüsümlər] – 700 [ağça]

Yekun: 7 082 [ağça]



28 - ADI ÇƏKİLƏN [NAHİYƏVƏ] TABE [OLAN] YENİ ƏLVAR²⁷⁷ KƏNDİ

Məhəmməd Bəkir oğlu (çift)	Əlinəzər – onun oğlu (müçərrəd)
Əbdülkərim – onun qardaşı (bennak)	Babacavan Hüseynçavan oğlu (caba)
Əliverdi Məhəmməd oğlu (bennak)	Allahverdi Bəktəş oğlu (bennak)
Əlimədəd – onun oğlu (müçərrəd)	Muradçavan Şərəf oğlu (bennak)
Xocaəli Hacı Rəsul oğlu (çift)	Kövsər Babacavan oğlu (bennak)
Xoca Abdulla oğlu (nim)	Ağaqulu Zülfüqar oğlu (caba)
Dərviş Heydər oğlu (nim)	Cəfər İsa oğlu (bennak)
Ağaməhəmməd – onun qardaşı (müçərrəd)	Seyidqulu Fəttah oğlu (bennak)
Heydərhan Lütfi oğlu (çift)	Əliverdi Allahverdi oğlu (bennak)
Mahmud Ağam oğlu (bennak)	(s. 149) Gülmirzə Şəbi oğlu (bennak)
İshaq Abbas oğlu (caba)	Mehrəli Molla Saleh oğlu (müçərrəd)

Dənli bitkilərdən alınan xüms

Çift vergisi – 3 [nəfər] – 150 [ağça]
 Nim vergisi – 2 [nəfər] – 50 [ağça]
 Bennak vergisi – 8 [nəfər] – 144 [ağça]
 Caba vergisi – 2 [nəfər] – 24 [ağça]
 Müçərrəd vergisi – 5 [nəfər] – 30 [ağça]
 Buğda – 100 keyl; dəyəri – 4 000 [ağça]
 Arpa – 50 keyl; dəyəri – 1 500 [ağça]

²⁷⁷ Əlyazmada “Əlvar-i Cədid” (الوار جدید) kimi yazılıb. Mətnə “Əlvar” adını daşıyan bir neçə kənd mövcuddur. Günümüzdə Təbriz şəhristanının Mərkəzi bəxşinin Acıçay dehistanına tabe olan Yuxarı Əlvar – “Əlvar-i Ülya” (الوار علی) və Aşağı Əlvar – Əlvar-i Sufla (الوار سفلی) kəndləri mövcuddur. Farsca “İran türklərinin milli coğrafiyasının lüğəti” (-1973cü il) əsərindəki məlumata görə, o zaman Təbriz şəhristanının Bostanabd bəxşinin Mehranrud dehistanına tabe olan “Əlvar” (الوار) adlı kənd mövcud idi (Fərhəng-i coğrafiya-yi milli-yi Torkan-i İran-zemin, s. 23).

نیابت، باد هوا، جرم و جنایت، مژده عبد آبیق، یاوه و سایر رسومات ۷۰۰ آغچه	مالیات	مالیات
	عروسی	دشتبانی
	دختر	و طاپوی
	باکره	زمین
	۲۰	۳۶۰
	آغچه	آغچه
	زن بیوه	۱۸۰
جمع کل: ۷۰۸۲		آغچه

جدول ۲: انواع خمس گرفته شده از گیاهان دانه دار به فارسی

یثنی آلوار (آشاغی آلوار)

در جلد اول کتاب دفتر مفصل مالیاتی مصطفی یثف، فهرست ناحیه سرد صحرای تبریز در صفحات ۱۷۹ و ۱۸۰ ذکر شده که شامل ۵۰ مورد میباشد و اولین مورد و مرکز آن ناحیه سردرود (سردری) میباشد. نام یثنی آلوار نیز، در فهرست ناحیه سرد صحرا دیده میشود و توضیحات مالیاتی آن روستا، در صفحات ۲۳۰ و ۲۳۱ ضبط گردیده است. همچنین مطابق شکل ۱۲، نام سرپرستان مرد بالغ یثنی آلوار در آنجا قید شده است که شامل ۲۲ نفر میباشد.

شکل ۱۲: اسامی سرپرستان مرد قریه یثنی آلوار به زبان ترکی آذربایجانی
اسامی سرپرستان مرد قریه یثنی آلوار، از ترکی آذربایجانی به زبان فارسی ترجمه شده، در جدول ۳ درج گردیده است.

محمد پسر بکیر (چفت)	علی نظر - پسر او (مجرد)
عبدالکریم - برادر او (بناک)	باباجوان پسر حسین جوان (جبه)
علی وئردی پسر محمد (بناک)	الله وئردی پسر بکتاش (بناک)
علی مدد - پسر او (مجرد)	مرادجوان پسر شرف (بناک)
خواجه علی پسر حاجی رسول (چفت)	کوثر پسر باباجوان (بناک)
خواجه فرزند عبدالله (چفت)	آق اقلی پسر ذوالفقار (جبه)
درویش پسر حیدر (نیم)	جعفر پسر عیسی (بناک)
آقامحمد - برادر او (مجرد)	سیدقلی پسر فتاح (بناک)
حیدرخان پسر لطفی (چفت)	علی وئردی پسر الله وئردی (بناک)
محمود پسر آغام (بناک)	غلامرضا پسر شبی (بناک)
اسحاق پسر عباس (جبه)	مهرعلی پسر ملا صالح (مجرد)

جدول ۳: ترجمه فارسی اسامی سرپرستان مرد قریه یثنی آلوار

است و یکی از این مدارک هم نقشه روسی شکل ۸ می باشد.

نهایت اینکه، در مقاله ساغالان (بازخوانی یک سند تاریخی) ذکر شده است که روستای فعلی ساغالان با جمعیتی اندک پس از زلزله مهلک ۱۱۳۳ قمری تبریز شکل گرفته است. همان زلزله مهلک ذکر شده، بایستی باعث نابودی روستای اسکی آلوار در نزدیکی ساغالان نیز شده باشد و میتوان گفت، محل قدیمی اسکی آلوار بحث گردیده در قسمت دوم و واقع در درون محوطه های انبارها و کارگاههای ادارات برق و مخابرات استان آذربایجان شرقی، مکان این روستا و جای زیست اهالی آن روستا قبل از آن زلزله بوده است. اما پس از زلزله مهلک ۱۱۳۳ قمری تبریز، از محل قدیمی به مکان جدید و فعلی تغییر مکان یافته است. لازم به ذکر است، آمار اسناد مالیاتی عثمانی اسکی آلوار (و نیز یثنی آلوار) چند سالی بعد از سال ۱۱۳۳ قمری هستند و به احتمال زیاد آن روستا هم در این اسناد نسبت به حدود ۱۰ سال قبل از آن تاریخ، کاهش جمعیت داشته است.

همانطوریکه در شکل ۱۲ ملاحظه می گردد، نام این روستا، در نسخه اصلی عثمانیها الوار جدید ضبط شده است و توسط مترجم آذربایجانی مانند موارد مشابه، بصورت یثنی الوار برگردان شده است. در اینجا، کلمه یثنی بومی و صحیح است، اما بومی الوار، آلوار می باشد. کلمه جدید نیز، به روشنی نشان دهنده جدیدتر بودن این روستا نسبت به یوخاری آلوار است.

باتوجه به مشخص شدن بدون تردید یوخاری آلوار در اسناد مالیاتی عثمانی، این یثنی آلوار هم بایستی همان آشاغی آلوار باشد. زیرا، در همان ناحیه سرد صحرای مورد انتظار ضبط گردیده است، به مانند روستاهای آبالان (ابلال)، مایان (یوخاری مایان)، ساغالان، کوجووار و غیره.

همچنین، نامهایی همچون آغام، علی وئردی، حیدرخان، آق اقلی، الله وئردی و نیز اسامی ترکیبی زیاد علی، نشان دهنده حضور تاریخی ترکان شیعه در این آبادی است.

از مقایسه جداول ۱ و ۳ میتوان دریافت، در آزمان اسکی آلوار از یثنی آلوار تعداد مردان و خانوارهای بیشتری داشته و بزرگتر بوده است. در حالی که در دو قرن اخیر در مدارکی که دیده شده یثنی آلوار (آشاغی آلوار) بزرگتر بوده



۶) ریشه شناسی نام آلوار

آلوار، یک نام نام بومی برای ترکان می باشد و روستاهای زیادی همنام آلوارهای تبریز، در سایر شهرهای سرزمین ترک نشین آذربایجان نیز وجود دارند، مانند آلوار اهر، بستان آباد، خلخال و غیره. آلوارها در اسامی رسمی ایران، معمولاً فارسیزه شده الوار گشته اند. گاهی هم، مانند آلوار خلخال نام جعلی علی آباد یافته اند. همچنین مطابق با سایت جهانی نامهای جغرافیایی، دو روستا با نام آلوار (Alvar)، در استانهای مالاتیا (Malatya) و ارض روم (Erzurum) کشور ترکیه نیز وجود دارند. بعلاوه، در سیاحتنامه ده جلدی و به زبان اصلی ترکی عثمانی اولیا چلبی، سیاح مشهور قرن ۱۱ قمری عثمانی، نام قریه ای بنام آلوار در صفحه ۴۴ جلد پنجم آمده است که از گوگل بوکس دانلود شده سال چاپش ۱۳۱۵ قمری می باشد.

بنابر این، با زبان ترکی میتوان آلوار را ریشه یابی نمود و به نظر میرسد، نام اصل آلبار (Albar) را که آلوار از آن بدست آمده، در زبان ترکی به صورت آل بار (Al bar) میتوان ریشه شناسی نمود. همانطوریکه، در زیر با استناد به منابع معتبر معنانشناسی گشته است.

آل (Al) ترکی، به معنی رنگ سرخ در زبان فارسی

آل، در کتاب دیوان لغات الترک اثر محمود کاشغری که مربوط به قرن پنجم هجری است و توسط دکتر صدیق به فارسی ترجمه گشته، در صفحه ۱۱۶ به دو شکل معنی گشته است:

الف) پارچه

آقای اسماعیل جعفرزاده، اتیمولوژیست دیگر آذربایجانی، در واژه نامه سه جلدی ترکی به ترکی آذربایجان سۆزلویو، در صفحه ۱۵۵ جلد اول در تشریح آل، همان دو مفهوم گفته شده را به همان ترتیب ذکر کرده است، بعلاوه به آندو، چند معنی دیگر را نیز افزوده است. در همانجا، اسامی روستاهایی از آذربایجان و ایران را که با آل شروع میشوند و قاعدتاً بایستی با آل و معانی آن از جمله مترادف سرخ آن وجه تسمیه یابند، آورده است. اسم آلوار مورد بحث نیز جزء آن روستاهاست و روستاها عبارتند از: آلانا/آلانا، آلوانا، آلی، آل قیان، آلوار، آلماس، آلمان، آل قیه سی، آل داشی، آلازار، آل اثیوان و ...

همچنین در زبان ترکی علاوه بر آل، کلمات قیزیل و قیرمیزی هم مترادف رنگ سرخ در زبان فارسی بکار

با توجه به کهن بودن نام آلوار، طبیعتاً هر چه قدر این حروف و واجها در زبانها و لهجه های قدیمتر بررسی گردند، به ثواب نزدیکتر خواهند بود. جهت بررسی اینمورد و بررسی حرفها، به کتاب سیری در تاریخ زبان و لهجه های ترکی تالیف دکتر جواد هیئت مراجعه شده است. در کتاب مذکور، مراحل مختلف زبان ترکی در بخش دوم ذکر گردیده اند و در قسمت اول آن بخش و صفحه ۳۳ تا ۴۴ کتاب به قدیمترین شیوه شناخته شده ترکی، یعنی زبان ترکی گوک ترک (ترکی استانبولی Köktürkçe / ترکی اورخون)، پرداخته شده است. ترکی قدیم گوک ترک مربوط به دوران پیش از اسلام آوردن ترکان بوده، در آن مخرجهای ه، خ، و، ژ و ج وجود نداشته است. بدین ترتیب با توجه به نبود حرف و در ترکی قدیم، میتوان نتیجه گرفت، حرف و در آلوار واج می باشد و بعداً در لهجه ها از حرف ب در آلبار پدیدار گشته است. موضوعی که در لهجه های ترکی آذربایجانی کنونی نیز زیاد مشاهده میگردد. مثلاً، در کتاب دیوان لغات الترک تالیف محمود کاشغری که مربوط به قرن پنجم هجری است و توسط دکتر صدیق به فارسی ترجمه گشته، کلمه بار در صفحه ۵۰۲، به، هست، واژه ای بر وجود چیزی در جایی می باشد، معنا شده است. اما در لهجه های کنونی ترکی آذربایجانی و ترکی استانبولی، در طی زمان، ب به و مبدل و کلمه وار استفاده میگردد.

شنگرفی رنگ که از آن برای خانان بیرق و برای اسبان دولتیان روکش زین و یراق بدوزند. به رنگ شنگرفی، آل al نیز گویند.

ب) حيله و نیرنگ....

کلمه شنگرف در معنی اول، در لغتنامه فارسی دهخدا، به سرخ و آن سرخی که بدان نویسند، معنی شده است. یعنی، معنی اول آل در دیوان لغات الترک همان سرخ می باشد همچنین، اولین مفهوم آل در لغتنامه جامع اتیمولوژیک ترکی- فارسی دیل دینیز اثر آقای اسماعیل هادی، اتیمولوژیست آذربایجانی، در صفحه ۷۶ آن لغتنامه سرخ روشن مشاهده میگردد.

شکل ۱۳: بار (bar) و معانی آن در لغتنامه ترکی قدیمی به ترکی استانبولی

روستاهای متعددی در آذربایجان هستند که نامشان مانند آلوار (آلبار) به وار (بار) ختم میگردند. مثلاً مطابق با آخرین سرشماری کشور ایران در سال ۱۳۹۵ شمسی در آذربایجان شرقی، مکانهایی مانند لووار (لیوار) مرنده، شیندوار (شندآباد) شبستر، کوجووار تبریز و غیره هستند و میتوانند با این معانی فوق بار ریشه یابی گردند.

نتیجه اینکه، آلبار در زبان ترکی، همه سرخ یا کامل سرخ معنانشناسی میگردد. به نظر میرسد این روستا به خاطر اینکه نمای ظاهری جالب توجه سرخ رنگی داشته، بدین نام نامیده شده و مشهور گردیده باشد. به خاطر اینکه موقع تشکیل روستا، مصالح و خاک خانه های کاه گلی آن که مشخصاً در آن موقع محدود و معدود بوده اند، در همه یا غالبشان از خاک قرمزی شبیه کوه عینالی تبریز استفاده شده، آلبار نامگذاری گشته است. آلبار کندی نیز، روستایی که خانه های از دور مشخص آن همه سرخ یا کامل سرخ میباشد، وجه تسمیه مناسبی میگردد.

منابع و مآخذ

۱- آمار استان آذربایجان شرقی در سرشماری سال ۱۳۹۵ شمسی:

https://amar.org.ir/Portals/0/Statistics/CN95_HouseholdPopulationVillage_03_r-14030410121504.xlsx

۲- آلان؛ نام بومی ناحیه تاریخی صحرای تبریز، قدرت ابوالحسنی ساغالان، ماهنامه خدا آفرین، شماره ۲۳۴، تهران، اسفند ماه ۱۴۰۳

۳- فهرست نقشه ها و نقاشی های پاسکال کوست و اوژن فلاندن:

<https://fa.wikipedia.org/wiki/%D9%84%D8%A7%D9%86%D8%AF%D9%86>

۴- ساغالان در اسناد تاریخی سه قرن گذشته، قدرت ابوالحسنی سهلان، ماهنامه خدا آفرین، شماره ۲۱۱، تهران، ویژه آبان، آذر و دیماه ۱۴۰۱

میروند. آنها هم در نام روستاهای زیادی مشاهده میگردند، برای نمونه قیزیل دیزه تبریز و قیرمیزی گؤل توفارقان از این گروهند.

بار (bar) ترکی، به معنی همه یا کامل در زبان فارسی

بار (bar)، در لغتنامه ترکی قدیمی اثر پروفیسور دکتر فضولی بیات و دکتر مینارا علی یثوا، متخصصان موضوع که به زبان ترکی استانبولی در فضای مجازی انتشار داده اند، دو دسته معنی شده است:

(الف) ۱. هست، موجود، همه، هستی ۲. کامل ...

(ب) ۱. رسیدن، رفتن، ملاقات کردن ۲. ... ۳. ... ۴. ...

بار (bar) و معانی آن در لغتنامه ترکی قدیمی مذکور، در شکل ۱۳ نشان داده شده است و در بین معانی دسته اول بار به نظر مترادفهای همه و کامل فارسی در ریشه یابی نام مورد نظر مفاهیم مناسبی هستند.

بار، همانطوریکه در بالا اشاره شده، در کتاب دیوان لغات

bar 1. var, mevcut, hep, varlık; 2. bü-tün; bar bayağut devletli, varlıklı; bar er- var olmak; bar yok bol- yok olmak, yok etmek; bar kıl- yaratmak
bar- 1. varmak, gitmek, ulaşmak; 2. gezmek, dolaşmak; 3. yok olmak, mahvolmak; 4. ölmek, vefat etmek

الترک اثر محمود کاشغری که مربوط به قرن پنجم هجری است، کلمه بار به، هست، معنا گشته است.

بار، در فرهنگ قدیمی ترکی به فارسی سنگلاخ اثر میرزا مهدی خان استرآبادی، منشی نادرشاه، تلخیص حکیم محمد خوئی با عنوان خلاصه ی عباسی و تصحیح دکتر حسین محمدزاده صدیق که سال ۱۳۸۸ توسط انتشارات یاران تبریز چاپ شده، آمده است. در قسمت حرف ب و صفحه ۱۵۴، برای بار (bar) به ترکی دو معنی ذکر شده است، یکی وجود دارد و هست، و دیگری امر از رفتن.

همچنین، در فرهنگ جدید جامع دو جلدی ترکی-فارسی شاهمرسی اثر آقای پرویز زارع شاهمرسی که چاپ دومش سال ۱۳۹۴ در قزوین منتشر شده است، برای وار، همان بار دیوان و سنگلاخ، مترادفهای موجود، هست، در دسترس، دارایی، ثروت و تمول آمده است.



۱۵- دفتر مفصل مالیاتی مربوط به لیوای تبریز (جلد اول)،
پروفسور شاهین مصطفی یثف، چاپ دانشگاه دولتی باکو،
جمهوری آذربایجان، باکو، ۲۰۲۴ میلادی:

TƏBRİZ LİVASININ MÜFƏSSƏL DƏFTƏRİ

Birinci cild

Ön söz, tərcümə və şərhlərin müəllifi

akademik Şahin Mustafayev

Bakı – BDU Nəşr Evi – 2024

۱۶- سیری در تاریخ زبان و لهجه های ترکی، دکتر جواد
هیئت، چاپ سوم، نشر پیکان، تهران، ۱۳۸۰ شمسی

۱۷- دیوان لغات الترك، شیخ محمود کاشغری، ترجمه
دکتر حسین محمدزاده صدیق، چاپ اول، نشر اختر، تبریز،
۱۳۸۳ شمسی

۱۸- جلد پنجم سیاحتنامه اولیا چلبی (ترکی عثمانی)،
درسعادت، چاپ اقدم، سال ۱۳۱۵ قمری:

<https://www.google.com/books/edition/printsec=frontcover>

۱۹- سایت واژه یاب، معنی شناسی در لغتنامه دهخدا:

<https://vajehyab.com/dehkhoda/%D8%B4%D9%86%DA%AF%D8%B1%D9%81>

۲۰- لغتنامه جامع اتیمولوژیک ترکی- فارسی دیل دنیز،
اسماعیل هادی، اختر، تبریز، ۱۳۸۶ شمسی

۲۱- فرهنگ لغت آذربایجان در سه جلد ترکی-
ترکی، اسماعیل جفرلی (جعفرزاده)، نشر احرار، تبریز،
۱۳۹۲ شمسی (۲۰۱۳ میلادی)

۲۲- لغتنامه ترکی قدیمی، پروفسور دکتر فضولی بیات و
دکتر مینارا علی یثوا:

ESKİ TÜRKÇE SÖZLÜK

Prof. Dr. Fuzuli Bayat

Dr. Öğretim Üyesi Minara Aliyeva

۲۴- فرهنگ جامع دو جلدی ترکی-فارسی، پرویز زارع
شاهمرسی، چاپ دوم، نشر آذرمدخت،
قزوین، ۱۳۹۴ شمسی

کانالهای تلگرامی

- آلبوم الوار علیا (@albomealvar)، محمدرضا شوکتی
الوار علیا

- مرندیم (@marandim)، دکتر میرهدایت سیدمرندی

۵- تغییر نام و فارسیزاسیون توپونیمهای شهرستان مرند،
قدرت ابوالحسنی ساغالان، ماهنامه خدا آفرین، شماره
۲۲۹، تهران، مهرماه ۱۴۰۳

۶- مخزن الوقایع (شرح ماموریت و مسافرت فرخ خان امین
الدوله)، حسین بن عبد الله سرابی، به کوشش کریم
اصفهانیان و قدرت الله روشنی (زعفرانلو)، انتشارات دانشگاه
تهران، تهران، ۱۳۴۴ شمسی

۷- سیاحت نامه ابراهیم بیگ، زین العابدین مراغه‌ای، نسخه
کامل سه جلدی در یک مجلد، به کوشش محمدعلی
سپانلو، ناشر آگاه و سپهر خرد، تهران، ۱۳۸۴ شمسی

۸- روزنامه انجمن تبریز، رضا همراز:

<https://salarsolmaz.blogfa.com/post/127>
۹- انجمن (ارگان انجمن ایالتی آذربایجان)، دکتر منصوره
رفیعی (جعفری فشارکی)، نشر تاریخ ایران، تهران، ۱۳۶۲
قمری

۱۰- آذربایجان فولکلوریندان نمونه لر (جلد اول)، دکتر
سلام الله جاوید، انتشارات فرزانه، تهران، ۱۳۵۸ شمسی

۱۱- تاریخ مشروطه ایران، احمد کسروی، انتشارات
امیرکبیر، تهران، ۱۳۶۳ شمسی

۱۲- سایت جهانی نامهای جغرافیایی:

<https://www.geonames.org/>

۱۳- ساغالان (بازخوانی یک سند تاریخی)، قدرت
ابوالحسنی سهلان و جلیل یاری، ماهنامه اوزان، چاپ
تهران، شماره ۲۰، فروردین ماه ۱۴۰۰ شمسی

۱۴- وقف نامه ربع رشیدی، رشیدالدین فضل الله همدانی،
به کوشش مجتبی مینوی و ایرج افشار، سلسله انتشارات
انجمن آثار ملی، تهران، ۲۵۳۶ شاهنشاهی (۱۳۵۶
شمسی)

https://www.otuken.com.tr/u/otuken/docs/e/s/eski-turkce-sozluk-1604587240.pdf?srltid=AfmBOopg_eq_Id_WbZU9NK-MGdztyKeDdDJvYUgiwyoqNFG8KE7auCG

۲۳- فرهنگ ترکی به فارسی سنگلاخ، میرزا مهد یخان
استرآبادی، تلخیص حکیم محمد خوئی با عنوان خلاصه
عباسی، مقدمه، تصحیح و تحشیه دکتر حسین محمدزاده
صدیق، انتشارات توسط یاران، تبریز، ۱۳۸۸ شمسی

كى، «حرامينيز اولسون»، - دئيب اوزومو گۆيلره
توتدوم، الله يما «يول وئرمه» دئديم. «بىز يازيغىق،
اورىمىز پارچالانير»، دئديم... يانيمدا اولان نورانى بىر
قوجا دئدى:

-والله، بو قارغيش اونلار يىن سومويونه ايشله يه جك.
۱۹۹۳-جو ايل آوريلين ۲-ده كلبجر اشغال
اولونموشدو. اورادان كۆچكون دوشن انسانلاردان ۴
عائله بىز يىم ياخين قوهوموموز ايدى، بىيىم اونلار يىن
عائله سىنه گل يىن گئتميشدى، بابام يىن حىطينه
يىغىشميشدىلار. اونلار بورا گلن گون گۆزومون اؤنوندىن
گئتمىر، اوشاق ايدىم، اما يادىمدان چىخمىر؛ توز-
تورپاق ايچىنده، آياقلارى يال يىن، باشلارى آچىق... هئچ
بىرى ده امكانسىز اولماميشدى، اما يوللاردا قاچ ها
قاچدا، كۆچ ها كۆچده آياغىندا كى آياققا بىسىنى
ايتىرلر، تك آياققا بىيىلا گلنلر واردى، هئچ بىرى قويوب
گلدى، يىن يىن زحمتيله قوردوغو ائو-ائشىي دىلمىردى،
هانسىنى دىندىر يىر دىنسه، «گئتدى، حىف او داغلار، او
سولار، او هاوا، او تورپاق» دئىيىردى. هر بىرى ايچىنى
ياندىر يىب كۆز ائدىن او سئوگيله بىرلىكده اوتوز ايل
يانىب كؤسؤو اولدو. سمندر قوشو كىمى ياندىق،
سؤندوك، يئنىدىن ياندىق، ارمنىلر يوردوموزدا توى-
بايرام ائدىردى، بىز ده يانىب-ياخىلىر دىق.

اما بو بؤيوك فاجعه نى اورىيىنده گزديره بىلمه يىن
اوغللار يىن بؤيودويونو گؤروردوك. بؤيوكلىمىز «بىز
دؤزدوك، سىز دؤزمىيىن»، - دئىيىردى.

كلبجر ائله بىر بؤلگه ايدى كى، اونون اشغال اولونماسى
بؤيوك فاجعه ايدى. شوشانىن، لاجىنىن اشغال يىندان
سونرا سرحدلرى قوشقونماز زىروه لرله احاطه اولونان
كلبجر يىن اشغالى بىزه يامان يئر ائلمىشدى.

حربى خدمتىمى كلبجرده كئچمىشدىم، مدت
بىتدىكدن سونرا يئنه حربى خدمتىمه داوام ائتدىم.
ارمنىلر يىن هجوم ائدىجىي ايله باغلى شايعه لر گزىردى...
فرمانده يى الهام عاكىف اوغلو سىتامبر آخشامى
پستوموزا گلدى، عسگرلرله گؤرؤشدو، بىز يىمله صىمى
صحبتلر ائدىب گئتدى. سىتامبر يىن ۲۷-سى صبح

حكا يه لر - اويكولر

HEKAYƏLƏR - ÖYKÜLƏR

قارتال يوواسى

QARTAL YUVASI

SALATIN ƏHMƏDLİ

سالاتىن احمدلى

برگردان : تانای شرقی دره جک



قارتال يوواسى

پاندىمى دورونده بىر دفعه سايتلار يىن بىرىنده كلبجر دن
بىر وئرىلىش حاضرلانمىشدى. شرفسىزلر اىستى سودا
چىمىردىلر. او قدر ايچىم ياندى، ائله بىر آه چكدىم



توتدوق، بونولا دا اونلارین باشینی قاریشدیریب
بیزیمکیلرین آر پی جی لری ایشه سالمالارینا شرایط
یاراتماغا چالیشدیق. اونلارین یاخینلیغینداکی دشمن
سیغیناجاغینی بوش گۆروب گیردیک اورا، دشمن
سیغیناجاغی وورا بیلردی، اونا گۆره ده دقتلی
اولمالییدیق. دوشوندویوموز کیمی ده اولدو. دشمن
بیزیم گیریدییمیز سیغیناجاغی آر پی جی آتشینه
توتدو. علی ماخه واردی، او بوردا آغیر یارالاندى.

دشمن سرعتلی هجوم کئچمیشدی، گۆردوک کی،
گیریدییمیز سیغیناجاغا هجوم اندیلیر، جلد آتش
آلتیندا اولان یثردن اوزاقلاشدیق. دشمن همین
سیغیناجاغا مرمی یاغیشی یاغدیرائدا بیز خیلی آرالیدا
ایدیک.

بیزیم اولدوغوموز یثره یاخین ۵۸/۳۲ ارمنی پستو
واردی، اورادان آتش کسيلمیردی. فرمانده بیزه همین
پستو توتماق امرینی وئردی. ایگیرمی نفرلیک ایک
دسته یه آیریلیب گیزلینجه هجوم کئچدیک. بیر
گروهوموزلا دا اونلارلا دؤیوشوردوک، آتدیقلاری
مرمیلره جاواب وئیردیک و بونولا دا دشمن اونلارلا
یاخینلاشان قوه لریمیزی گۆرموردو. دشمنین پستونا
گیرن دؤیوشچولریمیزه کمک اوچون آتش
ضعیفلیدیندن امکان تاپیب ایرلی یثردیک. بیزه
یوکسکلیکدن دوشمه یه امکان وئرمه ین همین
پستداکی ارمنیلرین چوخونو قیرمیشدیق. قارشیداکی
پستو دا درحال تمیزلمه لی ایدیک. ۱، ۲-جی گروه
دسته لریمیز همین پستو آلماق اوچون هجوم
کئچمیشدی. او پستو دا آلمالییدیق کی، دشمنین
آتش نقطه لری ضعیفله سین، چونکی او پستدان ارمنیلر
بیزی یاخشی گۆروردو، باخمایاراق کی، یوکسکدیدیک،
بیزی آرامسيز خمپاره آتشینه توتموشدولار.

بیزیم اوشاقلار او پستا گیرنده دشمن گله جکلرینی
بیلیمیش، اؤزلرینی قاقمیش کیمی گؤستریب،
خمپاره لری آشاغی چکیب، اورادان پستا گیرن
عسگرلریمیزی آتسه توتدولار. او دؤیوشده بیر چوخ

تغزدن ایدی. پستدایدیق. گۆیده گۆزومه قفیل ایک
نقطه ده طیاره گۆروندو، قیرجی طیاره لر ایدی. قامیش
داغ، جامیش داغ پستلارینا ساری گلیردی. من قامیش
داغدایدییم.

صبح تغزدن ایدی، سپتامبر اولماسینا باخمایاراق قار
یاغیردی. اوستو آچیق سنگره سؤیکنیب دایانمیشدیم،
گۆیدن گلن اوغولتو سسینی دینلیدیم، او ایکی آغارمانی
گۆردوم. تقی اف تورالی - گروهبانی چاغیردیم.

آز کئچمه دی، قیرجی طیاره لر پستلاری ووردو،
آتیلان مرمیلردن بیر پارتلادی، دیگر ایلیشیب
قالدی، پارتلامادی.

هر شئی بیردن-بیره باشلاندى. اوز به اوز ارمنیلرله
آرامیزدا آتیشما باشلادی. اونلار آتیردیلار، بیز ده
آتیردیق. ارمنیلر بیزدن بیر قدر آشاغیداکی پستلاردان
بیزی مرمی آتشینه توتموشدولار محاربه
باشلادیغیندان، ارمنیلرین هجوم کئچدییندن بیزیم
خبریمیز یوخویدو. آز کئچمه دی خبری آلدیق...
محاربه نین قفیل باشلانماسی، دشمنین یئیندن
آرغینلاشماسی اونسوز دا چاتلایان صبریمیزی داها دا
چاتلاتدی...

بیر گروه حربچیمیز آلدیغیمیز تعلیماتا اویغون اولاراق
ارمنیلرین تورپاغیمیزدا قوردوغو پستلاری اونلاردان
تمیزلمک امرینی یثرینه یئتیردیک. ارمنی
پستلاریندان بیرینه گیردیک، سیغیناجاقلاری واردی،
اون بئش نفر یئرلشه بیله جک سیغیناجاغا اوتوز بئش
عسگر گوجلّه گیردیک. دشمن آرامسيز آتش
یاغدییردی. خبر آلدیق کی، قارشیداکی پستوموزو
دشمن اله کئچیرمک اوچون هجوم کئچیب، اورادا
وضعیت آغیردیر.

بیز گئجه دن باشلایان دشمن تخریباتیندان خبرسيز
اولدوغوموزدان خمپاره لریمیزی دؤیوش وضعیتینه
گتیرممیشدیک. یئنه ده بوتون پستلاردا اولدوغو
کیمی، بورادا دا جلد حرکت کئچدیک. قارشیداکی
تهلوکه نی دفع ائتمک اوچون اونلارلا کمکه گئتدیک،
پلان قوروب ایلك نؤبه ده دشمنین اولدوغو پستو آتسه

آرتیریردی. علی اف آیدین واردی، بویلو-بوخونلو ایدمانچیددی. خمپاره اونو گۆزوموزون اؤنوندە ایکییه پارچالامیشدی. همین واخت حسن آقا دا شهید اولدو، تزه عائله قورموشدو، دوغولان اوشاغینی گۆرمیشدی، اونون اؤلومو بیزی چوخ سارسیدیردی.

بیز ایتکیلر وئرسک ده ارمنیلردن خیلی پستلاری آلدیق. پستلارا گیردیکجه گۆردوبوموز منظره دن ایرنیردیک. ارمنیلرین گۆرکمی آدامی ایرنیریردی. ایچیمیزده اؤزونو دوشونن یوخویدو، اؤزوموز اونوتموشدوق، بیرنین بارماغی کسلیب قانی آخاندایا عادی واختدا اؤزوموزو ایتیریردیک، اما بو قدر عزیزلیمیزین گۆزوموز اؤنوندە شهید اولماسی پسیکولوژییمیزی دهشتلی شکله دییشمیشدی، عادی، ساکت دانیشیقلا ریمیز آرتیق یوخویدو. هر پستو آلدیقجا، دشمندن قصاصیمیزی آلدیقجا، او یوکسکلیکلره صاحب چیخدیقجا بیرجه شئی دوشونوردوک؛ قصاص. من او دؤیوشده ائله دوستلار ایتیردیم کی، اونلارین ایتکیسی، آغریسیلا بیرلیکده منیمله ابدیته قدر قالاجاق.

هردن او یوکسکلیکده خدمت ائتدیم پستلار، آذریاجانین ان یوکسک زیروه لریندن اولان جامیشداغ زیروه سیندن باخارکن باشی قارلی داغلارلا زنگین اولان کلبجرین ایندی اشغالدان آزاد اولوب اؤز سعادتینه قووشدوغونو دوشوندە گۆزوموز اؤنونه بو یولدا جان قویان، ساغلاملیغینی ایتیرن، ال-آیاغی ساغ اولسا دا، روحی ساغلیغی پوزولان ایگید اوغوللاریمیز دوشور.

شهیدلریمیزه رحمت، قاضیلریمیزه جان ساغلیغی، اؤزوم کیمی بو گون ده اولکی روحیه ده اولمایانلارین روحونا ساغلیق دیلییرم و هم ده روحا سئوینیرم کی، بیز ۱۹۹۰-جی ایلرده او داغلارین قویوندا اون میلنرله بوزلاقلاردا دونوب محو اولموش آتالاریمیزدان فرقلی اولاراق چوخ خوشبختیک کی، کلبجری اوتوز ایللیک تورپاق حسرتیمیزه سون قویدوق.

شهید وئردیک. دشمنین نجه خبر توتدوغونو بیلیمسک ده، بیلدیمیز بو اولدو کی، خیلی ایتکی وئرمیشدیک... اکتبرین ۵-ده موقتی آتشکس زامانی دشمن علاوه قوه ایله آدیغیمیز پستا هجوم ائلدی. بئش-آلتی راده لرینده آشاغیدان ارمنیلر پستوموزو یئیندن آتسه توتدو. بیزه یئیندن سیغیناجاغا گیرمک امرینی وئرن الهامین کماندانلیغی آلتیندا یئنی پلانلا، ایگیرمی بیر نفر ایرلی جومدوق، دشمنین آرتیق لاپ چنه سینین دیینیدیک، آرتیق پستو آلماق اوزریدیک کی، امر گلدی کی، گئری قایدیق. وئریلن شهیدلر، دشمنین علاوه حربی تکنیکا ایله یئیندن هجوم کئچمه سی، بیزیم یئیندن چوخ ایتکی وئره بیلجیمیز تهلوکه سی نظره آلبندیندن بیزه گئری دؤنمک امری وئریلدی.

گئری دؤنمه ده دشمن امکان وئرمیردی، مدافعه اوچون قایالارین آلتینا گیرمیشدیک، باشیمیزی چیخارا بیلیمیردیک. تقی اف تورالی و محمدا ف ائلچینی ارمنیلر گۆردو؛ اونلاری ووردولار. تورالی بئیندن یارالامیشدیلار، من ده یارالاندیم. گۆزل اف مقصود واردی، او باشیمدان آخان قانی کسمه یه چالیشیردی، قله باشیما گیرمیشدی. او دا وورولدو. بیز یارالی حالدا او سیغیناجاقتا دؤرد-بئش ساعت قالدیق، چیخا بیلیمیردیک. قله گردان فرمانده یین بئل سومویونه گیرمیشدی، آغیر یارالانمیشدی. ۴۰۰ نفرلیک گیریب ۲۰ نفر ساغ چیخدیغیمیز بو دؤیوش بیزیم اوچون ان آغیر، ان سارسیدجی، ان چوخ ایتکی وئرن دؤیوش ایدی. بیز خیلی دشمن پستلارینی اونلاردان تمیزلسک ده بو پستلاردا وئردیمیز ایتکی ده چوخ اولدو. ارمنی حيله گرجه سینه بیزیم عسگرلرین گیریدی اؤز پستلارینی دارماداغین ائدرکن، اؤز لرینین قوردوغو پستو داغیدارکن سؤزسوز کی، اورادا بیزیم خیلی قوه میزین اولدوغو خبرینی آلمیشدی. موروداغ یوکسکلیکلرینده ان چوخ شهید وئردیمیز او پست اولدو...

دشمن الیندن تورپاقلاری آلدیقجا وئردیمیز ایتکیلر، عسگرلریمیزین تۆکولن قانی غضیمیزی داها دا



شاهین اوغلو آناسی نی دا گۆتوروب چیخیر یولا . اوزاق بیر یئره گئدیپ آدساننارینی گیزله دیلر . شاهین خانیمی اوردا بیر به ی آروادی نان دوست اولوب بیرگون گئدیلر حاماما . یویونوب گئجینیلر و حاماما ن چییخاندا ، به یین خانیمی گۆرورکی قیزیل گردنبندی یوخ دی . هریانی آت ویریپ اوس چیخیرآما اونى تا پانمیر . ظن نی گئدیر شاهین خانیمینا . نییه کی حامام قوروغ ایدی واونان علاوه هئش کس حامام دا یوخ ایدی . ایش چکیر شیکایه ته و اونون باشینی قیرخیب شَهْری دؤد دؤره دولاندیریلار .

نچه گون سورا کنیزلر چیچ لی پالتار لاری یو یوردولار کی آل لرینه بیر شئی دَییر . تشت ده کی پالتارلاری یئره تۆکوب ایش لرینی آختاراندا ، قیزیل گردنبندی تاپپ خانیم موشتو لوخ وئریلر . به یین خانیمی گۆرور کی ناحاخ یئره خاخا بؤهتان ویریپ او آروادین آبرینا توخونوب دی . پشمان اولوب گئدیرحلال لیغ آماغا کی گۆرور اونار او ائوی بوشالیدیپ گئدیپ لر . قاپی قونشودان اوناری سوروشوب آختارسا دا هئش کس اونارین هارا گئتیج لرینی بولمور .

شاهین خانیمی اوغلونان برابر اؤز مملکت دَرینه دۆنوری و گینه باشلیر ، گئشمیش ده کی کیمی قسرده اؤز خانیم لیغینا . گۆی دن اوچ آما دوشور ، بیرى منیم بیرى سنین بیرى ده ناغیل دییه نین .

خوی روایتی - ۷۴/۷/۳

روایت ائده ن : رحمتلی آنام علویه خانیم



خوی ناغیل لاری

علیرضا ذیق

روایت ائده ن : رحمتلی آنام

" علویه خانیم "



آننین (آلین) یازیسی

بیرگون وار ایدی بیر گون یوخ ایدی . آلاهدان سئوای هئش کیم یوخ ایدی . بیر شاه واریدی و اونون بیر خانیمی . گون لرین بیرینده شاهیین خانیمی ییخیلان کیمی آننی نین دریسی سویولور . شاه گۆرور اونون آننیندا یازیپ لار: " بو آروادی اوغورلuga خاطر توتوب باشین قیرخاقلار . "

شاه قالیر آل دن آمانا ونئینه سین نئینه مه سین اوغلون چاغیریر دئیر : " بو اونون آننی نین یازیسی دی و سیلمه ی اولماز . بیزیم ده بو مملکت ده آبر حیا میز وار و من دئیرمه م ائله گیزلینجه آنان دا گۆتوروب گئت اؤزگه بیریرمه و او قَدَر اوننان اوردا قال کی آننی نین یازیسی باشینا گلیب قئیده سیز . "

اوستا دندی من دندیم

اززل کی منیم واریم ایدی ، گنچی قیلی شلواریم ایدی. قورباغا آتیم ایدی ، توسباغا پئشوازیم ایدی . کوار قیلینجیم ایدی ، مه ی جومک قَلخانیم ایدی . گئتدیم حَمامه دندیم اوستا منه بیر فیه . بیر فیه وئردی شال کیمین ، اوزومه باخدی مال کیمین . دندیم بئله خبر مَبَر وار ؟ دندی بیخ لارین چوخ یاغلی دی . دندیم یاغلی - یاغلی بیلدیر چین لر یئمی شه م. دندی اثرکه ی ایدیلر یا دیشی؟ دندیم گو ی ده اوچاندا گور موشه م . دندی پس قیش لارین نییه چیرمالیدی ؟ دندیم درین - درین دریا لاردان گئشمی شه م . دندی سویو ایسیسی ایدی یا سویوق؟ دندیم قورو اکن گو رموشه م . دندی باش گووزون نییه اون لودی ؟ دندیم بؤ یوک - بؤیوک ده رمان لاردان گئشمی شه م . دندی بیه گون ده نهچه باتمان دن دارتایدی؟ دندیم خاراب اکن گورموشه م . دندی گت باشلا گینا ایش لرین! دندیم ایش گورمه یه یوخ من به ی لی یه گلمی شه م. دندی پس من نن قورخ . دندیم بؤیره ن اوخ !

• خوی روایتی / ۱۳۵۱/۱۱/۸ روایت ائده ن : رحمتلیک آنام " علویه خانیم " / بیله نجی قیستا، اوشاق یانا و آزچوخ وزن لی و قافیه لی ناغیل لارا " قوشماجا " دا دئمک اولار .

لولئهین

بیر گون وارایدی بیرگون یوخ ایدی . گونلرین بیرینده آخساخ بیر لولئهین وار ایدی . اوزوده لاپ شیطان توخومی . عمی سی نن لجه دوشوب گئدیر اونون جویز لرین اهمه یه . چووالی آتیر چیی نینه دوشور یولا . راس گلیر بیر خوروزا . خوروز دئییر : " هارا ؟ " دئییر: " گئدیرم اوغورلوغا. " قوشولولار بیربیر لرینه دوشولر یولا . گورولر بیر سَلَجَم ائششک گلیر. ائششک کی

بولور گئدیلر اوغورلوغا سوروشور نه قَدَر یولدی؟ لولئهین دئییر : " باشین نان گوْتونه بیر آغاش یول دی. " ائششک دئییر : " پس من ده وارام . " سورا گورولر بیر ایلان اونان آلیلار نیشان و اودا اولارا یولداش اولوب دوشوری یولا . چاتا چاتدا بیر توخماق دا اوننا رینان آیاغ اولوب گنجه نین یاریسندا، چاتیلارلولئهی نین عمی سی گیلہ .

لولئهین باشلیر هره نین ایشینی دئمہ یه کی عمی آروادی اونارین سسینه آیلیر . دئییر : " دوکیشی کی دوبر دیمیز داغیلدی . ائوه اوغرو دوشوب ! " کیشی دئییر: " یات کی حتمَن بوله ن قره باسیب یوخوزاد گوروب سن . " آرواد سسله نیر :

" یوخوزاد ندی کیشی؟ یانین یئره وئریب آخماق دانیشما ! " لولئهین چووالینی جویزی نن دولدوروردی کی کیشی گئتدی پیه یه گوره نه خبر کی ائششک بتر دن آسقیریب اونوقورخوتدی. قاشدی دالا کی ایلان دولاشدی قیچینا. آرواد دا دوردی چیراغی یاندیرا کی خوروز قاناد چالیب لامپانی سؤندوردی .

بو آندا لولئهین سسینی بوغازا سا لیب دولو چووالینان دندی کی گلین گئده ک . اونار چیخیب گئدنده کیشی ایسته دی اوناری توتا. ائشی یه چیخینجا آما توخماخ تاپداندی باشینا. توخماخ دا اوزونو اونارا یئتیردی. اوتودولار بیرقویونون آغزیندا کی جویز لری بؤلسون لر . لولئهین دندی : " دوزون ایسته سه زمنیم جویز دن خوشوم گلمز . پاییمی وئره جه یه م اونا کی قویوا آتدیغیم داشی تنز چیخاردیب منه وئره . " لولئهین قویا بیر داش سالماخ همی ، هامی بیردن تپیلدی قویا و لولئهین ده قویونون آغزین قویدو. سورا دا بیر چووال جویزی نن، آخسی یا آخسی یا دوشدویولا. آلاها باخ تاری یا باخ سن بودونیانین ایشینه باخ . دنیا هئش زاد ، هئش زاد دان دا بیر شئی آسکیج .

خوی روایتی - ۷۵/۱۱/۹

روایت ائده ن : رحمتلی آنام " علویه خانیم "



و هر یثری آله و له ی ائله ر آمما صبیر داشی تا پانماز . آخیردا بیر دئییه ر کی من ده وار آمما بیر شرطی وار . او دا بوکی دئییه سن کیمه آلیسان . شاهزاده دئییه ر : " ائوین کیفله تینه . " توکانچی دئییه ر : " بونی ایستی یه ن هئش واخ کیفلت اولانما ز . اینما سان بونو آپار آمما بونو اونا وئره ن نن سورا بیر دئییه ده اونو گوزدن قویما . گور هارا گئدیر و نئینیر . هازمان داشا دئسه یا سن چاتدا یا من ، تئز یاپیش بئلین نن کی یو خسا چینیی بیر گلین کیمی ا وولوب یئره تۆکوله جج . " شاهزاده کیشی کیمی قول وئریب اوردان آیریلیب . شاهزاده نی ده فیکیر گوتورور و گورور بو ایش ده بیر سیر وارو اوکمال دا آنناخ دا بیر قیز کیفلت اولانماز . فاطما نین سو غه تی نی وئره ر و گیز لین جه اونو بوسار گوره ر نئینیر . فاطما گئده ر میطبا غا و صبیر داشی نی ا له آلیب بوتو باشین نان گلیب گئچه نی تعریف له ر و دئییه ر : " صبیر داشی صبیر داشی ، سن صبیر لی سن یا من ؟ ایندی یا سن چاتدا یا من ! " بونو دئییه ن کیمی اوغلان گئچه ر قاباغا و ا ل آتار فاطمین بئلینه و اوجادان دئییه ر : " سن چاتدا صبیر داشی ! داغ دا اولسایدی بو عذابا دؤزمه ز دی . " صبیر داشی پول پول او لوب تۆ کو له ر یئره و اوننا ن دامجی دامجی قان آتدا نار . فاطما دا هوشدان گئدیپ سریله ر یئره . اوغلان فاطما نین ا ل اوزو ن نن او پوپ آ پارار سا لار تخته و هوشا گلنده ، اولوب گئچن لری اونا آننادار . سور ادا دستور وئره ر قره چی قیزی نی دلی بیر قاطیرا باغلی ییب او لونجه یئرده سوروتده لیر . فاطمانان او غلان دا توی ائلی ییب شا دلیق سسی هر یانا یاییلار . گوی دن ده اوچ آلما دوشه ر بیر ی منیم بیر ی سنین بیر ی ده ناغیل دئییه نین .

روایت تاریخی : ۲۸ / ۹ / ۵۳

خوی روایتی / روایت انده ن : رحمتلیک آنام

" علویه خانیم "

اونون بده نین نن بیر ایینه چکیر ائشی یه . قیر خیمجی گون ایدی کی قره چی قیز گینه ایچه ری تپیلیب فاطما یئتیر مه میش او دوعانی اوخو یوب ایینه نی اوغلانین بدنن نن چیخاردیر . فاطمانین خبری او لوب ایچه ری گیره نه گورور کی اوغلان آسقیردی و باشینی قوغزویوب قره چی نی گوردو و دئدی : " سن کیم سن نه چی سن بوردا نئینی سن ؟ " قره چی اوژونو فاطمانین یئرینه قویوب باشلادی فاطمانین احوالاتینی اوژ غوضینه اونا دئمه یه . " سورا اوغلان فاطمانی گوروب سورشدی کی بس بو کیم دی کی قره چی قیز دئدی : " او دا منیم کنیزیم دی . " اوغلان دا بولمه دن قره چی یه ائلچی دوردو و فاطما دا دینمز دانیشماز اوزونو توتدو آلاهیین در گاهینا و دئدی : " آی آلاهییم سن ائله اوژون هر زادی یاخچی بو لورسن و گینه سن بوله ن یاخچی دی . بو اوغلان منیم قیسمتیم ایدی کی ایندی ایش بئله گتدی و اوژون سن کی گرچ بیر چاره ائلی یه سن . "

قره چی قیزی اولور خانیم و فاطما دا کیفلت لیج ا ئلیر . طلیسمین سیندیغینا گوره ده ، او چؤل بیابان گؤزل بیر شهر اولور و باغدا آل الوان بیر قصر کی صغیر دن کبیره هامی اوغلانین ایطاعتینده اولوب اونی شاهزاده سسلیر لر .

گونلرین بیرینده شاهزاده ایستیر سغره چیخسین کی خانیمینا دئییر : " گویون نه ایستیر دئه آلیم . " اودا دئییر : " بیر اوسکوده یئر له شن ایپک بیر دونوق . " سور ا دا فاطما یا باخیب دئییر : " سن ده نه سو قه ت ایستیر سن دئه گینه . " فاطما دئییه ر : " هئش زاد . سیزین ساغلی غیز ائله منه بس دی . " اوغلان ا ل چخ مز و قیز آخیر دا دئییه ر : " منه ده بیر صبیر داشی گئی . " شاهزاده گئدیپ گلینجه قره چی قیزی او نون باشینا مین جوهره اوپون گتیرهر که بلکه قاچا غینی سالا آمما فاطما گینه دؤزه ر . اوغلان سفردن قئید یب قصره یاخین لاشاندا قیچی دیه ر بیر داشا و یادینا دوشهر کی صبیر داشی آلمی ییب . قیلیغ عوض لی ییب چیخار بازا را و



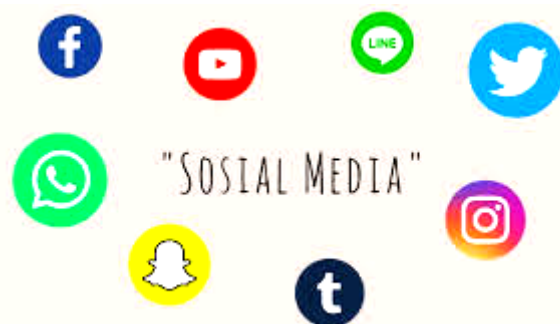
ترک‌ها همراه با دیگر ملت‌های شرق، تا قلب اروپا (وین) پیش رفتند تا از شکل‌گیری ساختارهای استعماری جلوگیری کنند. شکست آن حرکت، به دلیل خیانت‌های داخلی و نبود آگاهی تاریخی، سرنوشت جهان را به‌سوی سلطه امپریالیسم غربی سوق داد. نظامی که امروز، پس از قرن‌ها، بشریت را در آستانه جنگ جهانی سوم و بحران نابودی کره زمین قرار داده است. درک این واقعیت در میان افکار عمومی جهانی رو به افزایش است و از همین‌رو، شاهد رشد نگاه‌های مثبت به قدرت‌گیری مجدد عنصر و تمدن تورک هستیم.

ترک‌ها؛ مدافع ملت‌های غیر ترک

ترک‌ها همواره فراتر از منافع قومی خود عمل کرده و حامی ملت‌های دیگر در برابر استعمار بوده‌اند. این در حالی است که استعمارگران غربی، بدون موانع تورکی، پیش از آنکه به آن‌سوی اقیانوس‌ها بروند، ممکن بود اقوام همسایه خود را به‌طور کامل تحت سلطه، بردگی یا نسل‌کشی قرار دهند. نقش تاریخی ترک‌ها در حمایت از یهودیان رانده‌شده از اسپانیا نمونه‌ای برجسته از این رویکرد انسانی است.

صیانت از تنوع دینی و فرهنگی

در دوره‌ای که اروپا درگیر جنگ‌های مذهبی بود و لشکرکشی‌های صلیبی در پی نابودی غیرکاتولیک‌ها بودند، ترک‌ها حافظ تنوع ادیان، زبان‌ها و فرهنگ‌ها در منطقه بودند. تجربه حکومت ترک‌ها در بالکان، خاورمیانه، و شرق اروپا نمونه‌ای از سیاست‌های هم‌زیستی دینی و فرهنگی در عمل است. در مقایسه، تنها ۳۰ سال حاکمیت استعماری فرانسه بر لبنان، منجر به تغییر زبان بیشتر مردم شد، در حالی که در ۵۰۰ سال حاکمیت ترک‌ها، زبان و فرهنگ محلی بدون اجبار حفظ گردید.



ترک‌ستیزی در دستگاه استعمار: بازخوانی تاریخی یک تقابل تمدنی

نویسنده: دکتر اسد تقی‌زاده

در تاریخ معاصر، نقش استعمارگران در شکل‌گیری نظم جهانی و تخریب بنیان‌های تمدنی مناطق مختلف، به‌ویژه شرق، مورد توجه پژوهشگران بسیاری بوده است. در این میان، جایگاه و نقش تاریخی ترک‌ها در مواجهه با استعمار و امپریالیسم، همچنان نیازمند بازنگری و تحلیل دقیق‌تری است. این مقاله در تلاش است تا با نگاهی تحلیلی به دلایل دشمنی قدرت‌های استعماری و عوامل منطقه‌ای آن‌ها با ترک‌ها، نوری بر یکی از زوایای مغفول تاریخ جهان بیفکند.

ترک‌ها: پیشگامان تمدن شرق بدون ماهیت استعماری

برخلاف استعمارگران غربی که روند جهانی‌شدن را با چپاول و تحمیل همراه ساختند، ترک‌ها در مسیر گسترش خود، به‌ویژه از طریق جاده ابریشم، بر مبنای تعامل، تبادل فرهنگی، و احترام متقابل حرکت کردند. جهانی‌شدن غیراستعماری‌ای که تحت مدیریت قدرت‌های تورکی شکل گرفت، الگویی بدیل برای نظم سلطه‌گر غربی محسوب می‌شد.

مقاومت در برابر استعمار و پیامدهای شکست

مقایسه با استعمارگران غربی

ورود ترک‌ها به آفریقا دو قرن پیش از استعمارگران غربی انجام شد، با این تفاوت که ترک‌ها آن‌ها را همچون دیگر اقوام مورد احترام قرار دادند. همچنین، هندوستان تحت حکومت ترک‌های گورکانی و بابری، با ۲۴٪ تولید ناخالص جهانی، در اوج شکوفایی بود؛ در حالی که در دوره استعمار انگلیس، به یکی از فقیرترین کشورهای جهان بدل شد. اکثر بناهای باشکوه هند، یادگار آن دوران است، نه استعمار بریتانیا.

غیبت ایدئولوژی‌های نژادپرستانه در تمدن ترک

استعمار و نسل‌کشی بدون وجود ایدئولوژی‌هایی چون نژادپرستی و نازیسم ممکن نمی‌گردد. این ایدئولوژی‌ها زاینده جوامع غربی‌اند و در قالب‌هایی چون آریایی‌گرایی به جوامع شرقی تزریق شدند. در مقابل، فرهنگ سیاسی و اجتماعی جوامع تورکی بر پایه تنوع‌پذیری و هم‌زیستی بنا شده است.

سوءاستفاده از گفتمان عدالت‌طلبی

امروزه، برخی گروه‌های پسامارکسیستی منطقه‌ای که زمانی مدعی مبارزه با امپریالیسم بودند، خود به ابزار استعمار نوین و صهیونیسم بدل شده‌اند. این گروه‌ها با مطرح کردن و با مرکزیت دادن به مسائل حاشیه‌ای چون حقوق اقلیت‌های جنسی، سعی در ایجاد شکاف و انحراف افکار عمومی از مسائل اصلی منطقه، نظیر استعمار و اشغال دارند. همکاری این جریان‌ها با گروه‌های راست افراطی منطقه، نظیر جریان ایران‌شهری یا داشناق‌ها، هرچند در ظاهر متناقض می‌نماید، اما در عمل، ریشه‌ای مشترک به نام استعمار دارند.

وجود مکتب ترک برای جهان تهدید بوده یا فرصت؟

پرسشی که اغلب از سوی محافل غربی مطرح می‌شود، در عمل پاسخی تاریخی دارد. اگر ترک‌ها در سال ۱۵۲۹ موفق به فتح وین می‌شدند، ممکن بود:

. استعمار به وجود نیاید؛

. ظلم در آفریقا و بردگی سیاهپوستان شکل نگیرد؛

. بومیان آمریکا قتل عام نشوند؛

. جنگ‌های جهانی، فاشیسم، نازیسم و هولوکاست رخ ندهد؛

. امروز جهان در آستانه جنگ جهانی سوم و خطر نابودی قرار نداشته باشد.

حتی اروپا نیز شاید همچنان هویت دینی و اصیل خود را حفظ می‌کرد، چرا که تجربه حکومت ترک‌ها نشان داد آن‌ها زبان، دین و فرهنگ ملل دیگر را تغییر ندادند.

@yekansasi98

با زیبایی‌ها و ظرافت‌های زبان

جهان‌شمول تورکی، بیشتر آشنا شویم:

به کدو میگویند قاقاق
خاک را توپراق
خشکسالی را قوراق
سرمای سخت را سازاق
شاخه درختان را بوقاق
سنبل گندم را باشاق
وصله (بینه) را یاماق
پیراهن کلفت را قازاق
هر وسیله پرواز را اوچاق
وسیله ممنوعه را قاقاق
کار ممنوعه را یاساق
داس قوسی شکل را اوراق
قوس رنگین کمان را قوشاق
مسافت دور را اوزاق
اگر خیلی دورتر باشد ایراق



پا را آفاق
شاخه درخت را بوتاق
منگ و گیج را مایماق
ابله و بی شعور را آخماق
کنجکاوی را ماراق
درپوش را قاپاق
مرد دلیر را قوچاق
چاقو را پیچاق
سرای کوچک را اوتاق
انباری بنا را قلاق
تله و دام را توزاق
صور تجلسه را توتاناق
میهمان خانه را قوناق
برگ درخت را یاپراق
پرچم و لوا را بایراق
شکستن را قیرماق
دریدن را بیرتماق
تعلق خاطر را ایرماق
می گویند

بیشتر کلمات فوق معادل فارسی ندارد.
زبان جهانشمول تورکی شاهکار بشریت خردمند و
هوشمند است .

@kitab_evi_bitik



عضو پایه بدن (پا) را آفاق
تهوع (قی) را قوساق
روده را بارساق
اندکی قبل را بایاخ
مدتی قبل را قاباخ
کلاف و نخ تویی را یوماق
چاشنی غذا را سوماق
آغوش گرم را قوجاق
گرمی و دما را سیجاق
نامزد کردن را آداق
آزمودن را سیناق
شرط بندی را جناق
درک و فهم را قاناق
کاسه غذا را چاناق
کودک را اوشاق
چوبدستی را و چوماق
خر بارکش را اولاق
زین بارکشی را یاراق
تکیه گاه را دایاق
راه و روش را سایاق
کلاه مردانه را پاپاق
شانه موی سر را داراق
تخت خواب را یاتاق
محل سوخت هیزم را اوچاق
روشنی بخش شب را چیراق
کوشه و جای دنج را بوجاق
کناره چیزی را قیراق
ایستگاه را دوراق
شراکت را اورتاق
پرسیدن نشانی را سوراق
لب انسان را دوداق
گوش شنوا را قولاق

روایت محمود محمود از "اختلاف تورک و فارس" و حمایت انگلستان از فارسها در مقابل تورکها در دوره قاجاری



در طول عمر دولت قاجاری، تفوق در دربار به طور متناوب بین رجال فارس و تورک دست به دست گشت. به دوره آقامحمدخان تورک‌گرا، تفوق با رجال تورک به رهبری خود وی بود. این تفوق در دوره فتحعلی‌شاه ضد تورک با رجال فارس؛ در دوره محمدشاه تورک‌گرا با رجال تورک، و در دوره ناصرالدین شاه با رجال فارس بود. پس از مظفرالدین شاه و در دوره مشروطیت، علی‌رغم وجود دو پادشاه تورک که در ضمن شخصیت‌هایی تورک‌گرا بودند، دربار و کلا دولت قاجاری کاملاً تحت کنترل رجال فارس و فارس‌محور که همه در عین حال هوادار انگلیس و محبوب آن دولت بودند در آمد.

محمود محمود نویسنده تورک، در بخشی از کتاب خود بنام "تاریخ روابط سیاسی ایران و انگلیس در قرن نوزدهم میلادی" به اختلافات رجال تورک و فارس در دوره فتحعلی‌شاه، محمدشاه و ناصرالدین شاه پرداخته است (محمود محمود متولد تبریز است. نام اصلی وی پیش از کودتای ۱۲۹۹ محمود پهلوی محقق بود. پس از آن که رضاخان میرپنج همان نام را برای نام خانوادگی خود خواست، وی مجبور شد آن نام خانوادگی را واگذار کند و پس از آن نام خودش (محمود) را به عنوان نام خانوادگی استفاده کرد. محمود محمود از فعالین صدر مشروطیت بود. بعدها از

کارمندان عالی مقام وزارت پست و تلگراف، استاندار تهران و نماینده مجلس در دوره ۱۵ شد. پرویز محمود، آهنگساز مشهور فرزند محمود محمود است. محمود محمود دارای تالیفات و ترجمه‌ها و مقالات متعددی است. کتاب تاریخ روابط سیاسی ایران و انگلیس در قرن نوزدهم در ۸ جلد از مهمترین تألیفات اوست).

محمود محمود در فصل سی‌ام کتاب

خود بیان می‌کند که:

- رجال درباری فارس طرفدار سیاست‌های انگلیس و مدافع منافع این دولت در ایران بودند

- عنصر قومی فارس جدا بر له انگلیسها مشغول بکار بود،

- مردم فارس (در شیراز، در اصفهان، ...) اشغال جنوب ایران توسط انگلستان را با خشنودی استقبال کرده بودند.

- مردم فارس مایل به کمک انگلیس برای خلاص کردن خودشان از دست تورکها بودند.

- دولت انگلیس حامی جدی عنصر قومی فارس در ایران و رجال درباری فارس بود

- دولت انگلیس مخالف جدی رجال تورک بود،

- دولت انگلیس فارسها را ایرانیهای خالص (و در نتیجه تورکها را ایرانیهای ناخالص) می‌دانست و بدانها بسیار خوشبین بود

- دولت انگلیس، سر و سری با رجال فارس داشت و با آنها هم‌افق بود

- دولت انگلیس مترصد فرصتی برای تشکیل یک دولت از فارسها در ایران بود.

- در دوره فتحعلی‌شاه قاجار تمام امور دولتی دست رجال فارس بود، همه‌ی حکام ایالات و ولایات از فارسها انتخاب می‌شد

- با مرگ فتحعلی‌شاه و در دوره محمدشاه، رشته‌ی امور در دولت تماماً به دست تورکها افتاد، حکام ایالات و ولایات از تورکها انتخاب و با نظامیان تورک تقویت می‌شد

- محمدشاه و حاجی میرزا آغاسی با خواستهای رجال فارس و دولت انگلستان مخالفت می‌نمودند

- رجال، قشون و نظامیان تورک، در میان مردم دارای قدرت و نفوذ بودند. آنها در جنگهای یزد، کرمان،



دو متن اویغوری در "مجمع العجایب":

علی طارمی

مجمع العجایب مجموعه ای از مرقعات زیبای عربی و فارسی و ترکی است که نسخه خطی آن به شماره nekfy01423 در دانشگاه استانبول قرار دارد. قسمتی از اوراق این مجموعه متعلق به دوره تیموری است که گویا به طریقی به عثمانی منتقل شده است و در آنجا نیز مرقعات دیگری به آن الحاق شده است. در این مجموعه دو مرقع ترکی به خط اویغوری موجود است.

یکی متن کوتاه وصیتنامه قوبیلای قاآن است که به دو خط فاگسپا و اویغوری در کنار هم نوشته شده است. متنی که به خط فاگسپا (دوربلجین/ دولبرجین/ چهارگوش) نوشته شده به زبان مغولی است و متنی که به خط اویغوری است به ترکی بوده و ترجمه همان متن مغولی است. در این دو متن، قوبیلای قاآن به جانشینانش وصیت میکند که اذهان مردم را به خود جلب کنند تا جسم و جان آنها نیز در اختیار آنها باشد. این صفحه سابقا طی مقاله ای توسط محمد اؤلمز و همکارش در ضمن مقاله ای معرفی و خوانده شده بود.

اما متن دوم مرقعی است از اشعار "مخزن الاسرار" میرحیدر خوارزمی مشهور به تیلبه/ مجذوب یا ترکی گو. خطاط آن در زیر مرقع خود را زین العابدین حسینی معرفی کرده است. این زین العابدین همان کاتب نسخه اویغوری عتبه الحقایق نیز میباشد که در سمرقند به سال ۸۴۸ ه.ق استنساخ شده است، پس وی در دوره تیموری میزیسته است. قسمت عمده متن به خط اویغوری است و در حاشیه ها دارای چند بیت فارسی و چند آیه قرآن و حدیث از امام علی (ع) به خط عربی است که احتمالا به خط کسانی دیگری است.

متن اویغوری این مرقع گویا تا کنون مورد بررسی قرار نگرفته است. راقم سطور با مختصر آشنایی که به خط اویغوری دارد قسمتی از شعر را قرائت کرد و با تطبیق با اشعار مخزن الاسرار میرحیدر میتوان کل متن را خواند. این شعر در واقع بخش سبب سرایش و تقدیمه منظومه است.

میدانیم که میرحیدر این منظومه را به اسکندر بن عمرشیخ بن تیمور (حاکم فارس که خود ادیب بوده و به



خراسان،... به فرماندهی عباس میرزا از خود شجاعت و رشادت و فداکاری نشان داده جلو افتاده بودند.

-رجال فارس جداً مخالف رجال تورک بودند -مخالفت دو دسته‌ی درباری فارس و تورک، اختلاف فارس و تورک را ایجاد کرد

-مهد علیا مادر ناصرالدین شاه همسو با رجال درباری فارس و بر علیه رجال درباری تورک عمل می‌کرد. او در همین راستا باعث قتل میرزا تقی‌خان امیرکبیر که شخصیتی تورک‌گرا بود شد.

-پس از مرگ میرزا تقی‌خان امیرکبیر تورک‌گرا، رجال فارس نفس راحتی کشیدند و دوره‌ی دسته‌ی تورک در دربار سپری شد

-بروز مشروطه، دوران رونق دوباره‌ی سیاست انگلیس و تسلط رجال فارس در دربار قاجار است...

محمود محمود در کتاب خود "اللهیار آصف‌الدوله" و "میرزا آقاخان نوری" را دو تن از رهبران رجال فارس ضد تورک آن دوره و مادر ناصرالدین شاه "مهدعلیا"ی تورک را همسو با آنها می‌شمارد. از سوی دیگر وی "عباس میرزا نایب‌السلطنه"، "محمدشاه قاجار"، "حاجی میرزا آقاسی" و "میرزا تقی‌خان امیرکبیر" را به صورت رهبران رجال تورک و ضد انگلیس آن دوره تقدیم می‌کند. به واقع این چهار شخصیت تاریخی تورک، به علاوه‌ی "آغامحمدخان قاجار"، "مظفرالدین شاه" و "احمدشاه" را می‌باید جزء حاکمان و سیاستمداران تورک‌گرای ایران در تاریخ مدرن این کشور بشمار آورد.

منبع: سؤزوموز

نامیه سرچشمه سینه توشدی جوش
بلبل محبوس قوباردی خروش
تورک ظهوری دور اوجوندا بو گون
باشلا اولوغ / اوروغ بیر بيله تورکانه اون

راست قیل آهنگ نوا و حجاز
توز یاتوغان بیرله شودورغونی ساز

تورک سرودینی توزوک بیرله توز
یاخشی آیالغو بيله کوکلا قوپوز

سؤزدا منینک طوروم ایرور دلپسند
طبع غه گولقند بیکیکن سودمند

❖ لغتها:

شعر به ترکی جغتایی و شرقی است و برخی لغتهای این
شعر مختصر تفاوتی با گویش غربی دارد مثلاً:

اوردوم: ووردوم

کیلدی: گلدی

تیل: دیل

توز: دوز düz _

توزوک: دوزوک düzük _

بولدو: اولدو

نوا و حجاز: موسیقی نغمه لریندن

یاتوغان: سنتورا بنزر بیر موسیقی سازی

شودورغو: موسیقی سازلاریندان _ عود

آیالغو: تحریر _ تحریر و چهچهه ایله اوخوماق

اؤن: ün/اونله _ اونله مک

ییر: آهنگ اوخوماق

اوروغ: ائل _ ملت

بیکیکن: کیمین _ بنزر

ایرور: اولور

۹ مرداد ۱۴۰۲

<https://t.me/Bayramzn>



فارسی و ترکی اشعاری داشته است) تقدیم کرده است.
میرحیدر در بخش سبب سرایش، نظامی گنجوی را ستوده
و اثرش را مدیون نظامی میداند.

در مرقع چهار بیت بصورت درشت نوشته شده و برخی
کلمات آن که در صفحه جا نشده است در زیر ابیات
بصورت کوچکتر نوشته شده اند. مابقی اشعار با خط
کوچک در هشت کادر میان این اشعار کتابت شده است.

اینک بخشی از ابیات این مرقع با تطبیق
متن چاپ شده مخزن الاسرار آورده میشود:

چهار بیت با خط درشت:

بسم الله الرحمن الرحيم

من مقالات مخزن الاسرار

آندا کی بو عزم ایله یوندوم قلم

شاه دعاسی بیلا اوردوم رقم

آچتیم آنینک مدحینه بو یاخشی فال

فاتحه سی خاتمه غه کیلدی دال

بولدو معانیده کؤنول نقش بند

جان تیلی گلبانگنی قیلدی بلند



عبدالقادر مراغه‌ای ساز یاتوغان (به ترکی یعنی به پهلوی خوابیده) را معرفی کرد که شبیه سنتور امروزی بود با این تفاوت که برای هر صدا فقط یک تار می‌بستند و با جابه‌جایی خرکها آن را کوک می‌کردند.

آثار عبدالقادر مراغه‌ای:

کتاب الادوار: به زبان ترکی درباره مقام‌های موسیقی تورکی نگاشته است.

کنز الالان: مهمترین تألیف عبدالقادر که شامل آهنگهای عبدالقادر مراغه‌ای با نت ابجد بوده است ولی متأسفانه تاکنون نسخه‌ای از آن به دست نیامده است.

جامع الالان: پس از کنز الالان مهمترین اثر عبدالقادر است و شامل اغلب قواعد موسیقی بوده و شامل اولین نمونه‌های جامع نت‌نویسی شده است.

رساله فوائد عاشره: یک کتاب نظریه موسیقی است و نسخه مؤلف در کتابخانه نورعثمانیه نگهداری می‌شود.

مقاصد الالان: در واقع چکیده و خلاصه‌ای از جامع الالان است و شباهت زیادی با آن دارد.

مجالس: به زبان ترکی که بخش‌هایی از آن را در خاتمه‌ی مقاصد الالان و خاتمه‌ی جامع الالان آورده است.

دیوان شعر

ترکی: که بخش‌هایی از آن را در جامع الالان و مقاصد الالان می‌توان دید.

شرح کتاب الادوار: شرحی است بر «کتاب الادوار» صفی‌الدین اورموی

زبده الادوار: یک نسخه دست‌نویس آن به خط فتح‌الله شروانی که در ۶ شوال ۸۴۵ هجری از

فرهنگ، هنر و تمدن تورک

عبدالقادر غیبی مراغی مشهور به

عبدالقادر مراغه‌ای (۱۴۳۵ - ۱۳۵۳

میلادی) شاعر، موسیقی‌دان، نوازنده و

هنرمند تورک



لقب او معلم ثانی در موسیقی است. وی علاوه بر اینکه نوازنده چیره‌دست عود بود، در خوشنویسی و شعر و نقاشی هم تبحر داشت و حافظ قرآن بود. او همراه با فارابی و صفی‌الدین اورموی از بزرگ‌ترین نظریه‌پردازان موسیقی تورکی به شمار می‌رود.

مراغی در مراحل مختلف زندگی‌اش در دربار دولتهای تورک جلایری و تیموری مشغول به کار بوده‌است. شخصیت او در دوره عثمانی از نقش اصلی‌اش به عنوان نوازنده، آهنگساز و نظریه‌پرداز بسی فراتر رفته و تبدیل به یک اسطوره شده‌است. امروز حدود سی قطعه در رپرتوار موسیقی عثمانی وجود دارد که منسوب به اوست و بسیاری از موسیقی‌شناسان آن‌ها را دارای اصالت تاریخی ارزیابی می‌کنند.

روی خط مؤلف کپی برداری شده، در کتابخانه سپهسالار تهران نگهداری می‌شود.

مراغه‌ای بر تمامی مقام‌های موسیقی زمان خود وقوف کامل داشت، اصول جدیدی در موسیقی ایجاد کرده و در کلیه فرم‌ها قطعات و آهنگ‌های بی‌نظیری ساخت. در نواختن چند آلت موسیقی مخصوصاً عود تبحر خاصی داشت. نظریه‌پرداز، آهنگساز و اجرا کننده بی‌بدیل بود، بهمین خاطر هم یکی از شخصیت‌های مهم و پیشرو در تاریخ موسیقی تورکی است.

فرزند کوچک وی عبدالعزیز از بزرگترین موسیقیدانان دربار عثمانی بوده و کتاب موسیقی خود بنام «نقاوت‌الادوار» را به سلطان محمد فاتح تقدیم نموده است. عبدالعزیز فرزندی بنام محمود داشت که با لقب عبدالقادرزاده درویش عودی شناخته می‌شد. محمود، در دوره سلطان بایزید دوم در سرزمین عثمانی می‌زیسته و کتابی بنام مقاصد‌الادوار تألیف نموده است.

موسیقی-تورکی

صفی

بنین تک دانه یوْخ‌دور دام ایچینه
گوزون تک فتنه یوْخ اسلام ایچینه
کونول زولفون گوروپ آیتدی تگره‌کی
بو بؤتقا کوشه‌ای یوْخ شام ایچینه
قوجوپ زاهد صراحی بوینونو خوش
مدام ایسته‌ر مرادین جام ایچینه
تاپ‌پ وصلین سنین بیرلن، ائی بولغای
که دولغای سن الف تک لام ایچینه
نیکونامی دیله‌ر ابن صفی، خاص
که بدنام اولدو ایمدی عام ایچینه

سؤزلوک:

آیتدی: دئدی

ایمدی: ایندی

ائی: ایی

بن: خال

بؤتقا: بوت! (به بُت)

کوشه: کوشک، قصر

بولغای: اولاجاق

دولغای سن: ساریلارسان سن

بیرلن: ایله

تگره‌کی: اطرافدکی

قوجماق: قوجاقلاماق

الف تک لام ایچینه: (مجازاً) سیخجا قوجاقلاماق

(منبع: وبلاگ سؤزوموز)

@TurkUygarlighi

مهربانی با جانداران: نمود فرهنگ تورک

در معماری تورک

در فرهنگ تورک، زندگی تمامی جانداران ارزشمند است و انسان تورک همواره دعوت می‌شود تا تمامی مخلوقات را به دیده‌ی مرحمت بنگرد. این یکی از آداب و مؤلفه‌های فرهنگ تورک شمرده می‌شود.

در دوره‌ی عثمانی، برای نمونه، ارزش‌های مادی و معنوی بسیاری تحقق یافته بود که حتی دنیای معاصر از اعطای آن به جامعه‌اش عاجز است. در این دوره، نه تنها زندگی انسان‌ها بلکه حیات جاندارانی چون پرندگان نیز اهمیت بسیاری داشت.

در این راستا، بر دیوارهای بناهای مختلف مأمی با نام «خانه‌ی پرندگان» نیز برای گونه‌های مختلف پرندگان سطح شهر ساخته می‌شد که هم گویای مهر و محبت انسانی نسبت به جانداران در فرهنگ تورک می‌باشد و هم ظرافت معماری تورک را به رخ می‌کشد.

امروزه، از «خانه‌های پرندگان» به عنوان نماد عشق و محبت گذشتگان به تمامی جانداران یاد می‌شود.



ابوالغازی بهادر خان



شجره تراکمه (۱۶۶۰-۱۶۵۹)؛ در این کتاب از اوغوزخان و نسب ترک‌ها بحث می‌شود که در نوشتن آن از رشیدالدین (جامع‌التواریخ) و اوغوزنامه و برخی منابع دیگر استفاده کرده است. شجرات ترک، که تا زمان مرگ خود شجره‌نامه ترک‌ها را تألیف نموده بود که کارش را فرزندش ابوالمظفر انوشه محمد بهادر ادامه داد. این کتاب در اروپا شناخته شده است، زیرا توسط دو اسیر سوئدی که بدست روس‌ها در جنگ پلتاوا به سال ۱۷۰۹ اسیر شده بودند، به آلمانی ترجمه گردید و تا مدت‌ها ایده اروپایی‌ها را در مورد مغولان و ترکان آسیای مرکزی شکل می‌داد.

این کتاب در سال ۱۷۲۶ به فرانسوی تحت عنوان تاریخ نسب‌شناسی تاتارها منتشر و تا سال ۱۸۲۵ به روسی، آلمانی و لاتین ترجمه گردید. اصل متن (به تورکی شرقی) همراه یک برگردان فرانسوی توسط ژان ژاک پی یر دمزون تحت عنوان تاریخ مغولان و تاتارها منتشر شد.

سیارک ۱۶۴۱۳ ابوالغازی، که در ۲۸ ژانویه ۱۹۸۷ توسط اریک والتر الست در رصدخانه لاسیلا شیلی کشف شد، به افتخار ابوالغازی بهادرخان به این نام، نامگذاری شد. دولتمردان-فرزانه-تورک

@TurkUygarlighi



ابوالغازی بهادرخان (۱۶۶۳-۱۶۰۳) حکمران خیه و یکی از تاریخ نویسان مهم تورک بوده و کتاب‌های ارزشمندی «بنام شجره تراکمه» و «شجره ترک» تألیف کرده‌است. ابوالغازی کودکی و جوانی را در دربار پدرش در اورگنج و سپس در کات گذراند و از ۱۶۱۹ به بعد ولیعهد بود. وی مدتی والی خوارزم بود، در یکی از جنگها دستگیر و پس از ده سال اقامت در اصفهان خان کل خیه شد. در مدت اقامت تحت نظر صفویان در اصفهان به مطالعه منابع فارسی و عربی پرداخته و به در مورد تاریخ تورک تحقیق نمود. پس از خان شدن، هم و غم خود را صرف زندگی مردمانش و تاریخ‌نگاری نمود. کمی پیش از مرگ، به نفع فرزندش انوشه محمد، از حکمرانی کناره‌گیری کرد.

ابوالغازی بهادرخان دو کتاب در خصوص تاریخ تورک به رشته تحریر درآورده است:

۳ . سینه خواهم شرحه شرحه از فراق
تا بگویم شرح درد اشتیاق

هجر دن یانمیش اورک دیر ایسته ییم
اشتیاقین آغریسین تا سویله ییم

Hicrdən yanmış ürək dır istəyim
İştiaqın ağrısın ta söyləyim

۴ . هر کسی کو دور ماند از اصل خویش
باز جوید روزگار وصل خویش

اوز کوکون دن کیسه کیم دوشدو اوزاق
آختارار بیرلشمه یه دائم یارق

Öz kökündən kimsəkim düşdü uzaq
Axtarar birləşməyə da,im yaraq

۵ . من به هر جمعیتی نالان شدم
جفت بدحالان و خوشحالان شدم

جمع لرده آه و نالم سالدی ایز
موتلو هم موت سوزلا اولدوم دیزبه دیز

Cəm,lərdə ah'o maləm saldı iz
Mutlu həm mutsuzla oldum dizbədz

۶ . هر کسی از ظنّ خود شد یار من
از درون من نجست اسرار من

یار اولور هر کس منه بیر ظنّ آیلن
یوخ ایشی سینه مده اودلو سرینن

Yar olur hər kəs mənə bir zənnilən
Yox işi sinəmdə odlı sırrınən

۷ . سرّ من از ناله من دور نیست
لیک چشم و گوش را آن نور نیست

شعیریمیز - سوزوموز
Şeirimiz
sözümüz



نی نامه

ترجمه : حیدر عباسی مراغه‌لی باریشماز

۱ . بشنو از نی چون حکایت می کند
از جدایی ها شکایت می کند
گل اشیت نی دن شکایت ایله ییر
آیریلیق لاردان حکایت ایله ییر

Gəl eşit neydən şikayət eyliyr
Ayrılıqlardan hikayət eyliyr

۲ . کز نیستان تا مرا ببریده اند
از نفیرم مرد و زن نالیده اند

تا قمیشلیق دان اوزولدو الفتیم
آغلادیب دنیانی سون سوز محنتیم

Ta qəmişliqdan üzüldü ülfətim
Ağladıb dünyanı sonsuz mühnətim

Nəydi yardan ayrılanlar həmdəmi
Nəydi yırtan naləsilən pərdəni

۱۲. همچو نی زهری و تریاقی که دید؟
همچو نی دمساز و مشتاقی که دید؟

نی کیمی دردی دوانی کیم گوروب
نی ده کی سیزقین نوانی کیم گوروب

Ney kimi dərdi dəvəni kim görüb
Neydə ki sızqın nəvəni kim görüb

۱۳. نی حدیث راه پر خون می کند
قصه های عشق مجنون می کند

قائلی یول لاردان آچیر سوز اودلو نی
اودلانان لاردان آچیر سوز اودلو نی

Qanlı yollardan açır söz odlu ney
Odlananlardan açır söz odlu ney

۱۴. محرم این هوش جز بی هوش نیست
مر زبان را مشتری جز گوش نیست

بوردا هوش تا پماق باییلماق دیر گوزل
مست لیک ایچره آییلماق دیر گوزل

Burda huş tapmaq bayılmaq dır gözəl
Məstilik içrə ayılmaq dır gözəl

۱۵. در غم ما روزها بی گاه شد
روزها با سوزها همراه شد

غصه میزدن قرن لر قالدی ملر
سوزونان بیرلشدی آی لار هفته لر

Ğussəmizdən qərnələr qaldı mələr
Suzunan birləşdi aylar həftələr

لیک ناله مدن دیبل سریم اوزاق
گورمه مزلیک گوزلره اولموش دوزاق

Lik naləmdən dəgil sırrım uzaq
Görməməzlik gözlərə olmuş duzaq

۸. تن ز جان و جان ز تن مستور نیست
لیک کس را دید جان دستور نیست

تن روان دان جان دا تن دن آیری یوخ
گورمه یه جانی بو جسمین ایزنی یوخ

Tən rəvandan canda təndən ayrı yox
Görməyə canı bu cismin izni yox

۹. آتش است این بانگ نای و نیست باد
هر که این آتش ندارد نیست باد

نی ده کی ناله دیبل یل - اود دور اود
بو اودا اودلانمایان جندک دی خود

Neydə ki nalə deyil yel-od dur od
Bu oda odlanmayan cəndəkdi xod

۱۰. آتش عشق است کاندلر نی فتاد
جوشش عشق است کاندلر می فتاد

نی ده کی اود می ده کی قاینق دیر عشق
عشق دور غونلوق دیبل اویناق دیر عشق

Neydə ki od meydə ki qaynaq dır eşq
Eşq durğunluq deyil oynaq dır eşq

۱۱. نی حریف هر که از یاری برید
پرده هایش پرده های ما درید

نی دی یاردان آیریلان لار همدی
نی دی بیرتان ناله سی ایلن پرده نی



فیلسوف
سولتان یول
SULTAN
YOL

ÖZÜNƏ İNAM

اوزونه اینام

اینّا - اینسانلاشما یولودور .

اوزونه اینّا - اوزونه اؤزگۆزۆنله بافماق دیر .

اوزونه اینّا سیزلیق - اوزونه اؤزگ لرین گۆزۆیله بافماق دیر .

اوزونه اینّا - اینسانین اوزونه دوغرو یولونون آفیلماسی دیر .

اوزونه اینّا سیزلیق - اینسانین اوزونه دوغرو یولونون باغلانماسی دیر .

اوزونه اینّا - دوشونۇ نین مرکزی، ده اؤزون اولماق دیر .

اوزونه اینّا سیزلیق دوشونۇ نین مرکزی، ده باشقالارینین اولماسی دیر .

اوزونه قورقاراق اینانا بیلمز، ن .

باشقاسینا قورقاراق اینانا بیلر، ن .

اوزونه اینام قورقوسوزلوق ایستیییر .

اوزونه اینّا سیزلیق قورقو ایستیییر .

قورقار، دا اؤزون اولمورسان، اؤزگ سی اولورسان .

قورقو سنی اوزونه اؤزگیشدیریر، یادلاشدیریر .

قورقوسوزلوق سنی اؤزۆنلشدیریر .

قورقونۇ آشا، اؤته بیلیمیرسن، اونا گۆره اوزونه اینانمیرسان .

قورقو سنی گئۆرک لیکله باریشدیریر، اونا گۆره الایى اوزونه یوخ،

اؤزۆ دىن کئارگۆفه اینانماق دا گۆرۆر، ن .

قورقودا تهلۆک ئى اولماسا بئلا - هیس ائیریر، ن .

قورقوسوزلوق دا تهلۆک ئى اولسا بئلا - هیس ائتمیرسن .

اصلیر، ده اینسان اوزونه قاپانمیر، ایپیر، دکی اؤزگ لییه قاپانیر .

اینّا لا اوزونه آفیلیرسان، اینّا سیزلیقلا اؤزگ لییه قاپانیرسان .

ایدراکلا اوزونه آفیلیرسان، ایدراک سیزلیقلا اؤزگ لییه قاپانیرسان .

نویاتلا اوزونه آفیلیرسان، نویات سیزلیقلا اؤزگ لییه قاپانیرسان .

ایرادیه اوزونه آفیلیرسان، ایراد سیزلیکله اؤزگ لییه قاپانیرسان .

قورقوسوزلوقلا اوزونه آفیلیرسان، قورقو ایله اؤزگ لییه قاپانیرسان .

مرهتله اوزونه آفیلیرسان، قالا لیقلا اؤزگ لییه قاپانیرسان .

۱۶. روزها گر رفت گورو باک نیست
تو بمان ای آن که چون تو پاک نیست

گون لریم گچدی قوی اولسون عیبی یوخ
قال گینان سن ای کی سندن غیر یی یوخ

Günlərim keçdi qoy olsun eybi yox
Qal ginan sən ey ki səndən ğeyri yox

۱۷. هر که جز ماهی ز آبش سیر شد
هر که بی روزی است روزش دیر شد

گون قارالتدی عشق دن پای سیز یقین
یانقی سی سوندو بالیق دان غیرینین

Gün qaraltdı eşqdən paysız yəqin
Yanqısı söndü balıqdan ğeyrinin

۱۸. درنیابد حال پخته هیچ خام
پس سخن کوتاه باید والسلام

پیشمیشین حالین گوزل خام آنلاماز
قیسسای گل خامی یتیشمیش دانلاماز

Pişmişin halın gözəl xam anlamaz
Qıssa gəl xami yetişmiş danlamaz



اينسان سوپ سیر ده حقیقت آختاریشی - اینسان
ماهیتین درک دیر .

حیات سوپ سیر ده حقیقت آختاریشی - حیاتین
ماهیتین درک دیر .

دوینا سوپ سیر ده حقیقت آختاریشی - دوینانین
ماهیتین درک دیر .

اینسانین، حیاتین، دوینانین ماهیتی بیردیر، اونا گۆره
حقیقت بیردیر .

حقیقت آختاریشی - اینسان لیک آختاریش دی : یالنیز
اینسان لیک آختاران اوچون حقیقت وار .

اؤزونو، ماهیتینی درک ائتمیش اینسان حقیقت لی
اینسار دیر .

حقیقت سئوگ سی، وورغور لوغ - اینسار لیک
سئوگ سی وورغور لوغودور .

حقیقته قووشماق، چاتماق - اینسانلیغا قووشماق،
چاتماق دیر .

حقیقتی اورتایا چیخارماق - اینسار لیغی اورتایا
چیخارماق دیر .

حقیقتین قالیب کلا سر - اینسانلیغین قالیب کلا سر دیر .

حقیقت اوغورود اۆلمک - اینسار لیک اوغورود اۆلمک دیر .

حقیقته دن کئچمک - اینسار لیغی دن کئچمک دیر .

حقیقتین شیریر لیگ - اینسانلیغین آلم لیگ دیر .

حقیقتین آجر لیغ - اینسانین باریشمازلیغ دیر .

هر بیر اینسار دا حقیقته چاتماق ایمکانی وار، چونک هر
بیر اینسار دا اینسان لیک ایمکانی وار .

سئوگیله اوزونه آپیلسان، نیغرتله اؤزگه لییه قاپانسان .

اوزونه ایناد - اؤزونودرک یولودور .

اؤزونو درک ائتم - اوزونه اینانا بیلمز .

اؤزونو درک ائتمکله اینادا دوغرد یول آلیرسان .

ایناد - اؤزونو تانیماق دیر، بیلمک دیر، اوزونه آیدین اولماق دیر .

ایناد سیزلیق اؤزونو تانیماق، بیلمک، اوزونه قارار لیک قالماق دیر .

اؤزونودرک پیدن یشرد - اوزونه اینام بیتیر .

ناشو لیغینی درک ائدیر، ر - مودریک لییه اینانیرسان .

مودریک لیگی درک ائدیر، ر - ناشو لیغینا گولور، ن .

قورقماق لیغینی درک ائدیر، ر - قورقماق لیغی اینانیرسان .

قورقماق لیغینی درک ائدیر، ر - قورقماق لیغینا گولورسن .

کیچیکلیغینی درک ائدیر، ر - بؤیوکلوپونه اینانیرسان .

بؤیوکلوپونه درک ائدیر، ر - کیچیکلیغینه گولور، ن .

درک گئیشاتینی هاضرلایان و یؤنل دن ایناد دیر .

ایناد لا آیر، لانیرسان !

اوزونه اینانیرسار - اوزونه آیدین اولورسان .

اوزونه اینانمیر، ر - اوزونه قارار لیک قالیرسان .

ایناد - اؤزونو آیدین گؤرمک و بیلمک دیر .

ایناد سیزلیق - ایپیر، دکی قارانیق قرق اولماق دیر .

حقیقت - ماهیتین درک دیر .

ماهیتو درک ائدیر - حقیقته یتیرسان .

اینانیرغینی درک ائدیر، ر - درک ائدیرینه اینانیرسان .

اینانیرغینی درک ائدیر، ر - حقیقته یتیرسن .

اینانیرغینی درک ائتمیرسن - یتیرگلیاتا آلدانیرسان .

اینام ایبراکلا پید اولار - حقیقته یتیر .

اینام ایبراک دان آیریلار دا یتیرگلیاتلاشیر .

دوشوب - اینام پیرلیردن حقیقت دوغور .

ایناده حقیقت یول چولوغودور، ایناد سیزلیق - حقیقت سیزلیک یول و زولوغ .

ایناد لو - حقیقت لو دیر، ایناد سینا - حقیقت سیز .

ایناد لو - ماهیت یتیر، ایناد سیز - گئیرگه لیک ده ایلیشیپ قالیر .

ایناد - اوزونه توپارلانماق دیر .

ایناد سیزلیق - اؤزگه لییه توپارلانماق دیر .

ایناد - یتیرره توپارلانماق دیر .

ایناد سیزلیق - شره توپارلانماق دیر .

حقیقت HƏQİQƏT

حقیقت - اینسانین، حیاتین، دوینانین ماهیتین
درک دیر، بو باخی دان حقیقت ایدراک حاد سر دیر .

اينام سىزلىق قورغۇ ايله گلبىر اينام سىزلىق گەك .

اۋزون و اۋزگە ÖZÜN VƏ ÖZGƏ

- سن ناراحات سانسا، قورخو راحت دير .
- آشيلمايان هر مقام - يئتيلمەيەن بير ايماكان دير .
- ايچين دەكى اۋزگەلىگى قينا، اۋزونو قايناما .
- هر سهوين آرخاسين دا اۋزگەلىك و يادلىق دايانير .
- هر بير اينسان ايچدە ايكي اينسان دان عبارت دير: اۋزون دن و اۋزگەسىن دن .
- ايچين دەكى اۋزگەلىك سنين اسارتين دە دئييل، سن ايچين دەكى اۋزگەلىك اينسان اسارتين دەسەن .
- اۋزون دە اولان دا - آيىق اولورسان، اۋزون دن آيريلان دا - ايچين دەكى اۋزگەلىكە بير اولورسان .
- اينسان اۋزونو باشقالارينا گزشتە گئەن دە اوزونە اۋزگەلىش، يادلاشير .
- قورخدوغون آدامين اوبرازى ايچين دە وارسا، يانين دا اولماغينا گرک يوخ دور .
- اينسان اۋزون دن اوتانان دا - ويجدانا يئنى لير .
- باشقاسين دان اوتانان دا - قورخويا يئنى لير .
- اينسانلاشماق يولون دا ان بۈيۈك مانعە - قورخدور .
- اوزونە يادلىق و اۋزگەلىك گزويەلە باخيرسان، اونا گۈرە اوزونە اينانميرسان .
- ايچين دەكى يادلىق سنى چۈلۈن دەكى يادليغا دوغرو دارتير، اونا گۈرە اوزونە يوخ، باشقالارينا اينانيرسان .
- اينام سىزسان - اونا گۈرە كى، ايچين دەكى يادلىق و اۋزگەلىك اۋزون دن گۈجلۈدور .
- قورخاق سان - اونا گۈرە كى، ايچين دەكى اۋزگەلىك سنى قيراق داكى اۋزگەلىكە قورخدور .
- ايچين دە اۋز اوبرازين، تصوورون يوخ دور، اونا گۈرە اوزونە اينامين يوخ دور .
- ايدراك نى گۈرۈر و تسوور انديرسە، اونا اينانير .
- ايچين دە باشقالارينين تسوورون، اوبرازى وار، اۋزونونكو يوخ دور .
- ايكىلشمەنى آرادان قال دير، ايچين دە يالنيز اۋز اوبرازين اولسون .
- اۋزونو ياراتديقجا اوبرازين دا ياراناجاق .
- سهولرى اۋزوموز انديريك سە، منتيقە اونلاردان خوشوموز گلمەلى دير، اما سئوميريك . اونا گۈرە كى، سهولرى اۋزوموز يوخ، ايچيميزدەكى اۋزگەلىك اندير .

اينسانلاشان - حقيقتلشير .

حقيقتلشەن - آيدين لانير .

آيدين لانان - جفنگيات دان قورتولور .

نيكبين - بدين BƏDBİN – NİKBİN

ر لئە بيلميرسن، چوكنى گنرەك ليكى اۋتە بيلميرسن .

نيكبين - گنرەك ليكى اۋتوب كئ ن .

بربير - گنرەك ليك دە ايليشيب قالان .

نيكبين - اۋزونو فلاص ا ن .

بربير - فلاصى قيراۋ دان گۈزل ن .

هيفيلمازليۋ - گنرەكلىك ييتيرى يئر .

هقيقت - ايماكانين با، لادىغى يئر .

نيكبين - هيفيلمازليۋ دان هيفان، ايماكانا هاتان .

بربير - هيفيلمازليۋ دان هيفان بيلم ن .

گنرەك ليك - هيفيلمازليق تا سو دير هقيقت - آزارلىق ايماكانى .

گنرەك ليكە باريشان مسوليتىنى ايتيرير .

بربير ليك دە دوشونجه گنرەك ليىه بر بر اولور .

نيكبين ليك دە دوشونجه گنرەك ليكى اۋتور .

بربير گنرەك ليىه ايليشيب قالير، نيكبين گنرەك ليكى اۋتور .

بربير اينام سىزليۋ مغلوب اولور، نيكبين اينام يوكسليير .

بربير گنرەك ليىه اينانير، نيكبين ماهيتە .

بربير گنرەك ليك دە ايتير، يکبين ماهيت دە اۋزونو تاپير .

بربير ايماكانا، نيكبين ايماكانسىزليۋا اينانمير .

بربير كئتميش دن هيفان بيلمير، نيكبين گلبى قورور .

نقصانلا هامى ييفيلير، اما هامى نقصانى ييفا بيلمير .



اٹل سئور بی دمیر

ELSEVƏR BƏYDƏMİR



اون بئش گۆزلو داش کۆرپو - اون بئش کۆنول دردی دی
آراز بویو پیچیلدار، خدافرین نامیلا.
جاوانلارین آرزوسو، قوجالارین ویردی دی،
شاهلانا بیر اوموت دور اؤزونون اندامیلا.

نلر کئچیر کۆنلون دن، او سس سیز دوروشونلا؟
دوروشون بیر نیدادی، دوروشون بیر هارای دی!
وطنین ایمدادینا چاغیر گۆز ووروشونلا،
حاقین آیریلیق دئییل، حاقین او تای بو تای دی!

ELSEVƏR BƏYDƏMİR

اٹل سئور بی دمیر

GÜZGÜ İLƏ DƏRDLƏŞMƏ

گوزگو ایله دردلشمه

باخدیم صورتیمه گوزگوده بو گون
باخدیم کی ساچیمما بیر آز دن دوشوب
بلکه قرافیکی بیر سینیق اؤمرون
چوخالان چیزگیلر عؤموردن دوشوب

بیر سیر یوماغیلام، هر شئی معما
سیریریمی آچماغا سؤز وئرممدين
بلکه صورتیمی گؤستردین اما
یورولموش روحومو گؤسترممدين

مادهم حیسلریمه آینا دئییلسه ن
نیی گؤستیرسن سن بو وارلیق دا؟
سنین گؤستردیین هئچ ندی بیلسن
گؤزلریم بو انگین صنعتکارلیق دا

سولغون گؤزلریمی بویاما منیم
منه اؤت لردن خبر وئر خبر
دئه ندن یوغرولوب منیم مدهنیم
ندیر حیسلریمه قونان کؤلگه لر

XUDAFƏRİN- SƏSSİZ QOVUŞMA

خدافرین - سس سیز قوووشما



مین ایللردن سوزولوب گلن بیر دعا کیمی،
خدافرین سس سیزجه قوووشدورور بیزلری.
گۆز - گۆز اولموش داشیلا کئچمیشیمین حاکمی
زامانین آخارین دا یوووشدورور بیزلری.

آرازین گۆز یاشین دا گیزلی خاطره لر وار،
سس سیز آخان سولاردا حسرتیمیز سیر اولوب.
کۆرپونون هر داشین دا داشلاشدیقجا آرزولار،
عمروموز هاچالانیب، روحلاریمیز بیر اولوب.

آراز ایکی ساحلین چوشان سئوگی سئلی دیر،
آخان زامانا ایناد آخیر، جوشور، گورلاشیر.
کیم دئیر کی، بو داشلار دانیشمازلار، اولودور؟
نچه کۆنلون یوللاری بو کۆرپوده بیرلشیر.

بیر دسته اولیک، کئچی پئندیری
یانیندا بیر قاب دا چاشیر قویوبدو
بلکه توپلایاندا گزیب مین یئری
نلر حیس ائلییب، نلر دویوبدو !

اینانین یئمە یە گلیمیر الیم دە
بیترسە آنامین قوخوسو گئدر
آنینجا گول-چیچک بیتر دیلیمده
نه وار کی، آنانین وارلیغی قدر !
بیر پای گؤندریبدی آنام وطندن
ایچینده حسرتین گؤز یاشلاری وار
بوکوب سارمالاییب بیاض کتانان
اوستونده الینین ناخیشلاری وار

بیر پای گؤندریبدی آنام- گؤز نورو
اوستونه قلبینین ایستیسى چؤکوب
بالاجا بوغچایا ییغیب حضورو
آتا اوجاغینین توستوسو چؤکوب

هانسی بیر گؤز للیک وارسا اؤزومده
آنمین بیتمه یین دعا لاریدیر
بو تکچه بیر بوغچا دئییل گؤزومده
دونیانین ان شیرین پایى، باریدیر !

بیر پای گؤندریبدی آنام وطندن
اوستونده جننتین قوخوسو گلیب
ییغیب ییغیشدیریب گوجو یئتیندن
بلکه وارلیغینین چوخوسو گلیب

ELSEVƏR BƏYDƏMİR

ائل سئور بی دمیر

LÖVLAKƏ LƏMA XELQƏTÜL ƏFLAK

لولاک لما خلقت الأفلاک

(سن اولماسایدین عالمی یاراتمازدیم)

سنین گؤستردیین اؤزون ده قالسین
وارمی یوخولارا سن ده بیر یوزوم
منه بیر قلم وئر طالعیه دالسین
قارا گونلریمی عمروم دن یوزوم

الین دن گلیرسه زامانی گؤستر
کئچمیشیم می تمیز، صابا حلالریم می؟
حساب دان خبر وئر، میزانی گؤستر
ساوابلاریم می چوخ، گوناھلاریم می؟

دورما بنیزیمه باخیب ائل جه
بئینیم ده قیوریلان ناخیشلارا باخ
گئری قالان عمروم اصیل بیلیمه جه
اؤنوم ده گؤزله یه یوخوشلارا باخ

منی ایشیغا یوخ، نورا قووش دور
منه بیر یول گؤستر سونسوزا وارسین
الیمه سحیرلی چوماق توتوش دور
گؤسترمم دیین یئرە آپارسین

گؤستر نئجه اولور عاقیبتیمی؟
دونیا سیناغین دا اعلاچی گؤستر
گؤستر نئجه اولور عمرون بیتیمی؟
قورخدوغوم هر شئیە علاجی گؤستر

ELSEVƏR BƏYDƏMİR

ائل سئور بی دمیر

آنا پایى

ANA PAYI

بیر پای گؤندریبدی آنام وطندن
اوستونده جننتین قوخوسو گلیب
ییغیب ییغیشدیریب گوجو یئتیندن
بلکه وارلیغینین چوخوسو گلیب

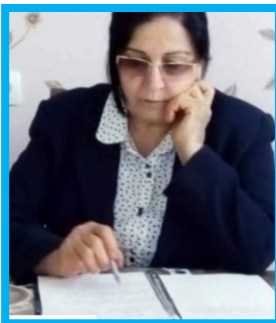


تامارا صادق TAMARA SADIQ

۱۹۵۰-جى ايلده ناخچيوانىن شرور بۆلگهسىندە
آنادان اولوب، عالى تحصيل آليب. ۴۶ ايل معلم
ايشلەييب .

ايندى تقاعدچودور. شعيرلىرى آذربايجاندا درگى
و قزئتلرده چاپ اولونوب ايتالييدا ، آرنولتدا،
بنگلادش ده شعيرلىرى ترجمه اولوناراق درگى و

قزئتلرده چاپ اولوب، عائلهلىدير. ۳۰ اؤولادى وار



TAMARA SADIQ

تامارا صادق.

FƏLƏK GƏLİB ÇATAR MƏNİ

فلک گليب چاتار، منى.

بیر آن بئله اوزاق گئتمه ،
گئديرسنسه، آپار منى .
سن لى كئچهن گونلریمدن،
کیملر گليب تاپار منى؟

جيسمین هر آن منه ياخين،
قييما روحون اوزاقلاشسين .
اورکک باخيش، سوزگون، آخين،
گۆز دولوسو توتار منى .

بو دونيانين سونو، هاردا؟
سن سيز قالسام بيل كى، داردا .
اؤمروم اؤتر اوردا-بوردا،
حيات سوووب، ساتار منى .

بو جسە نى داغ بيلميشەم،
ايستى قوينون باغ بيلميشەم .
قول قانادين تاغ بيلميشەم،
اؤزون تاغدان قوپار منى .

يانماق اولمور بو اودوندا،
زر زيبالى آل دونوندا .

من سنى نه اوچون گوله بنزدیم
گوللر گۆزلىگى سندن آلييسا
نه اوچون يۇنليم اولدوز، آيا
كاينات مئهرينى سنه سالييسا

سولار دا يئرلره گۆيلردن ائنيپ
سئودانلا چاغلاييب، عشقيندن دونوب
دونيانين سولارى كؤوثره دؤنوب
جئننين باغرينا مئييل سالييسا

سنسيز وارليق ندير، وار اولوش ندى
وارليغين ماياسى، اؤزو سندهدى
بوتون مۇوجوداتين گؤزو سندهدى
گؤرمز، نظر ايشى، گؤزه قالييسا

سنى گۆرمك اوچون قلب گؤزو گرک
من اؤزومو تاپديم سنى سئوهرک
محبت ده گرک اولسون مشترک
دوغ منيم روحوما كؤنلون دولوبسا

گۆزلىين هر گۆزلدن گۆزلدیر
سنين روحون هر مخلوقدان ازلدیر
ائله سانیه وار عصره بدلدیر
سنين خيالىنى سئيره دالييسا



TAMARA SADIQ

تامارا صادیق.

BAHAR BELƏCƏ GƏLİR

باھار بئله جە گلیر.

قیزیل گول اوستون دە بو ساری کۆینک،
 نغمه سین اوخویار، سۆیلیر نسه،
 باھار بیر فصیل دیر، یازی گول، چیچک،
 نرگیزدن کونلومه دولوب دور نسه .

نوغولو، کیشمیشی هر ائوده مزه، .
 هر یئرده یئنی لیک تزه دن تزه .
 ماسانین اوستون ده قویولوب سبزه،
 بیر آزدان آچیلار بایرام سوفره سی،
 آشلارین اوستون ده، بئچه، فره سی .

توپلاشیب بیر یئره محله قیزلاری،
 سیناییر اونلاری خوش آرزولاری .
 هر کسین الین ده تزه بوشقابی،
 گۆزل سۆز دالینجا نیته گئدیر،
 آچیق قاپیلاردان حیطه گئدیر .

یانان تونقاللارین آتشی قاینار
 اوشاقلار آتلانیب اوددان توللار .
 هر کسین آغیری تۆگولوب یانار،
 بئله جە باھاری هر کس قارشیلار،
 اینسانین سئلین دن قاینار چارشیلار .

۲۲،۰۳،۲۰۲۲

تامارا صادق

TAMARA SADIQ

XOCALIM

خوجالیم

ایلرلر سرتلشدیریپ دئییه سەن سنی،
 آجیلار کمندین سالیب بوینونا .

ایمکان وئرمه ، سن سونون دا،

فلک گلیب چاتار، منی .

۱۷،۰۴،۲۰۲۵

TAMARA SADIQ

تامارا صادیق.

QUŞLARA DAŞ ATMAYIN

قوشلار داش آتمایین!

قوشلار داش آتمایین ،
 قوشلار اینجیر بیزدن .
 یووالاری بوش قالار ،
 کوسر ، گئدر دن لیک دن .

قوشلار داش آتمایین ،
 گوللر سولار بولبولسوز ،
 اطرافا اتیر ساچماز
 بویانارلار کۆنولسوز .

قیشلار داش آتمایین،
 مئشه هکیم سیز قالار
 ضررلی بۆجکلردن ،
 مئشه نی کیم قورتارار ؟

قوی ، کۆرپه لر اویان سین ،
 قوشلارین نغمسینه
 طبیعت ده اود آلسین ،
 گونشین شعله سیله .

دونیا آدلی ائویمیز
 قوشلار آچیپ قوجاق .
 اونلارلا سئوینجیمیز
 قانادلانیب اوچاق !

۲۰۲۵ - ۰۴ - ۱۵



گول دن چلنگ توخویرام داشینا ،
مزارین بورونوب یاز یاغیشینا ،
بولودلار آغلاییر سنین یاشینا ،
آد گونون دور درد قلبیم ده یئر سالیب ،
شهیدلریم مکانینیز بوش قالیب .

بو گندیش دن بوتون دونیام آغلاییر ،
درد اوستون ده درلر قابیق باغلاییر ،
قیزین چکمه لری یویوب ساخلاییر
چکمه لری گئیلمیش یاش قالیب
شهیدلریم مکانینیز بوش قالیب .
۰۴-۱۲-۲۰۲۱

تامارا صادیق

TAMARA SADIQ

قولونو بوینوما سالدی قوجالیق!

QOLUNU BOYNUMA SALDI QOCALIQ

قوجالیغیم تنز یاپیش دی الیم دن ،
کلمه لریم آنلاشیلیمیر دیلیم دن .
الده چلیک بیر سوالام بئلیم دن
بوینوموزا قولون سالدی قوجالیق !
گنج لیگیمی من دن آلدی قوجالیق !

اطرافیم دا کیمی گوردوم ، من درده ،
کیمی سی شهرده ، کیمی سی کنده ،
دیزین قوجاقلاییر سونونجو حده
اوریممی دیددی ، ساردی قوجالیق .
بو گون منه سئوگی ، یاردی قوجالیق !

گوزلریمه توران، چنی گتیردی ،
ساچلاریم بیا ز دنی ستیردی ،
آغریلاریم باشیم اوسته چتیردی ،
من دن آلیب خوش گونومو قوجالیق ،
دوزوب ساپا سس ، اونومو قوجالیق !
۲۰۲۵-۰۲-۰۴

گلرهم خوجالیم، سسله سن منی ،
قوللاریم دولاییم ، قم لی بوینونا .

سن دن اوزاقلاردا گونوم قارادیر ،
دوشمه نلر قوینون دا قارا یارادیر .
دلی - دیوانه یه یولوم هارادیر ؟
سنی آختاریرام ، دردلی خوجالیم !

قوینون دا یوزلرله حیات سؤکول دو ،
کۆرپه لر مئشه یه ، چایا تۆکول دو .
آنالارین واخت سیز بئلی بوکولدو ،
آغرییان اوریم اولدون ، خوجالیم !

هایلار قیز ، گلینی قایادان آتدی ،
آرزوسو، مورادل تورپاق دا یاتدل .
دوشمه نلر قوینون دا ووسالا چاتدی ،
سن منیم عمروم ده قارا دیر خالیم،
درد اولدون سن منه ، منه ، خوجالیم !
۲۸-۰۳-۲۰۱۹

تامارا صادیق.

TAMARA SADIQ

BOŞ QALIB

بوش قالیب.

سیز یوخسونز کدر ایزی اوزوم ده ،
هئچ نه یاخشی گۆرونمیر گۆزوم ده .
بیر شیرین لیک داها یوخ دور سۆزوم ده ،
هسر تینیز اورکلر ده یئر سالیب
شهیدلریم مکانینیز بوش قالیب .

نیشانلینین بوینو بوکوک قالیب دی ،
آنالاری غم غصه یه سالیب دی .
آرزولاری ، ایستکلری سولوب دو ،
باغین ، باغچان سیز سیز سولوب سارالیب ،
شهیدلریم مکانینیز بوش قالیب .

یحیی آذر اوغلو YAHYA AZƏR OĞLU

کیسا اۆز گنجمیش!!!



یاحیا آذر اوغلو ۱۰/۲۴ / ۱۹۵۵ / تاریخینده ایغدییر'این آرالیق ایلچئسینه باغلی (آلکیزیل) یوکاری توپراکلی کؤیوندئ دونیا یا گئلدی ایلک اورتا تحسسیلینی بورادا یاپتی داها سونرا ایستانبول تورک ادبیاتی واکفیندا ائدئبیات انجیتیمی گؤردو آلمانیا'دا ایکی ییل دیل انجیتیمی گؤردو تورکیه'یی دؤندوکتئن سونرا آنادولو اونیوئرسیتئ سینی کازاندی آنجاک اونیوئرسیتئ بیتیرمئدن بیر کامو دا ایشه گیردی بورادا دا ائتمکلی اولدو زامان ایچئریسیندی

۱۲ کیتاپ یازدی، باشکا آراشتیرماچی یازارلار طارافیندان یاحیا آذر اوغلو'نون حاککیندا ۳ کیتاپ یایییلان دی چئشیتلی ادبیات دئریگئلریندی ماکالئلری یایییلان دی، فارکلی کوروملار طارافیندان ۳ کئز ایلین شاعری سئچیلدی.

بو چئرچئوئدی ۱۰۰ جیواریندا اؤدول آلدی، تورک دونیاسی صنعت کولتور مرکزینی کوردو و شو آندا بو کورومون گئنئل باشکانلیغینی یاپماکتادیر، آذربایجان علم و تحصیل مرکز ی طارافیندان فخری پروفئسؤرلوک دیپلوماسی وئریلدی یحیی بی ۲ کیز ۲ اثرکئک ۴ ائولات صاحیبی دیر .

فخری پروفئسؤر یاحیا بی تورکیه توران یولو دیککنلی دیر تاشلی دیر !!!

کیرمان روستملی KİRMAN RÜSTƏMLİ YAZ YAĞIŞI

یاز یاغیشی



یاغیش یویار چینقیل، داشی،
بون دان سونر اوجاق باشی.
هاردان آلیم یار، یولداسی.
یاش باشیمی سیغاللا سین.

دامجیلاری اوزه دییر،
هردن بیر ده گؤزه دییر.
دوداغیمدا سؤزه دییر،
سؤز ایسلانیر، قوی آغلا سین.

یاز یاغیشی نارین-نارین،
اوسته یاغیر تالا قارین.
آغاجلاردا چیچک، بارین،
بهرین وئرسین، بار ساخلا سین.

گؤی اوزون ده تالا -تالا،
بولود اولوب آلا-بولا.
داغ باشینا چؤکوب قالا،
اؤرپیین داغا باغلا سین.

یاغ، آی یاغیش، اوزوم قارا،
بوللوق اولو، اوز آغارا،
شیمشک چاخا، سما یارا،
قوی، شفق لری چاغلا سین.

۰۷،۰۴،۲۰۲۵

گولسوم گولمەز
بئكليوروم حالا ليلا گيبيم
GÜLSÜM GÜLMƏZ
BƏKLİYORUM HALA LEYLA GİBİYİM



حاطيرالار دولانيور بئنيمدى
 حايالمدى گوردوغوم دوش مويدو نه
 اؤيله بير سارحوشلوك سئودا دئمينده
 سما دا سوزولئن كوشلار گيبيم

اوركئك يورئغيمى تيترتئن سئن سين
 كوكوسو دورويور حالا تئنينين
 بئن ديمى آشييوركئن شو اؤزلئمىن
 نئه اؤلويوم نئه دئه ياشار گيبيم

صاحبى سين كالبيمين نئردئسين نئردئه
 كالديران اولمويور دوشتوغوم يئردئه
 ايسلاك گؤزلئريمى سيلديغين يئردئه
 بئكليوروم حالا ليلا گيبيم

ائللئريمى اوزاتيريم يوك بؤيلئه بوشلوك
 دونيايى وئرسئلئر سئنينله هوشلوك
 حاسرئت ليك سورگونوم اولسا يوكوشلوك
 دوزلوكتئه يانينا كاچار گيبيم

TURAN YOLU DİKENLİ TAŞLIDIR
توران يولو ديكئن لى دير تاش لى دير

توران يولو ديكئن لى دير تاش لى دير
 دؤئنن دؤنسون گئلئن گئلسين بئنيملئ
 دومان لى دير بوران لى دير كيش لى دير
 دؤئنن دؤنسون گئلئن گئلسين بئنيملئ

اوردا ائسارئتئن كالان ائليم وار
 كيزيل آلمان دئنن سوسوز گولوم وار
 بو زور يولدا ايشكئنجه وار اؤلوم وار
 دؤئنن دؤنسون گئلئن گئلسين بئنيملئ

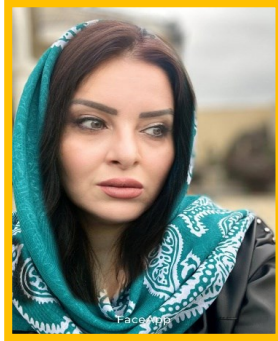
كاھرامانلار يورور باكماز آردينا
 سئلام اولسون توركلوغون بوزكوردونا
 گيديوروم كورشاتلارين يوردونا
 دؤئنن دؤنسون گئلئن گئلسين بئنيملئ

چوك يورولدوم آما وئرمئديم مولا
 ييغيت اودور ايلئري آتالا
 بير عؤمور واكفئتيم گيتتيم يولا
 دؤئنن دؤنسون گئلئن گئلسين بئنيملئ

آذراوغلو سئومئز پارايى پولو
 اولور واتانينين كؤلى سى كولو
 بئن حاك بيلديم كوتسال بيلديم بو يولو
 دؤئنن دؤنسون گئلئن گئلسين بئنيملئه
 مئرحابا هوجام ناسيلسينيز؟



سعادت قریب
SƏAADƏT QƏRİB
من بیر حیات حکایه سی...
MƏN BİR HƏYAT HEKAYƏSİ...



گۆز لریمین آچیلمايان دومان دولو سحرین ده.
 من بیر حیات حکایه سی...
 گئجه گوندوز چئیندییم، نه اودا،
 نه ده اونودا بیلدییم ووسالینین اسیرییم.
 نه لئی لییه نه اصلیه،
 من یئنی سئوگی نس لییه.
 من بیر حیات حکایه سی...
 اؤز ایچین ده دوستاق اولان هئج واخت
 یازا بیلمدیم عشقین بولانیق تامییم.
 بو قاران لیق زیل گئجه نین
 ایلیق باخیشلارین داکی سوبوق سئوگی داستانییم.
 من بیر حیات حکایه سی...
 بیپرانمیش حسرتیمین قهرینی اودا-اودا،
 طالعیمین تئللرینه سیغال چکیب اوخشامیشام،
 ایچیم ده کی دویغولارا اوریم ده مزار قازیب
 سئوگی دولو شعرلری،
 بیرجه-بیرجه باسدیرمیشام.
 من بیر حیات حکایه سی...
 اودو سؤنموش تنها اوجاق...
 بو گون منی دویمايانلار،
 بیر گون منی اوخویاجاق.
 اوخویاجاق، آنلایاجاق...
 اما اوندا گئج اولاجاق...
 اما اوندا گئج اولاجاق...
 من بیر حیات حکایه سی...

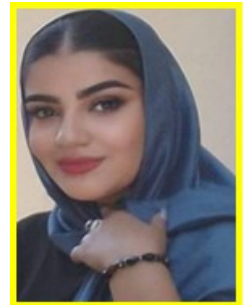
یار شو گۆنلومون سئن سین آیناسی
 مومکون مو یئرینده اولسون باشکاسی
 بئستته بئستته سؤیلئنن عاشک شارکیمیزی
 اوزاکتان هئر گئجه دینلئر گیبیم

ایمکانسیز دئغیل دی ووصلات دئدیغیم
 گۆز گۆزئه ائل ائلنه توتوپ گئزدیغیم
 گئلئجئغین یول دان بیلپ سئزدیغیم
 آیاک سئسلئرینی دویار گیبیم

ناسیل دا اوچوبور گۆنلوم بیر بیلستن
 بیر حضور بیر سئوینچ شؤیلئه اینجئدن
 اوزئریمئه چؤکن حوزوندئن دئمئن
 وارلیغین سئبب کورتولور گیبیم

ÜLVİYƏ ƏBÜLFƏZ QIZI
XƏBƏRİN VARMİ

اولویه ابولفض قیزی
"خبرین وار؟"



منه قمگین دئییرسن، اؤزون دن خبرین وار؟
 گولوشلرین ساختادیر، من یاخشییام دئییرسن.
 به-بهله تعریفله ییب آگری-آجی یئییرسن،
 کدرله البیر اولان گۆزون دن خبرین وار؟

سوسوز بیر مسکهن سئچیب ائله قۇنچه سولموسان،
 مجبور آسیلی قالان بخت سیز قیریق قول موسان،
 من خوشبخته سؤیله ییب، قمه آشیق اولموسان،
 بو نه سؤزدور دئییرسن، سؤزون دن خبرین وار؟

مغروردور بو قامتین، چینارلار تک بوی آتیپ،
 سینیق قلبین بئنینله بیر-بیرینه ال قاتیپ،
 گونش دن اود گۆتوره عشقین سما یا چاتیپ،
 یانیرسان سس سس-سس سس کۆزون دن خبرین وار؟

یوخوم دا بیر هیمه بندمیش،
اودا منی سیلکلییر .

آیریلیغین واهیمه سی
لپه لنیر دوشونجه مده .
اومیدلریم چوخ تیتره ییب،
بوز باغلا ییب هر گئجه مده .

تپیکلییر آددیمباشی
خاطره لر یادداشیمی .
سوکوت سسیمه سس وئریر
ایتیره نده من باشیمی .

قورورون قول-قانادینی
بعضا قیرماق ایستیمیشه م .
ویجدان سیز اولان فلیین
ساجین یولماق ایستیمیشه م .

بلکه لرین توستوسویله
حسرت قوخوب دور اوتاغیم .
سن سیز قالان گونلریمده
شعیر اولور درد اورتاغیم .

ایندی قریب اورییمین
ایچینده قریب دونیایم .
ساز روحون دا زیله قالخان
یانیق لی بیر بایاتیام .

سعادت قریب SƏAADƏT QƏRİB YÜK

یوک

چینینده نه قدر یوکون وار آدام
قم یوکو، درد یوکو، محبت یوکو .
دونه نین بیر نامرد جلالد کورپوسو
بوگونون داشیییر سداقت یوکو .

* * *

سعادت قریب SƏAADƏT QƏRİB EV TİKİR ائو تیکیر

بیر قادین وار:- گئجه لر،
باخین گور نلر تیکیر .
کریچ - کریچ اروزدا،
شعیردن ائولر تیکیر...

دیوارلاری میصراعدان،
پنجره سی هئجadan،
هسرت قوخور باجadan،
شعیردن ائولر تیکیر...

بند - بند آرتیر آرزوسو،
هجس بهری دویغوسو،
هر گون قاچیر یوخوسو،
شعیردن ائولر تیکیر...

روحو بایاتی، آغی،
سولوب باغچاسی، باغی،
حسرت قوخور اوتاغی،
شعیردن ائولر تیکیر...

یاسمن، سوسن قادین،
هر شئییه دؤزن قادین،
اؤزون دن کوسن قادین،
شعیردن ائولر تیکیر...

SƏAADƏT QƏRİB سعادت قریب YANIQLI BİR BAYATIYAM یانیق لی بیر بایاتیام

گئجه یوموب گؤزلرینی
اولدوزلاری سوروکلییر .

ال-اله گزیرسن خیالارینلا
هله یاشاییرسان اولماز آرینلا
اؤیورسهن اؤزونو «یالان» وارینلا
تاخت قوروب ایچین ده سفالت یوکو .
* * *

بیر داش قویمامسان داشینین اوسته
هر گون بیر یاش گلیر یاشینین اوسته،
توتموسان وفانی باشینین اوسته،
آباغین آلتین دا مشققت یوکو .
* * *

بو نیمداش دونیادان سن تزه اومما،
دردین باده سین دن، هئچ مزه اومما،
پئشیمان اورک دن معجزه اومما،
گؤزون ده آپاردین سعادت یوکو ..
* * *

گوناها بولاشیب چیرکله گئدیرسن،
کیمین وار اورادا ارکله گئدیرسن
بو سون منزیلینه یوکله گئدیرسن .
الین ده بیر زنبیل قباح یوکو ..

سعادت قریب

SƏAADƏT QƏRİB

QARABAĞ قاراباغ

بیر یارایدین باغریمیزدا،
آجیمیزدا، آغریمیزدا
اوتوز ایلدیر یادیمیزدان -
چیخمادین بیر آن قاراباغ!...

یاد الین ده اسیر اولان،
نئچه ایللر یئتیم قالان،
سن سیز دایم دونوب،
اینان داماریم دا قان قاراباغ!...

گلدیک، بیزه، آچدین قوجاق،
ابدی یان سین بو اوجاق،
سنین ایله بیر اولاجاق،
روحوم، جیسمیم، جان قاراباغ!...

گونش دوغان سماسینا،
شهید قوخان هاواسینا،
بوتون توران دونیاسینا،
شؤهرت ایله شان قاراباغ!...

آی اولدوزوم قارشیلاییر،
یئنی بیر تاریخ باشلاییر،
روحو ایله آلقیشلاییر،
جاببار، سید، خان، قاراباغ!...

سعادت قریب

SƏAADƏT QƏRİB

DÜNYADA HAQQ ƏDALƏT QURAN ELİM

دونیادا عدالت حق قوران ائلیم

سن قدیم یوردوم سان، آذربایجانیم!!!
پولادلار قانیلا تاریخلر یازیر.
موباریز قئیرت لی ایگید اوغوللار
وطنی یولون دا اولومه حاضر.

باشینی اوجا توت، لاجینیم، شوشام،
هر وطن اوولادین، سنه مین عسگر...
سنین دایاغین دیر تورکون اولوسو،
بیر یانین دربنددیر، بیر یانین کنگر!!!

ظفردن -ظفره آدلایان، کئچن،
دایانما، دایانما، ایرلی اوردوم!!!
زیروه یه داشیدیق مشعلیمیزی،
ظولمتی نور ایله بویادیق، یوردوم!!!

گونباتان، گوندوغان اویلاغین اولموش!!!
بیرلشیب یومروق اول، ائی توران ائلیم...
ایلهملا اردوغان بایراغین اولموش،
دونیادا عدالت، حق قوران ائلیم!!



اۋزۈنۈ اۋزۈمدە سئوگى تانىيار
قوينوندا بىر اۋپوش شئىرىم قانىيار
ھجاسىن، مەربىيان الى سانىيار
بىر گىجە شئىرىمىن يوخوسون گۇرسىم

ائلمانام ئىلىمدىن آزالى قويماز
من آذر اوغلونو ھارالى قويماز
قلىبىمى حسرتدن يارالى قويماز
بىر گىجە شئىرىمىن يوخوسون گۇرسىم

۱.د.ائلمان

كۈنۈللەر

يئر ندىر، گۈي ندىر باخمىش اوچور
بولاقدىر، دنيزه آخمىش اوچور
ايلدىرىم گۈزۈندە چاخمىش اوچور
پايىنى سئوگىدىن آلان كۈنۈللەر

بولودلار گۈزۈندىن گور ياغىشلى دىر
گونە شىن ساجىندان نور ياغىشلى دىر
داش - قاشدان سىپىلن دۆر ياغىشلى دىر
پايىنى سئوگىدىن آلان كۈنۈللەر

آرزولار امە يىن سىغىر يۇللارا
دويغولار اىستە يىن يىغىر يۇللارا
گۈزلىك گىتىرىر جىغىر يۇللارا
پايىنى سئوگىدىن آلان كۈنۈللەر

قارتالار اليندىن آلير قانادين
خياللار قوينونا وئير اۋز دادين
اولدوزلار آلنىنا يازدىرىر آدين
پايىنى سئوگىدىن آلان كۈنۈللەر

اوركدن سئويىنىب گۈزۈنن گۈلر
اوجاق تك قىزىشار كۈزۈنن گۈلر
ائلمانين شئىرىندە سۈزۈنن گۈلر
پايىنى سئوگىدىن آلان كۈنۈللەر

۱.د.ائلمان:

شئىرىمىن يوخوسو



دىلكلە، دويغويلا آرام ساغالار
بىر سئوگى آديندا يارام ساغالار
اورە يىم بىلركى وارام ساغالار
بىر گىجە شئىرىمىن يوخوسون گۇرسىم

گۈزلىك قوينونا وارار اورە يىم
حسرتين باغرىنى يارار اورە يىم
گونە شىن ساجىنى آرار اورە يىم
بىر گىجە شئىرىمىن يوخوسون گۇرسىم

اولدوزا سۈيكە نىب، آيا داياننام
دوشوب سود گۈلۈنە دىنچە بۇياننام
قوشمادا ياتسامدا، غزل اوياننام
بىر گىجە شئىرىمىن يوخوسون گۇرسىم

گون اورتا دورمارام، دادى گىتمە سىن
يادداشيم ساخلايان يادى گىتمە سىن
كۈنلۈمون آديندان آدى گىتمە سىن
بىر گىجە شئىرىمىن يوخوسون گۇرسىم

شئىرىم كى دئىيرم گۈزل آنادىر
دونيا بىر يانادىر، اۋ بىر يانادىر
بىلر كى سئوگىسى قىزىل ھانادىر
بىر گىجە شئىرىمىن يوخوسون گۇرسىم

۱.د. ائلماں

سحرلر

گئجه لر قوینوندان، شلاله کیمین
گؤندؤزه اؤز توتوب، آخیر سحرلر
سئوگینی ساغلايان، پیاله کیمین
اولدوزلار ایچدی، چاخیر سحرلر

گؤنه شین ساچیندان، آسلانیب گلیر
گؤندؤزه دار یخیب، یاسلانیب گلیر
اؤز گؤرؤش یئرینه، یاسلانیب گلیر
قوینونا آغ گؤلون، تاخیر سحرلر

باخیشی سیغالدير، یوللار اؤستونه
ساریلار دؤغما تک، قوللار اؤستونه
گؤز یاشی مونجوق دور، کوللار اؤستونه
چیچک لر گؤزؤنه، باخیر سحرلر

گلیشی نغمه دیر، تنلری اووسون
اؤزنده آسديره ن، یئلری اووسون
آدیندان بؤرؤبور، ائلری اووسون
ازل دیر، هم ده کی، آخیر سحرلر

سئوینجی گؤزلرده، ایشیقلاندییر
ئلماںی سؤزلرده، ایشیقلاندییر
کؤنلومو کؤزلرده، ایشیقلاندییر
سئوگیده یاندیریب، یاخیر سحرلر



فولکلور

جلیل عبدالله

کؤچورن: نرگس ابراهیمی
آران دئیر:

یا یلاق، چوخ دا ساхлаما،
گؤندر گل سین، آغیر ائل-لر منیم دی
یئرین گؤبه یی یم، دیزین دیره یی
مالی-مُلک سلیمان لار منیم دی...

یا یلاق دئیر:
چیخما دیندن-ایماندان
سوسن دن، سونبول دن، هم ده گولشن دن
حکیم لیک، لُقمان لیق قالیدى مندن
مین-مین دردلره درمان منیم دی...

داغ دئیر:
یازین اولبندن سولارین قیزار
قیزدیرما اوشاغین اوره یین اوزر
گؤزل-لر، محبوب لار سینمه مده گزر
خیردا-خیردا آشان یول-لار منده دی
آران دئیر:

سوسن لی، سونبول لو، گول لو داغلاریم
شان ایچینده شعله چکیر یاغلاریم
بوستانداکی آلا-بُزک تاغلاریم
قارپیز، خیار، دورلو نوبار منده دی...

داغ دئیر:
صفالی یا یلاغام باشدان-بینادان
سینه مده بیتیدى چوخ گول خندان
مندن درس آلیبدى نچه مین لُقمان
دورلو-دورلو گؤزل حال لار منده دی...

آران دئیر:
منه حسرت چکر بوزلو قایالار
سندن داد ائله یین مندن های آلار
باش-باشا چاتیلی ساری قایالار
خیرمان دا چئوریلن ول لر منده دی...

داغ دئیر:
ایسترم کی قیسا آندیم بحثیمی
سنه باخیب اؤتورمرم کؤکسومو
دوستوم، همدیم دی یازین مۇسومو
شوخی صنم لر، اینجه بئل لر منده دی...



رائوف ایلایاس اوغلو

RAUF İLYAS OĞLU

"هکری" قزئتینین باش رئاکتورو، شاعر- پولیسیست،

تدقیقات چی ژورنالیست



وطن ساغ اولسون

VƏTƏN SAĞOLSUN

آذربایجانین میلی قهرهمانی موباریز ایبراهیموون عزیز

خاطره سینه

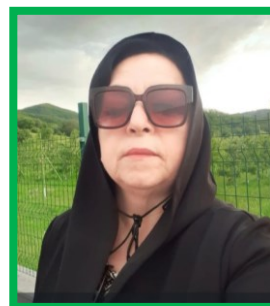


بیر کۆرپه دیل آچاراق بیلسووار ائللینده،
اوددان-آلودان کئچیب بؤیودو آت بئللینده.
چینار تک بوی آتاراق ایگید پهلوان اولدو،
فرحدن آتاسینین گۆزو سئوینجله دولدو
ایدمان یاریشلاریندان قاییدیردی اوزو آغ،
اونو گۆرهن دئییردی آرخامیزدی، گلیر داغ.
چئمپیون اولان واختی دوستلاری سئوینیردی،
آنا، اوزرلیک یاندير، باجی سی سؤیله نیردی.
گۆز دیمه سین خالقیمین قهرمان اوولادینا،
الله یئتسین مردلرین هر زامان ایمدادینا.
کۆنول لو خیدمت ائتدی سرحد بۆلگه لرینده،
گۆزلیبیردی سنگرده، کندين دۆنگه لرینده

ELMİRA TOMRİS SULTANLI

ائلمیرا تومریس سولتانلی.

TƏCNİS



سوروشورلار، بیز دوغما ییق، یا یادیق؟

بو تورپاغا، بو وطنه، نه وئردیک ؟

یادداشیمیز سانکی دونوب-بوز یادیق.

روحوموزلا بو تورپاگی، چوخ سئودیک.

سۆزو دئدیک، هر اؤت نه، یئته نه،

بیلمدیک کی، اونا چاتا، یئته نه.

اینجلدیک، سۆز اؤتوردوک یئته نه؟

تانریم وئردیین، نؤوراگی چوخ، سئودیک.

ائله بیل کی، یاغیش گلیر قار ایله،

عهد پیمان باغلا، دوز ایلقار ایله.

گۆروشه بیلدین می، سن ایلقار ایله،

بیر سئوگیله، دوز ایلقاری چوخ سئودیک.

گل سن گئتمه، بو گون هئچ قاراباغا،

هر یعنی مئشه لیک، یا،، قارا" باغا.

موروودا، زیروه ده، سن قارا باخ آ،

دونیا گۆرور، قاراباگی، چوخ سئودیک.

تورپاگی قیزاردان، شهید قانی دی،

قاضی پارالانیب، پارا قانلیدی

ائلمیرا، یئر گئجه لی، هم دانلیدی.

عالم گۆرور، یارالینی چوخ سئودیک.

۲۰۲۵.۰۴.۳۰. لئریک.

محرم قلی زاده

گۆنده ساچلاریم نئچه دن دوشور
حسرتدن یادیماسن دوشن زامان
آغارار ساچلاری قارا بولودین
گۆیده زیروه سیننه گۆن دوشن زامان

تام فصیللر یاز اولسالار نه غمیم
گول چیچکلی اولار شانلی وطنیم
اوشویوب سازاقدان اسر بدنیم
داغلارین باشینا چن دوشن زامان

غم لشگری ایاق ساخلار یئریمز
باغریمدا داغ بویدا درد واراریمز
آغلار گۆزوم آغلار داییم کیریمز
کدر دریاسینا من دوشن زامان

محرم یار یارا حسرت دییینر
بولبولون گول اوچون قلبی دویونر
اکیچنین گۆزو گولر اوینر
باهاردا سونبوله دن دوشن زامان

تاریخ ۲۷/۱/۱۴۰۴

ELZA DƏNİZ NUR
ƏLVİDALƏR

الزنا دنیز نور.

الوداع لار...



بوتون آیری لیلقلار علی اوزانی،
بوتون الوداع لار الی بوش قالیر..
یالاچی تبسم گۆزلرین ده کی،
دوغرو گۆز یاشینی یولا خوش سالیر...

قمنی قدحله قهقهه لرله،
چکیر اوربینه ایچیر فرحله.
هارداسا قوجالان آرزولارینین،
گۆزونون یاشینی ایچیر قهرله....

آزغینلاشمیش اثرمنی بیزه پوسقو قوروردو،
تورکو آرخادان ووروب اوزلرینه دوروردو.
موباریز حاقسیزلیغا دۆزه بیلمدی البت،
دوشمنین قارشى سین دا سینه سی سیپر، هم سد.
مکتوب یازدی: «آی آنا، من دن قالما نیگاران،
وطن ساغ اولسون»-دئدی، گۆینه سه دا، قلب یارام.
اگر من قاییتما سام منی باغیشلا، آنا..
گۆره ن آنا دردین دن آلولانیب کیم یانار؟
خیر-دعا آلاق آناسین دان موباریز،
اونا تانیس گلیردی ایشغال دا قالان هر ایز.
جسور کشفیاتچی تک ایرلییه شیغیدی،
کول دا-کس دا گیزلنن گورائشن، بیج-دیغادیر.
وطنی قورو یاراق دوشمه نین جبهه سیننه،
ولوله سالیب چۆک دو منفورون سیننه سیننه.
خیلی قولدور قیراراق قیصاص آلدی همین آن،
دوشمه نلر چاشقین قالب دئییردیلر: «آی آمان.
بونو الله گۆندریب بلکه بیزی قیرماغا؟
دیری توتاراق اونو تئز کئچیرین قارماغا.»
قیریپ چاپدی دوشمه نی شهید اولدو قهره مان،
هر آن آنیلا جاق دیر کئچدیکجه زامان-زامان .
یاغیلار اسیردیلر ایگیدین نرسيله،
او دوشمه ن گولله سیننی سوس دوردو سینسيله .
جسدین دن قورخوردو اثرمه نیلر همین آن،
گۆرون نئجه ساققال لی یئرده گبریپ هامان !
آگیر سید اوولادی دوشمه نله جیهاد ائتدی،
بیر گونشتک ساچاراق دونیادان راحت گئتدی.
باش کومان دانیم اونا قهره مان آدی وئردی،
موباریز او یویان یئر ابدی جنت یئردی.
تاریخه قهرمانتک شرفله یازدی آدین،
ابدی یاشایاجاق موباریز تک سویادین.

میللی قهرمانیمیز حاقین دا یازدیغیم شعر بیرینجی یئره
لایق گۆروله رک ۲۰۱۱-جی ایلده ن هر ایل کوتلوی
تیراژلا چاپ اولوناراق ۴ جو صنیف آذربایجان دیلی
(صنیفدن خارچ اوخو) کیتابینا داخل ائدیلمیش دیر.

دیر وئرمه مه یه ها پقیم یوخ دور یوخ
آیاغیم آلتین دا یولوم اولموسان،
نه اولسون پالچیغین دیزیم ده یارا،
نه اولسون گؤزومه یار تک سولموسان.

سنین آدین دوغما دادین یاد گلیر،
کؤکسون ده یئنیشن مزار کیمییک.
صباحلار گؤرونمور سنین رنگین ده،
سنین یوللارین دا اذان کیمییک...

آی تورپاق بو سنه سون سؤزوم اولسون،
من سنین توزون دا دومانا دوشدوم.
بیرده قاییتماغا اومودوم یوخدور،
سنین قوللارین دا سنه دؤنوشدوم..

سنی یازمامیشام هله آی تورپاق،
گوناهین تاواین قاریشیق دوشوب.
سئومک ایسته یه نه ده اوووجلاریم دان،
سنین سینهن اوسته عزیزیم دوشوب..

منشأ ضمیر “من” و “او” در فارسی: تطابق‌های ساختاری و تاریخی با زبان ترکی قدیم

در زبان فارسی، ضمیر “من” به عنوان ضمیر اول شخص مفرد، سال‌هاست که به عنوان بخشی از ساختار زبان فارسی شناخته شده است. اما در بررسی‌های زبانی و تاریخی، سؤالاتی درباره منشأ این ضمیر و چگونگی تکامل آن در زبان فارسی مطرح می‌شود. در حالی که معمولاً این ضمیر را بخشی از ریشه‌های هندواروپایی می‌دانند، شواهد زبانی و تاریخی نشان می‌دهند که ضمیر “من” از زبان ترکی قدیم وام گرفته شده باشد. این مقاله با استناد به شواهد آوایی، ساختاری، و تاریخی، این فرضیه را مطرح می‌کند که ضمیر “من” در فارسی، در واقع قرضی از زبان ترکی قدیم است و در دوران‌های خاص تاریخی وارد زبان فارسی شده است.

ضمایر شخصی در زبان‌های هندواروپایی و زبان فارسی

سرخوش گؤرونورلر بیتنه اینسانلار،
اونلارین یوکونو تانری یوکلنپ.
سمالار ملکله، تون یارادیقلا،
بو آجی اوغرونا یولا یوکلنپ..

بیلیمیرسن خوشبخت دیر یا بدبخت آغا،
اونون گولوشون ده کدر گیزلنپ،
اؤتن کئچمیشلرین ایتن ایزلری،
اوزون قیریشین دا خلوت گیزلنپ...

چوخ گوله ن یاس ساخلار قارانیلیغین دا،
اونون گونش کیمی اوغروسو واردیر..
اما گونشین ده بالینچی آلت دا،
ایشیغین اوغرایان دوغروسو واردیر...

کدرین قیاسی سرت دایانیر سرت،
هر فرهاد قیرامماز او داغی داشی،
اونون اوریین ده درد اویانیر درد،
قایادیر کدرین عؤمور سیرداشی..

جیغیری گؤز یاشی، یولو آیری لیق،
گئدنلر نه گؤزل اثر یارادیر.
سن دئمه یازیلان الوی دالارین،
چوخونو عؤموره اجل یاشادیر...
۰۱،۰۵،۲۵

ELZA DƏNİZ NUR

ائلزا دنیز نور

TORPAQ... تورپاق...

سنی یازمامیشام هله آی تورپاق،
گوناهین ساواین قاریشیق دوشوب.
سئومک ایسته یه نه ده اوووجلاریم دان،
سنین سینهن اوسته عزیزیم دوشوب..

دوره‌های تاریخی کوشانیان و آفتالیت‌ها (قرن‌های ۱ تا ۷ میلادی) زمانی بودند که تماس‌های فرهنگی و زبانی میان ایرانیان و ترک‌زبانان آسیای میانه به اوج خود رسید. در این دوران، بسیاری از واژه‌ها، به‌ویژه ضمائر شخصی، از زبان‌های مختلف به یکدیگر منتقل شدند. در این دوران، زبان ترکی به‌عنوان یک زبان قدرتمند در آسیای میانه شناخته می‌شد و بسیاری از مفاهیم و واژه‌ها به زبان‌های دیگر از جمله فارسی منتقل می‌شدند.

در این دوره، زبان فارسی با ترکی در تماس مستقیم بود و متون تاریخی مانند کتیبه‌های اورخون و آثار دیگر نشان می‌دهند که واژه‌های ترکی به‌ویژه در حوزه‌های اجتماعی و سیاسی، به زبان فارسی نفوذ کرده‌اند. در این بین، ضمیر “من” و “او” از زبان ترکی قدیم به فارسی منتقل شده باشد. نبود شواهد مستند از این ضمیر در متون پیش از این دوره، می‌تواند دلیلی بر وارد شدن آن از زبان‌های دیگر باشد.

تحلیل تاریخی و آوایی

در تحلیل آوایی، تفاوت‌های بارزی میان زبان‌های ایرانی باستان و ترکی قدیم دیده می‌شود. در زبان‌های ایرانی باستان، ضمیر اول شخص مفرد “azəm” یا “adam” وجود داشت، که هیچ‌کدام به‌طور مستقیم به “man” در فارسی تبدیل نشده‌اند. در مقابل، در ترکی قدیم، ضمیر “men” وجود داشته است که از نظر آوایی بسیار به “man” در فارسی معاصر شباهت دارد. این شباهت‌های آوایی، از جمله حذف یا تغییر صداها، نشان می‌دهند که ضمیر “من” در فارسی می‌تواند به‌طور مستقیم از ترکی قدیم وارد زبان فارسی شده باشد.

نتیجه‌گیری و تقویت تئوری

با توجه به شواهد آوایی، ساختاری و تاریخی، به‌ویژه شباهت‌های آشکار میان ضمیر “من” در فارسی و “men” در ترکی قدیم، می‌توان نتیجه گرفت که ضمیر “من” در فارسی احتمالاً از زبان ترکی قدیم قرض گرفته شده است. این فرضیه با توجه به تماس‌های تاریخی میان ایرانیان و ترک‌زبانان در دوران‌های کوشانیان و آفتالیت‌ها تقویت می‌شود.

<https://t.me/yurdumuz1>

در زبان‌های هندواروپایی، به‌ویژه در زبان‌های ایرانی باستان، ضمائر شخصی یک ساختار خاص و منظم دارند. در این زبان‌ها، معمولاً ضمائر بر اساس جنسیت و شمار (مفرد/جمع) تقسیم می‌شوند. برای مثال، در زبان‌های ایرانی باستان، فرم اول شخص مفرد معمولاً به صورت (“azəm” آزم) یا (“adam” آدم) وجود داشته است. این فرم‌ها در هیچ‌کدام از متون باستانی فارسی، ارتباط مستقیم یا تطابق آوایی با ضمیر “من” (man) در فارسی معاصر ندارند.

ضمائر شخصی در ترکی:

M/Ben, Sen, O
Biz, Siz, Olar
Bu, Şu, O

این عدم تطابق آوایی و ساختاری، به همراه نبود شواهد مستقیم برای تغییرات صوتی مشخص میان این فرم‌ها، ما را به این نتیجه می‌رساند که احتمالاً ضمیر “من” در فارسی از یک منبع دیگر وارد زبان فارسی شده است. این منبع می‌تواند زبان ترکی قدیم باشد، که در آن زمان‌ها در تماس و تعامل با زبان فارسی قرار داشت.

شباهت‌های آوایی و ساختاری با زبان ترکی قدیم

زبان ترکی قدیم دارای سیستم ضمیری مشابه است که در آن ضمیر اول شخص مفرد به‌صورت (“men” من) به کار می‌رود. این ضمیر در متون قدیمی ترکی، از جمله کتیبه‌های اورخون، به‌طور مکرر یافت می‌شود. در این کتیبه‌ها، ضمیر “men” برای اشاره به اول شخص مفرد استفاده می‌شود، که شباهت قابل توجهی با ضمیر “من” در فارسی دارد.

اگر نگاهی به ساختار ضمائر در زبان ترکی قدیم بیندازیم، خواهیم دید که این زبان در ضمائر اول شخص مفرد “men” و دوم شخص مفرد “sen” به‌طور مشابه از الگوی خاصی پیروی می‌کند که در زبان فارسی وجود ندارد. این ساختار نشان‌دهنده یک سادگی زبانی است که در زبان‌های هندواروپایی کمتر مشاهده می‌شود. در زبان فارسی، علاوه بر “من”، ضمائر دیگری مانند “تو” و “او” نیز وجود دارند که ساختار پیچیده‌تری دارند و در مقایسه با ترکی، تطابق کمتری با یکدیگر دارند. این ناهمگونی ساختاری در زبان فارسی می‌تواند دلیلی بر وارد شدن ضمیر “من” از یک زبان دیگر مانند ترکی باشد.

تأثیرات زبانی و تاریخی در دوران کوشانیان و آفتالیت‌ها



عراق تور کمنلرینین شعیر باغچاسی

یوریلمازیمش

ایکی کونول بیر اولورسه سئوداده
قیامته قدر یوریلمازیمش
صادق اولدیسالار ذوقی صفاده
محشرده گناهلر صوریلمازیمش

کرم کیبی دوشسه اصلی آردینه
مجنون کیبی لیلی یازسه آدینه
مایل ویرمادیه دنیا دادینه
بوداغلاری بیور قیریلمازیمش

شاه اسماعیل کیبی سرای دولانسه
عرب اوزانکی یار عشقی قولانسه
عشقی دوزان بهتانلره بولانسه
عاشق معشوقینه داریلمازیمش

قنبر آرزو کیبی تاریخ یازارسه
غارب سنام ایچین قویو قازارسه
یددی یل جان حلب شهرین گزارسه
دارسیز عاشق یاره واریلمازیمش

طاهر ایله زورا چالسا تیلینی
اوناردغ دولاندی غربت ایلینی
جانندان سیودی هیچ سالمادی گولونی
گونش کیمی پارار قارالمازیمش

زلیخا جان سئودی یوسف جمالین
ایتدی ده محبت بولدی کمالین



قارداشدی یار

حق اولنره وئردی عشقین تمالین
اولمینجه مراز ویریلمازیمش

بابا اوغلو سیوار بر یار بر ارکان
یتیشیر مرازه اولورسه ایمان
یار یاره گرگدیر کسلیسین قربان
یلان ییره گونول ساریلمازیمش

قارداشدی قارداشین دنیاده یاری
زهاری شکاری گلورسه بیر گون
بیرین کیمسه توتماز ارخامدی واری
قالدیریر محناتیم اولورسه بیر گون

نه دییم قارداشین دیشار آتانه
قارداش سز بو حیات دونر یالانه
کعبی یاپار قارداش گونلون یاپانه
دنیا گولور قارداش گلورسه بیر گون

قارداشدان قیریلمه دیسه ذلتی
قارداشین گوزنده گورر مللتی
قارداش سز بولوردی انسان علتی
پشمانلغ ال وورماز سالورسه بیر گون

بیر درده دوشارسن قارداشدی صوران
هر کس گیدر دورماز تک اوزو دوران
بو حسرتلی جانہ اومودی ویران
آراده اورتاده قالورسه بیر گون

قارداشدی درمان سز دردتلر علاجی
محباتلی اولسون قارداش أماجی
ایکی گوزین اشیغی باشیمن تاجی
دوشرسن قالدیریر بولورسه بیر گون

بابا اوغلو سویله قارداش آتانه
قارداشین کوستوری پ گيجه یاتانه
دنیا ایچون قارداشیننه باتانه
قیریلیردی بیلی ئولورسه بر گون

گورنمیور

حق سویله دیم سوزوم کیمنسه آلمادی
کیمنسه نین دیلینده بال گورنمیور
بکلادم دوستومدان صحبت گلمادی
دار گونده اوزادان آل گورنمیور

بلبل کیمنی شقراق اوتار دلیمنز
قار یاغوب بازامیش بیزیم ائلیمنز
هر گلن یولچیه چالماز دلیمنز
کوستو دوستلار بیزدن حال گورنمیور

دوغری یولداش اولان یارامی صاغلار
نه حالارا گلدی بو گون بو داغلار
یاپراغین توکوپدور باغچه لر باغلار
قورمیش آغاچلار دال گورنمیور

اوره گیمده حسرت تورادی بیتدی
اومود توغوم یار کوجوبن گیتدی
کانش گونین دوستو دار گوندا بیتدی
صوندی یاشیل باغچام گول گورنمیور

بابا اوغلو صاحب بینده بر واردر
دوزان اولسا بلکی جانینه یاردر
تک دوغری اولورسه دردینه چاردر
توتشلادم گیتدم یول گورنمیور

یاشلی قلعه میز

آزلدن یازمیشدیم سنا بیر مکتوب
آیاغینا قالدخ دور یاشلی قلعه میز

روا دگیل اصلان یوخیه یاتی پ
گلن گورسن سنی باشلی قلعه میز
توتولدی قلعه میز ایتدوغ محبت
چیقوب سیران ایتدم اوستونده صحبت
قالور باشی اوسکاک سنده در هیبت
دیواری اُنییدی داشلی قلعه میز

بیر تپه باشنده رنکلی دیوارین
پس مللتین دویار سنن هوارین
باندن باشقه یوخدور سویله مه یارین
قاره گوزلی قلم قاشلی قلعه میز

بر یاننده آر محمودین مزاری
دوشمانلر قهرندن چاکاردی زاری
سن بر پتاک بنده اولورام آری
زار آتارسم گلیر شاشلی قلعه میز

بیر یاننده حمام آلتی صو باشی
مونجوق کیم دوزلمش مرجاندن داشی
اسکی دن توتلمش قوجالماز یاشی
اورداکلی باغچالی قوشلی قلعه میز

ایکی قاپیسی وار قالا قاپیسی
دیهه لر اسکی دن مروان یاپیسی
تورکمن مللتنی نین حیات تاپیسی
اکماکی اوجوزدر اُشلی قلعه میز

بابا اوغلو تلغفره گیچانده
قالانین اوستونده بر جای ایچانده
چوخ اغلادی دردن اونه آچانده
برده گورمم گوزین یاشلی قلعه میز

سلام واردر

گیدرسن بزم ائله
سلام واردر یتیر یولچی



بایرام خاطراسی صبح طوزلو اوغلو

بینه موطلو بایرامین خاطراسی یاقلاشیور
کندیمة ترک ایت بنی بیر دوشونوپ بیر دالایم



سوسله ساقی ماصایی سن باده لرله بو گیجه
صون شراب مست اولایم اولدوقچا بیر ذوق الایم

بن بوگون سلطنتین قایب ایلان سلطان گیبی
ینیدن ایستیوروم گیچمیشی تکرار یاشایم

دلبرم کوسموش بنا بیر ده باریشمام سویلیور
بویله موقف قارشیسیندا بن ناصل داورانایم

یارین هپ سیوگیلیر ال توتوشوپ بایراملاشیر
بن کیمینله گوروشوپ بایرامینی قوطلا یایم

درتلییم اواریم مجنون گیبی دیوانه یم
شاشقینیم بیلیم حاله هانگی ذاتا انلاتایم

قیناما ارتق بنی ساقی دیمه دالماق یتیر
دالماق ایله ایسترم گونلومو اوونتورایم

طوزلو یورغون خیالم بیر عالمی تصویر ایدر
بن مگر اول عالمی بیر معجزیله بولایم
عراق - طوزخووماتو



سوزم سویله گاتیر دیله
سلام واردر یتیر یولچی

قارداشلار له باجم ایله
حق کمرن باغلا بیله
قاوم خصم دوسته سویله
سلام واردر یتیر یولچی

چولومیزن سیرانینا
ئیومیزن دیوارینه
اسکی سرای ایوانینا
سلام واردر یتیر یولچی

اکین بیچین هم وارینه
گونلومن عشقی یارینه
آنا آتا دیارینه
سلام واردر یتیر یولچی

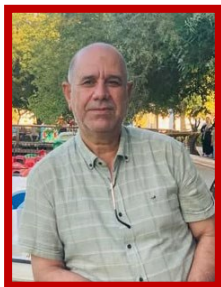
قونشان آنا دیلینه
چالینان عاشق تیلینه
قهرمان اصلان ایلینه
سلام واردر یتیر یولچی

اکلانجالی گیجه سینه
جاندن نازلی هیجه سینه
هر طرفده کوشه سینه
سلام واردر یتیر یولچی

تلعفرین باغلارینه
قالاسینا داغلارینا
صو باشینین چاغلارینا
سلام واردر یتیر یولچی
شهیدلردن گلن سسه
صادق گونولرده باصه
بابا اوغلونن هر کسه
سلام واردر یتیر یولچی

A portrait of a man with a white beard and a patterned scarf, likely a member of the National Council of the Revolution.

عدنان عريان اوغلو نه‌لر ایدیر



گل گیر بو دنیانن باغ بوستانینا
هیوا نه‌لر ایدیر نار نه‌لر ایدیر
کیبی سرکه اولور کیمیده ایچکی
قو خوب بیره دوشمش بار نه‌لر ایدیر

گوردوغوم حاللارا دایانماز داغدا
نئجه بر گوندایغ نئجه بر چاغدا
باغوانن اوگونه سحابلی باغدا
گوللرین حالینا خار نه‌لر ایدیر

منده کی بو یارا دریندی درین
نولاجاغ حالیمز بلیمیر یارین
باشلار سرخوش اولوب اوره‌گلر سارین
ایجکیلر ایچینده قار نه‌لر ایدیر

نئجه بر زامانا راست گلیمیشام راست
گوردوغوم حاللارا بست اولمیشام بست
آرادا قالمیب نه خیسیم نه دوست
اوز جان جگرینه یار نه‌لر ایدیر

هیچ دیمه هاردایدیم باخ گلدیم هارا
جیبیمی قولتوغوم دولدوردوم پارا
قوماردان گلپسه گیدر قومارا
ئیولری داغیدان زار نه‌لر ایدیر

کیمیسی حاراما باتپتر باتیب
کیمیده بی خبر یاتپتر یاتیب
کیمیده غیراتن صاتپتر صاتیب
وجدان سز جیبنده وار نه‌لر ایدیر

علی نی بیلیمان قوی گیتسین صورصون
حقیقته وارسین اوز اوزون یورصون
بو دینچی بر تمال ینیدان ورصون
سنی ذکر ایدیب توم اُدیان یاعلی

علی در احمده قالخسان میدانده
اهلی کفرین باشین قویان دومانده
ئویله آز دوشونجه وارسا انسانده
سنین فضلین ایتماز نسیان یاعلی

علی نی خلق ایتمش بو یوجه الله
علی نن خاطرینه سیلینر گناه
علی سز گیچیلماز صراطداکی راه
آدینله فخر ایدر جنان یاعلی

علی چون دونمادی او باطان گونش ؟
پیغمبر دگیلدی بسس اونا قارداش
بو ئیو اوشاغیمی آلسادا آتاش
باشیمز قوی صارسین دومان یاعلی

غافل سن علینی گسر طانیماز سن
محرابدا باشینان ندان آخدی قان
ویرسه هر انسان بویله ویرسین جان
ئولسام قالسام سنه قربان یاعلی

اللهم نوروان علی خلق اولموش
مؤمنلر قلبینه سیوگیسی دولموش
ناقی در حیاتیم بر لذت بولموش
دلیمده اولوب سن ادمان یاعلی

عراق - تازه خورماتو



بو زمان بیزلری سخیتر سیخیپ
چو خونون ئیونی باشینا یخیپ
دنیا آلدان گیدی رای آلدان چیخیپ
جامعلر دیبینه بار نه لر ایدیر

عدنان عریان دییه ر تاپمیرام چارا
بر علاج بولمیرام صاغاتسین یارا
بیلیمیرام باش اَلم من گیدیم هارا
مردلر گوزدان ایتیپ عار نه لر ایدیر
عراق - طوزخورتو

عباس شکور قره تپه اوغلو

یاوریم

اوچیلار دالاشیر گوز کسماز چولدن
ییللی گون قوشونو اوچورتما یاوریم

صاغلیدا فرصتی کوستریر آرلیگ
ارلیگه ال ویریر یاردمله بیرلیگ
بوگونون گنجلیکدر یارینین پیرلیگ
بیلینی دنیا یه باغاتما یاوریم

بو طوز بو طوفان یئل اولور گیدر
داغلارده دویان قار سیل اولور گیدر
یمان دوست بیر سوزدن ال اولور گیدر
سرینی اغیاره انلاتما یاوریم

گولدوران اردینجه یثریمه دالما
اغلادان انسانین الینی صالما
قیماتین بیلیمان دیاردا قالما
جاهلر سوزونه سوز قاتما یاوریم

دالسیزه دالدا اول یاغموردن یئلدن
دوشگونه احسان قیل گلیرسه الدن
بلبلی ایرما سیودیگی گولدن
دردلینین دردینه درد قاتما یاوریم

عباسین سوزونو اییجه بیلین
دوشمانلیق اثرین اوره گدن سیلین
باش دینجلیغ استیان حفظ ایدسین دیلین
مجلسده قولاغ اول سوز صاتما یاوریم
عراق دیاله قره تپه



گوندوزلر گیت چالیش گیجه لر اوخو
معرفت جوهردر تیز یاتما یاوریم
عارف دن سورولور سورونون چوخو
جاهله جواب ویر اوزاتما یاوریم

حرمتلی انسانده اولور کرامت
دوز ایشلر صونوندا ایتمز ندامت
استرسین هرگونون گچسین سلامت
کیمسه نین باختینا داش اَتما یاوریم

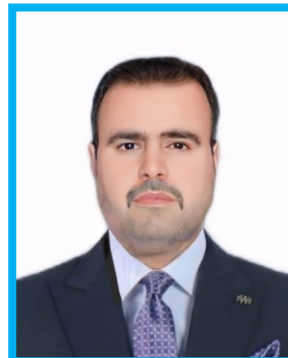
جیرانلر یول ایلر گیرار سَرایه
سرادن ایریلان دوشر ده رایه
قودورموش زنبورلر یاپان کورایه
ایراغ اول بارماغین اوزاتما یاوریم

آزلدن دیمشدر قوش قونار دانه
ایدغجه عافیه تی ویریر بدانه
گله نین قیمتین ویرمه گیدانه
عارفلر سوزونو اونوتما یاوریم

قیش گلسه صایاغ اول یاغموردن سیلدن
گورج اول قورشاغین اچتیرما بیلدن

فلاح دندن اوغلو

جومبوتوم



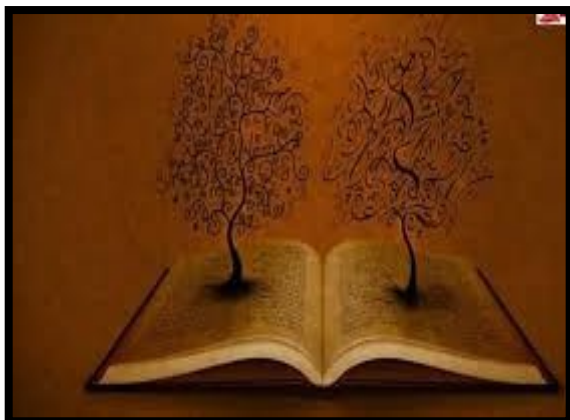
يازيغ سيجاغ محبت بهاردان دوندو قيشه
سيودا صويوب آتيلماز نهده بنزه ر گيريشه
ايمانلا ياپيلان عشق دوندو بير زائل عرشه
سيودانين دياريندا اعلان ايتديم وفاتيم

أسير قالديم عشقلا بيتماز قلوبمين آهي
زوردان ياد ديارينا گوج ايتدي قلوبمين شاهي
قارانليق اولدو گيجهم باتدي عشقمين ماهي
محبت زندانيندان ناصيل بولوم نجاتيم

أكديم قلوبمده سني يادلار سني قوپار تدي
عشقين قلوبمين اون ايتدي ده گيرمان گيبي دار تدي
ظن ايتمه يار اونوتدوم گلديغجه عشقين آرتدي
صون باقيشين گوزومده قوي اولسون شفاعتيم

عتابيم دويغولاردان قلوبمه رحم ايتسينلر
ياغمور گيبي ياغسينار بولوط گيبي بيتسينلر
ترک ايتسنلر قلوبمي اوزاغلاشيب گيتسينلر
سيودا قلوبمين كول ايتدي بودور صون شكايتم

دندن اوغلو يازديغي عاشقلارا بير اوگوت
سيودانين باغچاسيندا قالديم بير قورو سوگوت
ييللر مني حبس ايتدي ياردا يوخدور بير اوموت
رحم ايله يا آلهي سيلگينان سيئاتيم



قوپار تديلار آرتيه يکهن گول آچمادی جومبوتوم
کيمه شکایت ايديم کيمين ياخاسين طوتوم
نيجه ياذان چيخارديم نيجه ياري اونوتوم
يار قلوبمين کعبه سي سيونجيم سعادتيم

خبرين يار الارکان بيردن قورودو قوطوم
چاخدي عشق ييلدورومو ياغمادی عشق بولوطوم
سيودانی رسم ايلاديم الدن ياپديغيم پوطوم
اللهدان صونرا عشقدير ايکينجي عبادتيم

قلوبمين سازلاريندا اوخونان نغمه نوطوم
محبت شراب دگيل صو کيمين ايچيم اوتوم
نهده اويون صايلير اويونويوم اونو اوطوم
قلبدن فکر صواشي کرمله سخاوتيم

بوتون درديم کدريم گوزونه باخسام بيتر
علاجه محتاج اولمام گوروشون منه بيتر
ظن ايتمه سنين رسمين بير آن گوزومدن ايتر
ايچاريمده ياشيبان عزتيم کرامتيم

گوزلرين يار قلمدير قلوبمده بياز کاغيد
ياز عشقيني ايچينده دامارلا جانه داغيد
محبتين ايلادی مني بير مؤمن زاهيد
گوناهلارا صون ويرديم سنسن باشقه حياتيم

شیفاهی خلق ادبیاتی حرمت و احترام. سایب و سایلماق. گون و گذران

به کوشش : فرید ستاری فر



یار گول تاخیب تئلینه،
الین ووروب الینه.
قوی ساغ اولسون قایناتا،
حورمت ائلر گلینه.

یئزنه، یئزنه، یئزدیجه،
شاهین-شونقار گوزلوجه.
یئزنم آراندا گلیر،
اتکلری توزلوجا.

تبریز منیم زمیمدیر،
دریا اوسته گمیمدیر.
اون تومن ضیانییم وار،
مین تومن چم-خمیمدیر.

گلین وار، نس دئیندیر،
گلین وار، پیس دئیندیر.
گلینه قوربان اولوم،
اوغلومو ایسته یندیر.

سولار آرخا دولاندی،
دولدو چارخا، دولاندی.
گونودن قورخان گلین
قورخا-قورخا دولاندی.

دایی، دایی، جان دایی،
جان سنه قوربان دایی.
آنام پیلوو بیشیریپ،
گل بیزه مئهمان، دایی.

دییرمان اوسته چیچک،
یارباغی لچک-لچک.
قارداش بیر قیز سئویددی،
اوزونبوی، قارابیرچک.

دان یئری قیزاراندا،
گل گزک بیز آراندا.
قالسا دا اوغلان قالسین،
قالماسین قیز آراندا.

بو یئرده گولن اولسا،
تریمی سیلن اولسا.
قارداشلیق گوزل شئیدیر،
قدرینی بیلن اولسا.

حَیْطَلری سوغانلیق،
سوویو گلیر بولانلیق.
تزه چیخان چیتلردن.
یارا آلام تومانلیق.

یئزنه، یئزنه، جان یئزنه،
گل بیزه مئهمان، یئزنه.
کوچون داغدان گلنده،
بیر قوزو قوربان، یئزنه.

Xudafərin



Türkə - Farsca

Mayıs- Haziran 2025 İL 22 - SAY 237- ELMİ-ƏDƏBİ-KÜLTÜRƏL DƏRGİ

<http://www.khudafarin.ir>

<https://t.me/xudaferindargisi>

